

Cuvânt înainte

Analiza relațiilor internaționale, politice și diplomatice va implica întotdeauna problema raportului existent între respectarea strictă a normelor și principiilor fundamentale ale Dreptului internațional și necesitatea resimțită de fiecare dintre statele subiect de a acoperi corespunzător propriile interese naționale. În această tensiune născută între legile unanim acceptate și nevoile proprii se găsesc, în chip firesc, și relațiile româno-americane. Iată de ce nu trebuie să surprindă faptul că apărarea drepturilor unor minorități etnice și, mai aproape de zilele noastre, încurajarea „diferențierii” românești în interiorul sistemului comunist au fost dominantele care au dictat atât linia politică americană, cât și modul de raportare al SUA față de documentele oficiale bilaterale, sau față de cele multilaterale la care cele două state erau parte. În același timp, dobândirea și, apoi, păstrarea clauzei națiunii celei mai favorizate în relațiile bilaterale (înțeleasă la București mai ales ca un instrument cu semnificație politică) și, după 1989, implicarea Statelor Unite, ca „o putere de departe” în jocul geopolitic și geostrategic din Europa Centrală și de Sud-Est, au reprezentat obiectivele esențiale ale României, centrate, în secolul XX sau XXI, pe aceleași valori fundamentale ale suveranității și independenței naționale, ca și în secolul XIX, atunci când au debutat relațiile bilaterale.

Cu atât mai mult, rolul normelor și principiilor fundamentale ale dreptului internațional în desfășurarea relațiilor bilaterale a avut misiunea de a reglementa conduita celor două state, România și SUA, în relațiile lor mutuale, determinând evoluția acestora în plan internațional. Iată de ce o dimensiune specială, în general puțin abordată, a relațiilor dintre România și Statele Unite vizează, în cuprinsul acestei lucrări, conduita celor două state sau, cu alte cuvinte acel tip de comportament stipulat în normele elaborate prin raportul de voință al celor două state, conduită care trebuie în mod necesar să răspundă atât exigențelor juridice, cât și celor etice care inspiră umanitatea în evoluția sa spre progres.

O altă caracteristică definitorie a dreptului internațional, cu o semnificație deosebită pentru lucrarea de față constă în caracterul său de

coordonare și nu de subordonare între statele ce fac subiectul aplicării acestui ansamblu de norme juridice. Nicolae Titulescu preciza de altfel că dreptul internațional are caracter de coordonare deoarece statele se găsesc, unele în raport cu celelalte, în relații de independență, iar nu de dependență. În relațiile internaționale, aprecia marele diplomat, statele au *“obligația de a se supune legii acceptate de ele în virtutea propriei lor suveranități”*⁽¹⁾.

O perspectivă istorică asupra stabilirii și dezvoltării relațiilor diplomatice româno-americane, văzute prin prisma normelor și principiilor dreptului internațional, poate oferi învățăminte nebănuite. Cei aproape 150 de ani de relații bilaterale acoperă, în fapte și documente, aproape întreaga realitate juridică și practica internațională. Debutul s-a aflat sub semnul preocupării pentru statutul juridic internațional destinat Principatelor Române între 1806 și 1812, în timpul așa-numitei “chestiuni orientale”, amplă confruntare pentru dominarea Europei de Sud-Est între marile puteri europene care nu a lăsat indiferente SUA. Au continuat cu deschiderea primei agenții diplomatice a SUA, la Galați, în 1858, printr-un “viciu de formă” care încălca drepturile la autonomie ale Principatelor în numele unui “legalism” foarte strict, practicat pe atunci de Washington în politica internațională.

Dezvoltarea și consolidarea independenței naționale și recunoașterea statutului juridic internațional al tânărului stat român, pe de-o parte, și activismul în plan extern al SUA pentru apărarea drepturilor omului, în cazul special al “dosarului evreiesc”, pe de altă parte, au fost constantele relațiilor diplomatice bilaterale până la începutul secolului XX. Contextul a provocat, de altfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea, una dintre cele mai stranii misiuni din istoria diplomației americane, cea a lui Benjamin F. Peixotto, incompatibilă cu uzanțele și cu practica dreptului internațional și care, de altfel, a provocat și primul “război” diplomatic între statul român și cel american. Alte două astfel de “războaie reci”, abundând în încălcări ale normelor și principiilor dreptului internațional, vor avea loc între România și Statele Unite ale Americii în a doua jumătate a secolului XX, între 1946-1954 și între 1980-1989, la întronarea și, apoi, disoluția regimului comunist din România.

Reconstruirea democrației în România, la sfârșitul secolului XX, a însemnat și edificarea unor noi relații politice și diplomatice cu Statele Unite, prin eforturi nu de puține ori dificile și deosebit de complexe.

Revoluțiile din anii 1989-1991, din Centrul și Estul Europei, au generat schimbări fundamentale în structurile continentale europene și au dus la reconfigurarea relațiilor internaționale. O mare putere, URSS, a încetat să mai existe ca subiect de drept internațional, iar SUA și-au asumat rolul de "unică putere mondială". Aceasta realitate strategică și politică a impus căutări și elaborări politice noi, alte abordări, neobișnuite, pentru a face față relațiilor internaționale aflate în plină schimbare. Astăzi, Statele Unite ale Americii au cuvântul hotărâtor în problemele politice, economice și militare ale lumii, exercitându-și rolul de lider în Grupul celor mai industrializate țări, în Alianța Nord-Atlantică, în organisme internaționale precum Banca Mondială sau Fondul Monetar Internațional și Organizația Mondială a Comerțului. Reflexul acestor frământări poate fi regăsit din plin și în evoluția relațiilor bilaterale dintre cel mai puternic stat al lumii și România, îndemnând la o reflecție profundă cu privire la principiile și normele care, potrivit Dreptului internațional, trebuie să guverneze relațiile dintre statele lumii.

Drumul parcurs de la încheierea primului document diplomatic între cele două țări, Convenția consulară din 1883, "*bazată pe dreptul ginților și voința părților*", și parteneriatul strategic convenit în 1997, a fost lung, sinuos și dominat de interese mai ales geostrategice, de ambele părți, și mai puțin de obiective economice sau culturale.

Abordarea relațiilor istorice dintre România și SUA prin prisma dreptului internațional demonstrează fără putință de tăgadă că, multă vreme, America a fost lipsită de un interes semnificativ în codificarea juridică a relațiilor bilaterale în acord cu normele și principiile recunoscute și practicate între state suverane și egale în drepturi. În logica sa de putere mondială, SUA s-au intersectat adesea cu proiecte sud-est europene ce au atins și treburile interne ale statului român, interesele americane reclamând uneori ocultarea unor principii de drept internațional și făcând posibilă orchestrarea unor veritabile ofensive mediatice, diplomatice și economice împotriva României, cum a fost cea din 1902-1903, datorată mai vechii "chestiuni evreiești", sau cea din 1988-1989, apogeul a ceea ce analiștii au numit "războiul absurdului". În ultimă instanță, interesele specifice, proprii fiecărei națiuni, sunt cele care au făcut ca, în relațiile bilaterale, fapte și documente ce însemnau la București, în anii '80, „*amestec în treburile interne*”, să fie citite la Washington ca o luptă „*pentru apărarea drepturilor omului și progresul omenirii*”.

Analiza coordonatelor dezvoltării relațiilor politice, comerciale și strategico-militare dintre România și Statele Unite ale Americii în noul secol și mileniu, în contextul general al raporturilor internaționale contemporane, demonstrează, o dată mai mult și la scara corespunzătoare, cât de puternic este impactul globalizării asupra Dreptului internațional și a instituțiilor internaționale, dacă nu ar fi să amintim decât cazurile îndelung mediatizate ale drumului României spre NATO sau al exceptării militarilor americani staționați pe teritoriul național românesc de la prevederile Tratatului privind Curtea Penală Internațională.

Faptele istoriei recente arată că, astăzi ca și în trecut, marile puteri continuă să impună legea pe scena mondială, acționând pentru „*structurarea unei noi ordini în lume*”⁽²⁾. În general, puterile publice naționale și-au slăbit, încă din anii ‘80 ai secolului trecut, „*capacitatea și voința de a interveni în favoarea interesului general*”⁽³⁾. Astfel, marile puteri, centrele regionale de integrare și societățile multinaționale au devenit principalii actori ai scenei lumii, determinând promovarea normelor juridice – naționale sau internaționale – care să le susțină interesele⁽⁴⁾.

Nu trebuie, deci, să surprindă faptul că majoritatea analiștilor fenomenelor contemporane consideră că primele măsuri urgente care se impun privesc „*restabilirea controalelor naționale și internaționale*”⁽⁵⁾. Se apreciază astfel că este necesară crearea unor noi forumuri reprezentative la scară continentală sau globală și obținerea sprijinului asociațiilor și organizațiilor neguvernamentale⁽⁶⁾. Pe de altă parte, cei mai mulți experți în Drept internațional consideră că „*statele rămân actori de neînlocuit ai vieții internaționale*”⁽⁷⁾, deoarece numai structurile naționale continuă să aibă autoritatea și mijloacele necesare pentru a acționa eficient în lumea contemporană. Astfel, în fața „*tăvălugului transnațional*”, statul-națiune trebuie să se integreze în mari structuri regionale sau continentale de cooperare pentru a reuși să facă față sfidărilor acestui început de secol și de mileniu.

Marile procese contemporane care remodelează lumea în prezent au un impact deosebit asupra Dreptului internațional și a relațiilor internaționale determinând mutații majore care impun din ce în ce mai mult „*să gândim global, dar să acționăm local*”⁽⁸⁾, astfel încât problemele

fiecărei comunități umane să fie soluționate cât mai corect posibil. Această abordare implică promovarea „unui dialog între culturi”⁽⁹⁾, prin valorificarea noilor posibilități oferite de tehnologiile comunicării și informației, urmărindu-se stimularea unei cooperări internaționale în interesul progresului și dezvoltării tuturor popoarelor.

Este demn de remarcat, în aceste condiții, că România și Statele Unite ale Americii, ca subiecte ale Dreptului internațional, au prezervat permanent statutul de state suverane și egale în drepturi, membre depline ale comunității internaționale, acceptând în consecință ca relația bilaterală să fie guvernată de normele și principiile fundamentale și unanim acceptate ale Dreptului internațional. Așa cum am arătat, în tensiunea generată de imperativele intereselor proprii și valorile juridice asumate în mod liber au evoluat și relațiile generale, politice, economice și strategice dintre România și SUA. Ca de fiecare dată în istoria umanității, atingerea scopurilor fiecăreia dintre părți a necesitat dezvoltarea dialogului și a cooperării, astfel încât interesul reciproc să poată fi asigurat. Într-o lume aflată în plină schimbare, România și Statele Unite ale Americii au găsit o cale comună către viitor. Evoluția relațiilor bilaterale argumentează și întărește valabilitatea normelor și principiilor Dreptului Internațional, faptul că nu numai treburile interne, ci și cele externe țin de atributul suveran al statului independent, în exercitarea acestora nefiind admisă nici un fel de intervenție.

Analiza coordonatelor dezvoltării relațiilor dintre România și SUA în noul secol și mileniu nu poate decât să îndreptățească concluzia că ordinea internațională și relațiile dintre toate statele lumii, indiferent de mărimea și puterea acestora, trebuie să se bazeze pe mai departe exclusiv pe forța Dreptului, pe acele principii și norme menite să garanteze respectul independenței, suveranității și demnității tuturor națiunilor ca subiecte esențiale și pe deplin egale atât ale Dreptului Internațional, cât și ale comunității umane.

CAPITOLUL III

Învierea.

„Perioada de aur” ,1967-1981.

O serie de acțiuni politice românești, întreprinse în perioada 1967-1968, au consolidat noua percepție a Departamentului de Stat asupra României. Astfel, la începutul anului 1967, România este prima țară din blocul comunist care stabilește relații diplomatice cu Republica Federală a Germaniei, și, în același an, este singurul stat comunist care, după cum aminteam, nu rupe relațiile cu Israelul în urma declanșării unui nou război israeliano-arab. În luna martie a anului 1967, are loc un eveniment foarte important în evoluția ulterioară a relațiilor bilaterale, noul lider român, Nicolae Ceaușescu, primindu-l excelent la București pe fostul vicepreședinte al SUA, Richard Nixon, aflat în acel moment pe punctul de a ieși definitiv din viața politică. Atitudinea regimului de la București a contrastat puternic cu cea a sovieticilor, care l-au tratat pe Nixon ca pe un simplu cetățean particular, sau cu atitudinea polonezilor care, pur și simplu, i-au refuzat lui Nixon viza de intrare și l-au declarat “*persona non grata*”. În luna august 1968, România a refuzat să se alăture celorlalte țări membre ale Tratatului de la Varșovia în acțiunea de invadare a Cehoslovaciei, mai mult, în chiar zilele premergătoare acțiunii militare, Ceaușescu a vizitat Praga în mod demonstrativ și a semnat un *Tratat de prietenie, cooperare și ajutor reciproc între România și Cehoslovacia*. După înăbușirea “primăverii de la Praga”, Marea Adunare Națională a României a adoptat o lege care prevedea că trupele țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia nu vor putea efectua manevre ale forțelor lor terestre pe teritoriul României fără permisiunea expresă a Parlamentului român. Ca urmare, astfel de manevre nu au mai avut loc în România până la schimbarea de regim politic din 1989, ceea ce a avut un ecou deosebit la Washington.

O serie de vizite la nivel înalt între București și Washington, care au avut loc după instalarea administrației Nixon, în 1969, au simbolizat noile relații dintre SUA și România. Președintele Nixon a vizitat București în august 1969 și l-a primit pe Ceaușescu la Casa Albă, în octombrie 1970 și decembrie 1973. În timpul întâlnirii din 1973, SUA și România au semnat

o *Declarație comună* în care se menționa dezvoltarea unor relații bilaterale pe baza egalității în drepturi, a respectului suveranității și independenței naționale, a neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, precum și a reținerii de la amenințarea sau folosirea forței ⁽¹⁶⁷⁾. Acest document va sta, în anii următori, la baza respingerii de către Ceaușescu a cererilor americane referitoare la respectarea drepturilor omului, invocându-se motivul “*amestecului în treburile interne*” ale României. În sfârșit, președintele Gerald Ford l-a primit, la rândul său, pe N.Ceaușescu la Washington, în iunie 1975, și a vizitat România în luna august, același an. Nu este lipsit de importanță că secretarii de stat americani și miniștrii români de externe au efectuat, aproape anual, vizite reciproce în cele două capitale în toată această perioadă. De asemenea, diplomația românească a sprijinit Departamentul de Stat în realizarea unor comunicări confidențiale cu China și Coreea de Nord ⁽¹⁶⁸⁾. România și Statele Unite au semnat, în această perioadă, numeroase acorduri economice și culturale. În același timp, România a devenit membră a diferite instituții economice și financiare internaționale, cum ar fi Acordul General pentru Tarife și Comerț (GATT), Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), beneficiind de o largă deschidere în Occident, unde era percepută ca o țară independentă în cadrul Tratatului de la Varșovia.

Comerțul dintre SUA și România a crescut la peste 400 de milioane de dolari, în 1974, dar dezvoltarea mai puternică a relațiilor comerciale bilaterale era încă puternic împiedicată de absența tratamentului special acordat de SUA prin *clauza națiunii celei mai favorizate*. Acordarea acesteia urma să devină simbolul relațiilor speciale dintre cele două țări. Clauza națiunii celei mai favorizate prevede ca tarifele vamale pe care o țară le percepe la importurile de produse dintr-o altă țară vor fi mai avantajoase decât acelea pe care le percepe în cazul importurilor dintr-o altă țară căreia nu i se aplică acest statut. Statele Unite au acordat, practic, aceasta clauză tuturor partenerilor săi comerciali până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial când, în 1951, au retras acest privilegiu tuturor țărilor comuniste, inclusiv României. Abia la începutul anului 1975, Congresul SUA, prin adoptarea *Legii Comerțului* (cunoscută și sub numele de “*Legea Comerțului din 1974*”) a permis, în sfârșit, președintelui să extindă acordarea clauzei și pentru țările comuniste. Secțiunea 402 a acestei Legi, cunoscută sub numele de “*Amendamentul Jackson-Vanik*”, interzicea extinderea clauzei asupra unei țări care nu avea o economie de piață și care refuza cetățenilor săi dreptul sau posibilitatea de a emigra,

sau impunea mai mult decât o taxă simbolică pentru emigrare. Secțiunea 402 menționa, de asemenea, că președintele SUA poate renunța la această prevedere dacă considera că astfel ar *“promova considerabil obiectivele libertății de emigrare, primind asigurări că procedurile de emigrare din acea țară vor conduce în viitor, în mod considerabil, la realizarea scopului propus privind libertatea de emigrare”* ⁽¹⁶⁹⁾. Renunțarea inițială de 18 luni putea fi reînnoită de către președinte pentru o altă perioadă de 12 luni, dar oricare dintre cele două Camere ale Congresului puteau anula hotărârea președintelui, prin votarea unei *Rezoluții de dezaprobare*, într-o perioadă de 90 de zile de la data când li s-a adus la cunoștință această hotărâre ⁽¹⁷⁰⁾.

Această procedură de stabilire anuală a acordării clauzei urma să fie factorul decisiv din relațiile româno-americane în tot cursul anilor '80. După negocieri prelungite, Statele Unite și România au căzut de acord asupra unei formule prin care Ceaușescu oferea președintelui Ford *“asigurări verbale”* că va respecta *Declarația comună* semnată, în 1973, cu președintele Nixon, în ceea ce privește dorința ambelor părți de a *“contribui la soluționarea problemelor umanitare pe baza încrederii reciproce și a bunăvoinței”* ⁽¹⁷¹⁾. Partea americană a interpretat această referire indirectă drept *“asigurări”* privind libera emigrare, așa cum aceasta era prevăzută de *Amendamentul Jackson-Vanik*, și, drept urmare, președintele Ford a înaintat Congresului recomandarea pentru acordarea clauzei către România. Faptul că *Acordul comercial româno-american*, încheiat în 1975, care prevedea extinderea reciprocă a clauzei națiunii celei mai favorizate, nu conținea un angajament scris din partea română în ceea ce privește libertatea de emigrare, a stat la baza poziției ulterioare a regimului de la București care va afirma că *“nu au existat nici un fel de condiții”* la acordarea clauzei pentru România.

Congresul SUA a aprobat *Acordul comercial cu România* la sfârșitul lunii iulie 1975, iar noile tarife au intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976, ca urmare a acordării clauzei. *Legea Comerțului* din 1974 a permis, de asemenea, administrației americane să extindă Regimul Generalizat de Preferințe Vamale al SUA (GSP) și țărilor în curs de dezvoltare, precum și țărilor comuniste care erau membre ale FMI și ale GATT, care nu erau controlate de comunismul internațional și care beneficiau de clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile bilaterale. GSP permitea în mod legal Administrației să perceapă tarife scăzute la anumite importuri provenite din țările în curs de dezvoltare. România se încadra în definiția prevăzută pentru țările în curs de dezvoltare deoarece se considera că

independența României față de Moscova era un motiv suficient pentru a demonstra că țara nu este controlată de comunismul internațional. Cum România era deja membră a celor mai importante organisme financiare internaționale, o dată cu dobândirea clauzei ea a devenit eligibilă și pentru regimul Generalizat de Preferințe Vamale, statut acordat, începând cu 1 ianuarie 1976, pentru o perioadă de zece ani ⁽¹⁷²⁾.

În pofida “perioadei de aur” din relațiile româno-americane, din timpul administrațiilor Nixon și Ford, în toată perioada în care România a beneficiat de clauza națiunii celei mai favorizate, până în 1988, tensiunile dintre cerințele americane și politica restricționistă a regimului de la București nu au încetat să se manifeste. În fapt, după cum au remarcat adesea criticii americani, între care și kongresmanul Philip M. Crane ⁽¹⁷³⁾ încălcarea drepturilor omului, a drepturilor religioase, hărțuirea solicitanților de vize de emigrare și persecuția celor ce criticau regimul din România au continuat neabătut. În mare măsură, *reînnoirea anuală a clauzei a devenit principalul mijloc al SUA pentru a influența comportamentul României*. Statele Unite au folosit Amendamentul Jackson-Vanik pentru emigrarea a peste 180 000 de persoane din România, în perioada 1975-1988 ⁽¹⁷⁴⁾. În toată această perioadă, SUA au început, în mod treptat, să lege prelungirea clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România și de alte aspecte ale problematicii drepturilor omului, printre care libertățile religioase, eliberarea dizidenților arestați și chiar privațiunile economice la care a fost supus poporul român după 1980.

De altfel, o dată cu instalarea administrației Carter, în 1977, regimul de la București a început să fie cuprins de neliniște, deoarece problematica drepturilor omului începuse să capete o importanță tot mai mare în politica oficială a Washingtonului. Ceaușescu a trimis un emisar special la Casa Albă pentru a-l asigura pe noul președinte al SUA că România împărtășește preocuparea acestuia cu privire la problematica drepturilor omului. Carter și consilierii săi au salutat asigurările primite de la București, apreciind, de asemenea, relativa independență a României față de URSS. Drept urmare, Carter va continua “relațiile speciale” cu România și va reînnoi în fiecare an clauza națiunii celei mai favorizate. În aprilie 1978, Carter îl primește pe Ceaușescu la Casa Albă într-o vizită oficială de stat, iar în ianuarie 1980, relațiile bilaterale vor cunoaște o nouă înviorare atunci când reprezentantul României la ONU nu se va alia cu colegii săi din blocul comunist, votând pentru rezoluția Națiunilor Unite

de condamnare a invaziei sovietice din Afganistan (ce avusese loc cu o lună în urmă) ⁽¹⁷⁵⁾.

Ca urmare a acestor evoluții, în epocă, politica față de România era considerată la Washington drept *“una dintre cele mai mari reușite ale Departamentului de Stat”* ⁽¹⁷⁶⁾, chestiunea clauzei fiind privită ca o “pârghie” menită să scoată România de pe orbita URSS și să limiteze, în același timp, numărul de violări ale drepturilor omului. Între argumentele aduse frecvent de Departamentul de Stat în favoarea politicii sale față de România, inclusiv în fața Congresului SUA, erau citate emigrările tot mai numeroase spre SUA, Germania și Israel, participarea României la Olimpiada din 1984, boicotată de blocul comunist, precum și condamnarea de către București a invadării Afganistanului de către URSS.

Realitatea este că independența politicii externe a României față de Moscova nu a fost de loc o iluzie, acțiunile regimului de la București pe arena internațională provocând nu puține dezagremente URSS și justificând politica de diferențiere a Washingtonului. În același timp, criticii din capitala americană se întrebau cu îngrijorare dacă acest real-politic poate compensa pierderea de credibilitate a crezului american întemeiat pe principiile libertății și ale drepturilor omului ⁽¹⁷⁷⁾, avertizând că între guvernul de la București și poporul român nu trebuie pus semn de egalitate.

Se pare că ultima vizită a lui Ceaușescu la Washington a avut un secret pe care nu l-au cunoscut decât câțiva membri ai delegației române, între care și Eugen Florescu, șeful Secției de presă a Comitetului Central al PCR. Acesta i-a relatat istoricului Alex Mihai Stoenescu că, în 1977, în timpul vizitei lui Ceaușescu la Casa Albă, „se luase hotărârea să se răstoarne sistemul comunist, iar americanii au nădăjduit multă vreme că se vor putea folosi de Ceaușescu în această acțiune. (...)Pe parcursul discuțiilor cu Carter, Ceaușescu a înțeles că americanii intenționau să-l folosească pe el pentru răsturnarea URSS. Atunci, după refuzul lui Ceaușescu, au trecut la polonezi, l-au folosit și pe Papă și a fost instrumentul polonez preferat celui românesc. Asta ne-a costat o revoluție. Ceaușescu n-a sesizat acest moment uriaș, istoric, la care el fusese invitat direct, pe o discuție pe care era pregătită salvarea lui. (...)S-a plecat de acolo cu sancțiunea cea mai dură asupra noastră. (...)O nenorocire! I-am văzut pe cei din conducere înnegriți, seara, spre plecare, la terminarea vizitei. Burtică mi-a spus atunci: <<**S-a dat decizia** –

Ceaușescu falit !>> Mesajul era transmis prin FMI. Se luase hotărârea..."⁽¹⁷⁸⁾.

După cum aprecia cercetătorul român, în cuvintele elogioase ale lui Jimmy Carter adresate cu acest prilej lui Nicolae Ceaușescu trebuie văzut nu doar un act de politețe protocolară, ci și un gest final de mulțumire pentru rolul pe care președintele României îl jucase în negocierile din Orientul Apropiat sau în normalizarea relațiilor chino-americe, și, de ce nu, poate chiar o pregătire pentru marea sa misiune: amplificarea antisovietismului său până la desprinderea de sistemul condus de URSS, creând, cu ajutorul americanilor și al întregii lumi libere, o criză majoră de sistem. De altfel, istoricul militar și fostul șef al spionajului românesc Ioan Talpeș dezvăluia, la rândul său, că Jimmy Carter i-a propus lui Ceaușescu o formulă prin care România să fie translatată într-un joc economic occidental prin intrarea pe bursele Lumii libere a economiei românești, evaluate de experții americani, conform mărturisirii făcute lui I.Talpeș de către Zbigniew Brzezinski, la cca.170 miliarde dolari⁽¹⁷⁹⁾. Potrivit mărturiilor evocate de fostul director al SIE, a urmat o lungă noapte de discuții furtunoase și contradictorii la reședința oficială de la Blair House, Washington, la sfârșitul căreia, a doua zi, dimineața, un N.Ceaușescu dominat de soția sa va declina oferta primită. Era una dintre acele clipe astrale ale Istoriei, momentul când politica externă a României trebuia să continue cu curaj cursul pe care pornise de multă vreme, să găsească noi căi de a rămâne activă. Dar Ceaușescu nu a întrăznit să meargă până la capăt și să vâneze „Marele URS(S)”. Mai mult, în noiembrie 1978, cu prilejul reuniunii la cel mai înalt nivel a Tratatului de la Varșovia, se va consuma un nou episod nefericit. Cu acest prilej, sovieticii au lansat așa-numita „doctrină nucleară Brejnev” arogându-și opțiunea primei lovituri atomice în cazul unui conflict militar. Spre stupefacția generală, unanimitatea din interiorul lagărului comunist a fost împiedicată de poziția fermă și extrem de dură a lui N.Ceaușescu care, de la tribună, a declarat doctrina Brejnev drept „inadmisibilă”. În opinia istoricului Ioan Talpeș, acesta a fost momentul real al declanșării conflictului dintre Moscova și București, acesta a fost momentul condamnării lui Ceaușescu și de către cealaltă mare putere mondială.

Istoria numirii ca ambasador în România a lui David B.Funderburk, în 1981, este pilduitoare pentru cele două curente de opinie care se înfruntau în epocă pe culoarele politicii americane. Funderburk, profesor de istorie la Universitatea Campbell din Carolina de Nord, deja implicat puternic în politica republicană, a fost recomandat pentru această funcție

de către senatorul Jesse Helms, « patriarhul » durilor din Partidul Republican. La vremea respectivă, Funderburk studiasse limba română la Universitățile din Los Angeles și Washington, lucrase în România ca funcționar al USIA (Agenția de Informații a Statelor Unite), acoperise trei burse pentru cercetări științifice în România și susținuse un doctorat în istoria României. Cu toate acestea, secretarul de stat, Alexander Haig, și asistentul său pentru afaceri europene, Lawrence Eagleburger ⁽¹⁸⁰⁾, nu erau pe deplin convinși de oportunitatea numirii ca ambasador a unui cunoscut conservator, anti-comunist notoriu.

Dimpotrivă, pentru București era avut în vedere alt candidat, Robert L. Barry, diplomat de carieră, cu experiență în cadrul Biroului de Afaceri Est-Europene și, în plus, după cum afirma chiar Funderburk ⁽¹⁸¹⁾, « *membru al rețelei de conducere a lui Henry Kissinger și a protejatului acestuia, Lawrence Eagleburger* ». Totuși, la 24 iunie 1981, președintele Ronald Reagan îi cere lui Funderburk să primească funcția de ambasador în România. Dorind ca relațiile cu administrația Reagan să continue cursul excelent din perioada mandatelor Nixon, Ford și Carter, guvernul român a comunicat Washingtonului, la 11 august, acordul său pentru acreditarea lui Funderburk. Dar politicienii democrați din America erau mai vigilenți decât cei de la București, senatorii Paul Tsongas și Edward Kennedy inițiind o adevărată cruciadă împotriva numirii lui Funderburk, considerată mai mult decât nepotrivită.

La 1 octombrie, Senatul american a votat totuși numirea lui Funderburk, a cărei singură vină, după cum arăta Jesse Helms, era « *cea de-a fi îndrăznit să critice comunismul* », și care, la 10 octombrie, a ajuns în sfârșit la București, fiind al doilea ambasador american în România, începând din 1964, dintr-un total de șapte, care nu era diplomat de carieră.

În calitate de reprezentant al președintelui și poporului american, ambasadorul SUA la București trebuie cel mai adesea să ignore preferințele personale, bazându-și evoluția pe interesele statului american. Funderburk a aflat foarte repede care sunt principalele departamente sau agenții guvernamentale cu interese în România: *Departamentul de Stat, Departamentul Comerțului, Departamentul Agriculturii, Departamentul Apărării, Consiliul Național de Securitate și, bineînțeles, agențiile de informații* (CIA, FBI și cele militare). Grupările neguvernamentale cele mai importante erau date de companiile comerciale și industriale, cercetători și exportatori agricoli, organizațiile umanitare și cele religioase și, în fine, asociațiile etnice

româno-americane. Persoanele private care se interesau de România erau mai ales turiști, studenți, profesori, cineaști, sportivi amatori și vârstnici în căutare de tratamente geriatrice.

Oricum, după cum recunoștea Funderburk, ambasada avea o oarecare influență, dar nu decisivă, asupra politicii americane față de România, în condițiile în care, la Washington, influențele departamentelor guvernamentale, ale Congresului, ale Casei Albe, grupurilor și indivizilor sau ale diferitor organizații de lobby sunt întotdeauna greu de negociat și armonizat, fiecare în parte având o greutate specifică în luarea unei decizii.

Numirea lui Funderburk la București a stârnit îngrijorare și la Departamentul de Stat unde a fost percepută ca o încercare a conservatorilor americani, grupați în jurul senatorului Jesse Helms, de a iniția și a duce o politică separată față de România și Europa de Est ⁽¹⁸²⁾.

Înalții funcționari a Departamentului de Stat nu erau prea departe de adevăr, numai că schimbarea politică se origina chiar în Biroul Oval de la Casa Albă, și nu în biroul senatorului republican din Carolina de Nord. Din perspectiva cercurilor conservatoare, președintele Ronald Reagan a adus un mai mare realism în politica Statelor Unite față de URSS și celelalte țări comuniste. În perioada mandatului său, Congresul SUA a început să manifeste o preocupare sporită față de situația drepturilor omului și a emigrării din România. Deși forul legislativ american nu s-a opus la reînnoirea clauzei, recomandată de președintele Reagan în 1981 și 1982, comisiile sale au audiat numeroase mărturii despre violarea drepturilor omului în România, în special în legătură cu persecutarea reprezentanților cultelor protestante și a clerului ortodox dizident, ca și în ceea ce privește discriminarea minorității maghiare.

Elocventă pentru noua stare de spirit de la Washington este discursul lui Ronald Reagan la cea de-a 25-a aniversare a Săptămânii Națiunilor Captive, în concordanță, de altfel, cu cele deja spuse în timpul campaniei electorale. Astfel, președintele SUA afirma că vorbește *“tuturor celor din Europa de Est care sunt izolați de vecinii lor și de cei pe care îi iubesc de o odioasă Cortină de Fier (și că) fiecărei persoane captive sub tiranie noi îi transmitem dragostea și sprijinul nostru și îi spunem că nu este singură. Visul vostru este și visul nostru. Și odată veți fi liberi, la rândul vostru(...). Acum, când marcăm această a 25-a aniversare a Săptămânii Națiunilor Captive, am de pus o singură întrebare acelor stăpânitori: dacă comunismul este valul viitorului, de ce mai aveți nevoie*

de ziduri pentru a păstra oameni în interiorul lor și de armate de poliție secretă pentru a-i ține liniștiți? S-ar putea ca democrația să nu fie perfectă, dar acei oameni curajoși, care riscă să moară pentru a-și căpăta libertatea, nu fug de democrație. Ei fug din comunism către democrație.(...) De îndată ce se petrece o revoluție comunistă, cetățenilor le sunt interzise alegerile libere, o presă liberă, comerțul liber, sindicatele libere, libertatea cuvântului, libertatea de credință, dreptul deplin asupra proprietății, libertatea de a călători așa cum le place”⁽¹⁸³⁾. Cu același prilej, printr-o circulară a Casei Albe, Reagan a mai spus: “Trebuie să ne tragem puterea din acțiunile a milioane de luptători pentru libertate din țările ocupate de comuniști(...) ale căror proteste publice cer un risc personal și un sacrificiu care sunt aproape de neînțeles pentru cetățeanul obișnuit al lumii libere. Din lupta lor noi putem afla adevăratul drum spre o pace durabilă și reală. Vom continua să vorbim răspicat pentru cei cărora li se neagă beneficiile libertății, cerându-le libertatea. Vom continua să cerem, cu tărie, eliberarea rapidă a celor persecutați în mod injust și încarcerați pe nedrept și să ne rugăm pentru ei, în timpul suferințelor lor. Este datoria și privilegiul Statelor Unite de a cere semnatarilor Cartei ONU și Acordurilor de la Helsinki să militeze în favoarea curajoșilor bărbați și femei care sunt persecutați ca urmare a originii naționale, credinței religioase și dorinței de libertate, pentru ca aceștia să trăiască conform cererilor și obligațiilor lor și să respecte principiile și spiritul acestor acorduri și înțelegeri internaționale. Pe durata Săptămânii Națiunilor Captive, ne reînnoim eforturile de a încuraja libertatea, independența și autodeterminarea națională a acelor țări care luptă pentru a se elibera de ideologia comunistă și de opresiunea totalitară”.

Într-adevăr, vremurile erau altele, iar în politica externă americană se petrecea o schimbare revoluționară. Schimbare care avea să afecteze și relațiile cu România, după numirea ca ambasador la București a lui David B. Funderburk. Din perspectiva acestuia, establishment-ul de la Departamentul de Stat pur și simplu submina linia politică a președintelui promovând un spirit tehnocratic și de castă anacronice. Ideile lui Funderburk erau, de altfel, împărtășite și de alți înalți funcționari ai administrației Reagan, după cum rezultă dintr-o notă a lui Frank Corry, șeful adjunct al misiunii diplomatice a SUA la București:

“În acele sfere ale Departamentului de Stat care tratează cu Europa de Est, ca și în alte agenții, există câțiva funcționari de carieră cu mare influență care, în aparență, se țin cu strictețe de opiniile asupra României și a Europei Răsăritene ce erau la modă în timpul președinției lui Nixon și

de politica față de România care a fost elaborată în acea perioadă. Cum acești funcționari au o mare libertate în alegerea și numirea unor reprezentanți în poziții-cheie din regiune și în alegerea propriei continuități și a propriilor succesori, a existat o tendință pronunțată de a selecta persoane care împărtășesc opiniile bine stabilite și, astfel, de a perpetua aceste opinii în conducerea Biroului Est-European/România al Departamentului de Stat. În multe cazuri, acești funcționari de carieră nu își formau opiniile lor despre România la fața locului, ci, mai curând, la Washington și în capitalele din apropiere. Multe dintre aceste opinii provin din anii de avânt înaripat ai relațiilor americano-române, de la începutul și până la mijlocul deceniului 70. Se pare că există o persistentă undă de gândire binevoitoare în modul în care guvernul nostru privește România și în modul în care se trasează politica noastră față de această țară. Voind o comportare independentă a României, tindem să ne canalizăm atenția asupra aparențelor unui asemenea comportament și nu asupra unei cooperări continue, inevitabile. De vreme ce independența față de satrapia sovietică este de dorit, a existat o tendință de a o căuta cu lumânarea, de a ne concentra asupra ei și de a minimaliza sistemul opresiv al guvernului impus de sovietici și de modul de guvernare.

Evidența dobândită la fața locului și care sfidează opiniile prevalente este diferit interpretată în cadrul gândirii convenționale sau chiar, în unele cazuri demne de menționat, este pur și simplu ignorată. Cum persoanele din guvernul Statelor Unite care dau vreo atenție Europei de Est sunt relativ puține – iar cele care se interesează de România, și mai puține – **acei funcționari de carieră care sunt implicați zilnic în afacerile regiunii și ale României sunt cei care fac politica noastră în ceea ce privește această țară.** Bineînțeles, președinții se ocupă de România cu ocazia vizitelor sau evenimentelor importante, iar atunci ei depind de materialele și sugestiile prezentate de subordonații din birocrăția de carieră a Departamentului de Stat. Puterea acestor funcționari de carieră provine din faptul că ei stăpânesc, în mare măsură de unii singuri, terenul. Acest grup de persoane este constituit din bărbați și femei care au lucrat împreună și unul pentru celălalt, o echipă de Birou regional asemănătoare altora din Departamentul de Stat. Cei care au o atât de mare influență în politica regională a Statelor Unite sunt funcționari ai Serviciului Străin care au petrecut mult timp din cariera lor lucrând în afacerile europene, în special în Europa de Est și URSS, sau la Washington, în ceea ce privește această zonă.

Ei sunt, din multe puncte de vedere, un Birou regional tipic al Departamentului de Stat, dar, deoarece condițiile de cunoaștere a limbii sunt mai pretențioase și posturile nu prea căutate, ei sunt o clică foarte strâns legată. Cei mai mulți dintre „est-europenii” mai în vârstă au lucrat împreună cel puțin o dată. Recent, figura dominantă din grup a fost Lawrence Eagleburger, apropiat colaborator în Serviciul Străin al lui Henry Kissinger. Protejații și colaboratorii săi au menținut o mare influență asupra politicii noastre de zi cu zi în ceea ce privește această regiune”⁽¹⁸⁴⁾.

Dincolo de evidenta dispută dintre cele două curente politice majore, atât de transparentă în judecata diplomatului american, nota reprodușă mai sus are meritul de a arăta, cu o limpezime pe alocuri crudă, nu doar măruntaiele mecanismului pus la punct de către Departamentul de Stat pentru relațiile cu Bucureștii, ci și locul real ocupat de România în cadrul politicii europene a Statelor Unite. În cazul special al României, procedura standard a Departamentului de Stat era, aproximativ, următoarea: asistentul adjunct pentru afaceri europene al secretarului de stat, care se ocupa de Europa de Est, împărțea sarcinile directorului Biroului pentru Afaceri Est-Europene/Iugoslavia și adjunctului acestuia. Sub acest nivel se afla șeful Serviciului Român care făcea cea mai mare parte din munca brută, de zi cu zi.

În opinia, critică, a lui Funderburk, în timpul Administrației Reagan, politica externă a SUA față de Europa de Est a fost în continuare determinată de continuatorii liniei Kissinger, care s-au dedicat zilnic acestui domeniu. Astfel, secretarul de stat, subsecretarul de stat pentru afaceri politice și asistentul pentru afaceri europene erau prea preocupați cu evenimentele din lumea largă pentru a dedica timp României, lăsând relațiile cu aceasta în grija Biroului de resort. Este semnificativ că, la invitația ambasadei SUA la București, de a vizita România, Richard Burt, asistent al secretarului de stat pentru afaceri europene, i-a răspuns lui Funderburk⁽¹⁷⁾ că, în definitiv, el considera *“România și Bulgaria drept fundul Europei”* și, ca urmare, nu avea nici o dorință să le viziteze.

Politica de diferențiere a Statelor Unite în Europa de Est avea la bază strategia dezvoltată de Nixon și Kissinger la sfârșitul anilor '60. *“Diferențiere”* înseamnă în cazul de față că Washingtonul trata fiecare țară comunistă în mod diferit și nu ca pe un bloc unitar, adjudecând deosebirile existente între aliații Moscovei și recompensând pe comuniștii “buni” spre deosebire de cei “răi”. Această “discriminare pozitivă” a fost

operată cu bună știință de Departamentul de Stat în încercarea de a genera probleme URSS înăuntrul propriului sistem internațional și de a crea astfel premisele dezintegrării lagărului comunist. Astfel, la Conferința șefilor de misiune americani, care s-a ținut la Londra, în 1982, cuvântul de ordine a fost *“să nu spunem «dă-i naibii», să nu-i socotim împreună și să nu-i ștergem de pe listă”*⁽¹⁸⁶⁾ și asta pentru că *“după un timp, dezintegrarea se va produce și Statele Unite ar trebui să rămână în Europa de răsărit și să încurajeze procesul”*.

Pentru cei șase membri ai Tratatului de la Varșovia, politica de diferențiere a Washingtonului s-a manifestat concret prin premiarea unora și nepremierea altora. Astfel, în timp ce România și Ungaria beneficiau de clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile cu SUA, Bulgaria, Cehoslovacia și Germania răsăriteană nu au primit această importantă facilitate economică și semnal politic pozitiv, în același timp. Premiate au fost doar țările care au făcut dovada reformelor interne, au îmbunătățit starea drepturilor omului și emigrările, au procedat la o liberalizare privind economia, inițiativele și acumularea de capital, și mai ales care, în politica externă, au adoptat poziții diferite de cele ale URSS.

Aceste obiective politice, urmărite în secret de mai multă vreme, au devenit publice o dată cu cuvântarea vicepreședintelui George Bush sr., de la Viena, din 21 septembrie 1983:

“(...) Unii au arătat o mai mare măsură de independență în conducerea politicii lor externe. De asemenea, unii au introdus o mai mare deschidere, au coborât barierele dintre oameni și s-au angajat în reforme economice orientate spre o piață liberă. Alții, din nefericire, continuă să se lase remorcați de sovietici. Politica lor externă este stabilită la Moscova și politica lor internă mai violează încă, în mod flagrant, drepturile fundamentale ale omului.

În relațiile noastre cu țările din Europa de Est, noi luăm în considerație aceste diferențe, politica noastră este bazată pe diferențiere politică, economică și în ceea ce privește drepturile omului – adică noi luăm în considerație în ce măsură țările în cauză urmăresc o politică externă autonomă, independentă de linia Moscovei și în ce măsură ele urmăresc o liberalizare internă. Statele Unite se vor angaja în relații politice, economice și culturale mai strânse cu acele țări, ca România și Ungaria, care dovedesc o mai mare deschidere sau independență”⁽¹⁸⁷⁾.

În afara clauzei națiunii celei mai favorizate, între premiile acordate de SUA în cadrul politicii lor de diferențiere se numărau și acordarea de credite preferențiale și reduceri vamale, un acces mai mare la tehnologiile americane și, cel mai important semnal politic, vizitele la nivel înalt. Pentru România, acordarea clauzei a însemnat, în primul rând, acordarea unui sistem vamal nediscriminatoriu, accesul la credite pe termen lung și la împrumuturi cu dobândă mică de la Eximbank și includerea în sistemul general de preferințe (GSP) al SUA, ceea ce a oferit largi posibilități de export pentru economia românească.

Astfel, în primii cinci-șase ani de la dobândirea pentru prima oară a clauzei, în 1975, România a beneficiat de credite garantate de guvernul SUA în valoare de peste un miliard de dolari și a exportat pe piața americană mărfuri de sute de milioane de dolari, anual. Cele mai importante produse de export românești erau tabla de oțel vâlțuită, produsele petroliere, textile și alimentare, iar importurile de pe piața SUA constau în porumb, soia, țigarete, piei de vită și cărbune. În plus, reprezentanți ai Departamentului de Stat, în legătura cu cei ai Departamentului Comerțului, au ajutat România să scape de procesele juridice privitoare la practica de dumping, de exemplu la oțel, și să depășească frecvent cotele impuse produselor textile. Prin statutul de națiune favorizată, România a fost ajutată de instituții importante, cum ar fi Eximbank, Banca Mondială și o serie de bănci americane particulare, cum a fost Manufacturer's Hanover Trust ce avea deschisă o reprezentanță chiar în inima capitalei, București⁽¹⁸⁸⁾. În această perioadă, Departamentul Agriculturii al SUA și guvernul român făceau eforturi comune pentru a face din România furnizorul de carne (curcan, porc și vită) al bazelor militare americane din Germania Federală. După 1981, exporturile României în Statele Unite depășeau importurile de peste Ocean în raporturi anuale de aproape patru la unu. În 1984, România exporta în SUA, pe valută forte, mai mult decât oricare altă țară est-europeană, inclusiv URSS, și achiziționa de la americani computere (tip NOVA 3 D) fabricate de Data General Company (prin intermediul concernului Thompson CSF din Franța) și care necesitau licențe de import și/sau re-export din Statele Unite.

În sfârșit, vizitele politice nu au lipsit nici ele, Nicolae Ceaușescu mergând, până în 1984, de patru ori în SUA, în timpul președinților Nixon, Ford și Carter – primii doi vizitând, la rândul lor, România. În opinia conservatorilor de la Washington, guvernul de la București a dobândit

prestigiu, sprijin și credibilitate în “lumea a treia” și în rândul țărilor nealiniat prin fluxul continuu de vizitatori americani, în vreme ce nivelul de trai din România era cel mai scăzut din Europa, cu excepția Albaniei. De altfel, guvernul de la București formase, în timp, o echipă redutabilă de diplomați consacrată relațiilor cu SUA, în rândurile căreia s-au remarcat Ștefan Andrei, Corneliu Mănescu, Maria Groza, Mircea Malița, Corneliu Bogdan, Mircea Răceanu și alții.

La 14 mai 1985, în fața Comitetului pentru Afaceri Externe al Camerei Reprezentanților și a Subcomitetului pentru Drepturile Omului și Organizații Internaționale, Garry Matthews, asistent adjunct al secretarului de stat, confirma continuarea politicii de diferențiere față de București: *“Bunele noastre relații ne-au permis să facem o deosebire în scena politică internă a României(...). Guvernul român rămâne relativ tolerant față de cele 14 grupări religioase majore recunoscute, iar în anii din urmă nu au apărut semne ale unor încercări, la scara națională, de a suprima religia sau vreun grup religios anume. Guvernul României nu a întreprins vreun program general de persecuții pe motive religioase. (...) Politica externă relativ independentă a României este un factor semnificativ în evaluarea relațiilor țărilor est-europene cu Uniunea Sovietică”* ⁽¹⁸⁹⁾.

Cu toate acestea, independența României față de Moscova avea anumite limite. În cele două sau trei decenii de politică externă independentă, pozițiile României în forurile internaționale au fost, totuși, în marea lor majoritate pe linia blocului comunist. Astfel, la ONU, voturile României au fost în proporție de 86 la sută împotriva intereselor SUA și în conformitate cu ale URSS ⁽¹⁹⁰⁾. În 1985, poziția românească se înrăutățește vizibil, doar 14,6 la sută din voturile sale fiind în acord cu SUA, mai rău chiar decât Polonia aflată sub lege marțială.

Relațiile privilegiate între România comunistă și SUA au început, așa cum am arătat, în 1968, când invadarea Cehoslovaciei reformiste de către trupele Tratatului de la Varșovia a fost vehement condamnată de Nicolae Ceaușescu. România se afla la momentul respectiv, ea însăși, în plin proces de destindere și deschidere către Occident după eliberarea deținuților politici din închisori, scoaterea istoriei și culturii naționale de sub tutela sovietică și repunerea lor în drepturi, și chiar încurajarea unor inițiative cvasi-private, așa-numiții “mandatari”, în mica industrie și servicii – “păcate” împărtășite cu Cehoslovacia lui Dubcek. Atunci, România nu numai că nu a participat la înăbușirea în sânge a “Primăverii de la Praga”, dar s-a aflat, pentru câteva zile, în pericol de a împărtăși soarta

cehoslovacilor. Reacția promptă a Occidentului european și a SUA, în special, a făcut să nu fie “*dezlegați câinii războiului*”, trupele sovietice oprindu-se la frontiera de pe Prut. Deși acesta a fost, se pare, momentul în care deschiderea românească a început să fie oprită, Ceaușescu a primit atunci un semnal limpede despre forța și influența Statelor Unite, de care va ține seama atent în anii următori.

Momentul culminant al relațiilor româno-americane a fost atins, câțiva ani mai târziu, în timpul administrației președintelui Richard Nixon, când, în 1969, acesta a decis, fără consultarea Departamentului de Stat, să includă și România într-un turneu efectuat în Europa, devenind astfel **primul președinte american care a vizitat o țară comunistă după al doilea război mondial**. La rândul său, Ceaușescu a amânat ținerea celui de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român pentru a-i oferi lui Nixon o primire de erou. Relația personală care s-a creat între cei doi a avut un rol deosebit în ecuația româno-americană, mai mult, Nixon și Kissinger căpătând convingerea, cu acest prilej, că Ceaușescu este un lider în care se poate avea încredere și care poate juca un rol însemnat în planurile americane de politică externă. Ceea ce avea să se confirme nu peste mult timp, în februarie același an, când SUA vor solicita Bucureștilor bunele oficii în încercarea de a da un curs nou relațiilor cu R.P.Chineză.

Episodul, deși învăluit încă în discreție de către partea americană (H.Kissinger, de pildă, încă neagă acest lucru), beneficiază însă de mărturiile unor diplomați români, protagoniști ai momentului. Între aceștia se găsea și Mircea Nicolaescu, pe atunci director al Direcției Asia din MAE, care relatează ⁽¹⁹¹⁾ întâlnirea sa cu John Barnes jr., însărcinat cu afaceri al SUA la București, în care acesta a solicitat “*declanșarea ca la carte a unui demers de bune oficii din partea României pe lângă partea chineză. Dar demersul trebuia să fie cât mai ferit de ochii lumii (...)*”. Anul următor, în 1970, o importantă delegație română, de partid și de stat, condusă de Emil Bodnăraș, a vizitat China, fiind primită la cel mai înalt nivel. Convorbirile, care au durat 16 ore, au depășit problematica bilaterală, incluzând, între altele, și raporturile dintre Beijing și Washington. Dar, până în prezent, cele mai convingătoare mărturii aparțin chiar lui Richard Nixon care vorbește despre “*deschiderile discrete*” către Beijing operate prin intermediul președintelui Pakistanului, Yahia Khan, și, apoi, prin N.Ceaușescu, ambii având canale personale cu chinezii. Aceste acțiuni au constituit, după mărturisirea, cu zece ani mai târziu, a lui Nixon

“un fel de demers ritual foarte lent, care s-a accelerat încetul cu încetul și, în 1971, la 15 iulie, surprindeam lumea anunțând că voi vizita China la începutul anului 1972” ⁽¹⁹²⁾. De-a lungul anilor, Nixon a rămas în contact cu Ceaușescu și chiar a călătorit, din nou, în România, în 1982.

În afara lui **Richard Nixon**, au mai vizitat România președinții **Gerald Ford**, în august 1975, imediat după Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa la care a fost semnat Actul final de la Helsinki; **Bill Clinton**, în 1997, la câteva zile după terminarea summit-ului NATO de la Madrid la care au fost invitate să adere Polonia, Cehia și Ungaria; și **George W. Bush**, în noiembrie 2002, imediat după ce România a fost invitată, la summit-ul de la Praga, să se alăture NATO.

În afara președinților SUA, parada demnitarilor americani în România a fost, de-a lungul anilor, mult mai cuprinzătoare, incluzând miniștri, diplomați aflați în Europa cu diverse misiuni, membri ai Congresului, lideri ai diferitelor organizații culturale, religioase și etnice, oameni de afaceri și executivi ai unor mari firme economice și corporații financiar-bancare, lista acestora conținând nume dintre cele mai prestigioase și influente. În general, întâlnirile erau folosite de partea americană pentru a se obține noi promisiuni privind menținerea fluxului migraționist către SUA, Germania și Israel, bunăvoința și toleranța autorităților române față de cultele religioase, în general, și față de cele neo-protestante, în special; în vreme ce partea română dorea o mai mare asistență economică sub formă de credite comerciale, autorizații pentru întreprinderi mixte, credite import-export, credite ale FMI, asistență prin intermediul Comisiei Economice Mixte Româno-Americane.

Capitolul IV

„Conflictul absurd”.

Ultimii ani ai lui Ceaușescu.

Revenind la momentul exercitării atribuțiilor diplomatice la București de către David B.Funderburk, se cuvine menționat faptul că, din această perioadă, datează și primele controverse româno-americane legate de continuarea acordării clauzei națiunii celei mai favorizate. Astfel, în 1983, după luni de negocieri confidentiale, președintele Ronald Reagan a recomandat ca statutul clauzei să fie retras, dacă România nu renunță să aplice decretul prin care solicitanții de viză pentru emigrare erau obligați la plata studiilor efectuate. Decretul nr. 402, adoptat la București în octombrie 1982, prevedea ca toți cetățenii români ce doreau să plece definitiv din țară să plătească statului român o sumă în valută, echivalentă cu cheltuielile perioadei de școlarizare, studii medii și superioare. Erau exceptate de la acest decret numai persoanele aflate la pensie ⁽¹⁹³⁾. În replică la recomandarea președintelui SUA, Ceaușescu l-a avertizat pe Funderburk că s-ar putea ca el să nu mai dorească prelungirea clauzei, în condițiile în care criticile aduse României în presa și Congresul american nu vor fi stopate ⁽¹⁹⁴⁾.

Ca urmare, la 10 ianuarie, L.Eagleburger a sosit la București, în calitate de emisar special prezidențial, în încercarea de a salva relațiile speciale cu România și de a întoarce politica de diferențiere la cursul normal. Eagleburger avea “*să pună cărțile pe masă*” la o întâlnire cu Ceaușescu și Ștefan Andrei, ministrul de externe, avută în afara Bucureștilor, la o reședință montană. Rezultatul a fost în cel mai bun caz echivoc, Ceaușescu părând hotărât să declanșeze criza în relațiile bilaterale. La mai puțin de două săptămâni după vizita lui Eagleburger, avea loc prima aplicare a decretului în cauză: autoritățile române cereau plata a 7 400 de dolari pentru studiile Margaretei Pâslaru-Sencovici, iar la 10 februarie, în cursul întâlnirii cu delegația condusă de congressmanul Tom Lantos, ministrul Ștefan Andrei arăta că decretul era irevocabil, adăugând că SUA ar trebui să trateze cu “*grijă*” orice publicitate privitoare la retragerea clauzei. La 4 martie, Washingtonul a comunicat oficial României că, dacă decretul va continua să se aplice, retragerea clauzei

va deveni scadentă la data de 30 iunie, dar guvernul român a știut să pună o surdină discretă propriei sale politici, evitând aplicarea sancțiunii. Practic, guvernul de la București, deși a menținut în vigoare decretul, a suspendat aplicarea acestuia pe termen nedefinit, ca urmare a angajamentelor verbale luate cu ocazia unei vizite efectuate de Ștefan Andrei la Washington, la sfârșitul lunii mai. De altfel, la 1 iunie 1983, a avut loc un schimb de scrisori confidențiale între Reagan și Ceaușescu cu privire la această problemă, Ceaușescu arătând că partea română nu va aplica taxa de școlarizare menționată, obligație pe care o va respecta de altfel până la sfârșitul său, în 1989. La rândul său, Reagan a reiterat sprijinul american față de politica de independență a României, declarând ca va reînnoi clauza și de această dată, ba chiar că va fi examinată posibilitatea acordării sale pe o perioadă de mai mulți ani. Ca urmare, și în 1983 și în anii următori, 1984, 1985, 1986, România va obține din nou clauza, dar de fiecare dată cu dificultăți și plătind prețul expunerii unui veritabil oprobriu internațional. Continuând această tendință, în 1987, Congresul a votat suspendarea clauzei pe timp de șase luni, timp în care președintele SUA era chemat să certifice un progres real în situația drepturilor omului, iar în 1988 nu s-a mai votat nimic, Ceaușescu renunțând singur la clauză. Dar, până la acest moment de ruptură totală, relațiile bilaterale aveau să treacă prin alte clipe dramatice.

Intre erorile comise de Ceaușescu față de SUA nu poate fi omisă nici atitudinea sa arogantă, grosolană chiar, din timpul vizitei vicepreședintelui american George Bush la București, 18-19 septembrie 1983. „*Vii aici să pui condiții?*” a strigat atunci cu duritate Ceaușescu. Bush senior nu va uita niciodată acest episod. În ianuarie 1989, cel jignit atât de inutil la București, devenea președinte al SUA. La începutul lui decembrie, același an, se va întâlni cu Gorbaciov în Malta, la bordul unei nave militare. În seara zilei de 3 decembrie, un agent străin al Direcției de Informații Externe, „*sursă directă și sigură*”, cu acces la informația primară, a transmis legăturii sale de la București că, la Malta, Bush și Gorbaciov au decis înlăturarea lui Ceaușescu și a regimului socialist din România simultan cu cea a lui Noriega din Panama. La aflarea informației, Ceaușescu, trist și apatic, a avut un singur comentariu: „*M-au condamnat!*”⁽¹⁹⁵⁾.

Cele două note ale Securității prin care era informat, la 3 decembrie 1989, cu privire la deciziile luate la Malta făceau parte din categoria „informațiilor ultrasecrete”. Nicolae Ceaușescu le-a reținut și le-a luat cu el

la Moscova pentru ultima sa întâlnire și confruntare directă cu Mihail Gorbaciov, în noaptea de 4 decembrie ⁽¹⁹⁶⁾. După revoluția din Decembrie 1989, în timpul procesului său, generalul Iulian Vlad, fostul comandant al Departamentului Securității Statului, va concluziona: „*Procesul lui Ceaușescu a fost judecat la București, în noaptea de 7 spre 8 iulie, sentința s-a dat la Moscova, în 4 decembrie, iar executarea sentinței a avut loc la Târgoviște, în 25 decembrie*” ⁽¹⁹⁷⁾.

Creșterea continuă a datoriei externe a României a adăugat elemente noi de iritare în relațiile României cu Statele Unite. În 1982, datoria depășise deja 11 miliarde de dolari și Fondul Monetar Internațional sfătuia din ce în ce mai des regimul de la București cum să facă față situației și să acționeze pentru redresarea economiei românești. În fața acestei situații, percepută ca o amenințare directă a independenței sale pe scena politică internațională, Ceaușescu a inițiat un program de reducere a datoriei externe, cu prețul unei scăderi puternice a nivelului de trai al populației, prin măsuri stricte de limitare a importurilor, inclusiv a combustibililor, precum și prin creșterea exagerată a exporturilor de produse alimentare, în detrimentul pieței interne aflate și așa în suferință. Această politică a dus rapid la dezechilibrarea balanței comerciale dintre SUA și România, valoarea exporturilor americane către București scăzând drastic. În aceste condiții, s-a diminuat puternic și sprijinul acordat României de cercurile de afaceri americane. Datorită programului românesc de reducere a datoriei externe, importurile din SUA s-au micșorat simțitor, de la 720 de milioane de dolari, în 1980, la 246 de milioane de dolari, în 1984, și la 207 milioane în 1985 ⁽¹⁹⁸⁾. Exportatorii americani au devenit din ce în ce mai puțin interesați de piața pe care o oferea România, iar activitatea lor de lobby în favoarea Bucureștilor a pierdut mult din forța avută la mijlocul anilor '80.

La sfârșitul anului 1984, administrația Reagan, constatând că legea care prevedea acordarea concesiilor tarifare pentru țările în curs de dezvoltare, în conformitate cu Regimul Generalizat de Preferințe Vamale (GSP), urma să expire în ianuarie 1987, a cerut Congresului SUA să îi extindă valabilitatea pe o perioadă de încă zece ani. Congresul a procedat în consecință, dar a adăugat în același timp o prevedere, inspirată de evenimentele din Polonia, potrivit căreia extinderea GSP oricărei țări urma să fie condiționată de acordarea de către țara respectivă a „*drepturilor recunoscute pe plan internațional muncitorilor*”, inclusiv a drepturilor de asociere și de negociere colectivă dintre sindicate și patronat ⁽¹⁹⁹⁾. Această prevedere avea să ducă la pierderea de către

România a Regimului Generalizat de Preferințe Vamale, în anul 1987, creînd astfel premisele renunțării la clauză de către Ceaușescu.

Totuși, datorită evoluției independente de Moscova a politicii externe românești, politica de “diferențiere” față de România a fost menținută de SUA până la schimbările produse în URSS, o dată cu venirea la putere a lui Mihail Gorbaciov, care au antrenat o slăbire a controlului sovietic asupra țărilor Europei de Est și au făcut irelevantă cvasi-independența României în arena internațională.

Primele măsuri reformiste luate în Uniunea Sovietică și în țările-satelit din Europa de Est, la mijlocul anilor '80, au contrastat puternic cu evoluția situației din România. Ceaușescu, care se pare că făcuse deja o obsesie din faptul că Reagan dorește schimbarea sa din motive ideologice, a privit aceste reforme cu mare suspiciune, devenind ulterior extrem de critic față de ele, iar spre sfârșitul anilor '80 a ajuns chiar dușman pe față al campaniilor de “glasnost” și “perestroika” promovate de Gorbaciov. Pe măsură ce reforma progresa în tot restul blocului comunist din Europa de Est, deosebirile dintre regimul de la București și aliații săi ideologici au devenit tot mai negative – și nu pozitive, ca în trecut – în ochii Statelor Unite și au acționat din ce în ce mai defavorabil pentru București.

În primăvara lui 1985, David B.Funderburk demisiona din postul de la București, urmând a fi înlocuit de Roger Kirk, diplomat de carieră, membru al elitei Serviciului Străin de la Departamentul de Stat, și care va ajunge la post în luna noiembrie. Imediat după plecarea lui Funderburk de la București, capitala României a fost vizitată de trei importante delegații americane, una condusă de senatorul Robert Dole, liderul majorității republicane din Senat, la sfârșitul lunii mai, cea de-a doua de către Edward Derwinski, consilierul Departamentului de Stat, în luna iunie, iar cea de-a treia formată din deputații Tony Hall (Ohio), Christopher Smith (New Jersey) și Frank Wolf (Virginia), la începutul lunii iulie. Toate cele trei delegații americane au discutat la București vasta problematică a relațiilor bilaterale, accentul fiind pus pe problemele respectării drepturilor omului ce urmau să fie discutate în timpul audierilor din Congres consacrate reînnoirii clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România.

Identificarea clauzei cu întreaga problematică a drepturilor omului în România s-a intensificat ulterior, transformând dezbateră din Congres și dialogul dintre cele două guverne într-o discuție generală asupra drepturilor omului. Aceste evenimente, care s-au petrecut spre sfârșitul

anului 1984 și începutul lui 1985, au stabilit cadrul pentru deteriorarea relațiilor dintre Statele Unite și România în următorii patru ani. Debutul lui Roger Kirk în cadrul dialogului româno-american s-a produs în timpul participării sale la întâlnirea de la New York dintre secretarul de stat, George Schultz, cu ministrul afacerilor externe, Ștefan Andrei, la 26 septembrie 1985, prilejuită de sesiunea Adunării Generale a ONU. Devenise o practică pentru secretarul de stat american să se întâlnească cu omologul său român cu prilejul reuniunilor ONU, în scopul evidențierii locului special pe care îl ocupa România între celelalte națiuni din Europa de Est. Conform unor mărturii ulterioare ⁽²⁰⁰⁾, a fost pentru prima dată când Schultz a început o convorbire cu ministrul român de externe prin abordarea problemei drepturilor omului. Pentru diplomația românească acesta a fost primul semnal oficial al creșterii rolului jucat de problematica drepturilor omului în relațiile dintre Statele Unite și România și a faptului că, pe viitor, aceste aspecte le vor pune în umbră pe cele politice.

Faptul că România încă se mai bucura de un tratament diferențiat din partea americană a fost demonstrat, la 30 septembrie 1985, când vicepreședintele George Bush l-a primit pe ministrul de externe român. Cu excepția ministrului sovietic de externe, Eduard Șevardnadze, nici un alt reprezentant al țărilor Tratatului de la Varșovia, prezent la sesiunea ONU, nu a mai fost atât de onorat. Cu acest prilej, Bush a declarat că, deși SUA nu doresc să intervină în chestiuni de politică internă ale României, aceasta nu poate împiedica preocuparea profundă pe care Washingtonul o are în legătură cu situația drepturilor omului, susceptibilitate în creștere și în cadrul Congresului american. În răspunsul său, Ștefan Andrei a accentuat necesitatea ca Statele Unite să respecte independența României, argumentând că, dacă România acceptă cererile SUA în numele *“anumitor principii”*, atunci va trebui să accepte și cererile pe care alte state i le pot face în numele principiilor marxist-leniniste și care ar putea afecta puternic independența politicii externe duse de București ⁽²⁰¹⁾.

Dincolo de afirmarea tezelor oficiale ale regimului, ministrul român de externe avea să înțeleagă cu acest prilej că **politica SUA va fi puternic influențată în viitor de evoluția situației interne din România**. Alte două semnale politice de la Washington aveau să fie emise către România la sfârșitul anului 1985. Primul consta în rezoluția Congresului (H.R. 3599), de la 1 noiembrie, prin care se propunea suspendarea pe șase luni a clauzei pentru România – rămasă fără urmări datorită întârzierii cu care a fost făcută - și, cel de-al doilea, care consta

Într-un amendament la legea bugetului Departamentului de Stat, adoptat de Senat la aceeași dată, care stipula că *“bunul simț”* al forului reprezentativ condamna guvernul de la București pentru *“represiunea barbară și dezgustătoare a poporului său”*, cerând SUA să joace un rol activ în restabilirea drepturilor umane și religioase ale poporului român, iar președintelui să ia în considerare oportunitatea de a mai prelungi în viitor clauza națiunii celei mai favorizate pentru România ⁽²⁰²⁾. Era pentru prima dată, de la acordarea clauzei în 1975, când la adresa României se puteau auzi astfel de cuvinte în Congresul Statelor Unite ale Americii.

În toamna aceluiași an, George Schultz, secretarul de stat american, a exprimat dorința de a face o scurtă vizită în Europa de Est, în contextul deplasării sale anuale la întâlnirea cu omologii din țările membre NATO. Mai exact, Schultz dorea să viziteze acele țări din Est care aveau o politică diferită față de a vecinilor. Iugoslavia era primul candidat, Ungaria cel de-al doilea și, conform politicii de diferențiere, ar fi urmat România. Secretarul de stat a fost de acord punând însă două condiții: prima, ca vizita la București să fie organizată după rezolvarea celorlalte obligații oficiale, și, ce-a de-a doua, să nu petreacă noaptea în București. Drept urmare, singura dată liberă în agenda oficială era ziua de 15 decembrie 1985 și aceasta numai pentru șase ore. Ceaușescu a aprobat personal agenda propusă de americani, văzând în această vizită o ocazie importantă pentru clarificarea relațiilor bilaterale. Materialele Departamentului de Stat pregătite pentru această întâlnire, menționau că G.Schultz va sublinia încă o dată guvernului român că SUA continuau să aprecieze independența relativă a României în politica externă și că îi va cere lui Ceaușescu ca reprezentanții români la ONU să continue să voteze împotriva rezoluțiilor anti-americane, menținând în același timp orientarea comerțului românesc spre Vest și nu spre Est. De asemenea, Schultz trebuia să exprime îngrijorarea SUA față de situația drepturilor omului și să-l conștientizeze pe Ceaușescu că, prin încălcarea acestora, era amenințat întregul eșafodaj al relațiilor bilaterale.

Partea română avea o abordare diferită. Simplul fapt că Schultz venea la București însemna consolidarea prestigiului lui Ceaușescu și posibilitatea contracarării criticilor crescânde la adresa politicii sale atât în SUA și Europa Occidentală, cât și, mai nou, în unele țări *“frățești”*, în special Ungaria și URSS. În plus, Nicolae Ceaușescu dorea să rămână cel mai bun prieten al Americii dintre toți liderii est-europeni, poziție ce părea din ce în ce mai amenințată de însuși liderul sovietic, Mihail Gorbaciov.

Din punct de vedere american, cel mai important aspect al pregătirii vizitei a fost elaborarea scrisorii președintelui Reagan către Ceaușescu. Scrisoarea sublinia dorința președintelui american de a lărgi și amplifica relațiile bilaterale și exprima neliniștea față de tensiunile care apăruseră în cadrul acestora, făcându-se apel la nevoia unor eforturi serioase pentru oprirea acestei stări ⁽²⁰³⁾. Vizita a avut loc la data planificată, într-o atmosferă pe care Mark Palmer, adjunct pentru probleme europene al secretarului de stat, a caracterizat-o drept *“cea mai proastă în relațiile bilaterale din toți cei patru ani de când m-am ocupat de Europa de Răsărit”* ⁽²⁰⁴⁾. Foarte interesant este și că, pentru prima oară, presa de la București a publicat declarația lui Schultz despre existența unor dezacorduri româno-americane, o recunoaștere publică puțin obișnuită și un semnal politic foarte rar practicat ⁽²⁰⁵⁾. Dar primul semn oficial al alunecării regimului de la București pe panta intransigenței l-a constituit răspunsul lui Ceaușescu, de la 7 ianuarie 1986, la scrisoarea lui Reagan, care îi fusese înmănată de secretarul de stat Schultz. După o serie de considerații cu privire la politica internațională, Ceaușescu i-a reproșat lui Reagan că *“anumite cercuri”* încearcă să se amestece în treburile interne ale României și să condiționeze relațiile economice bilaterale de problema drepturilor omului, respingând ca urmare toate aspectele concrete din scrisoarea președintelui american, deoarece *“erau artificiale create de grupuri cu interese speciale”*.

Convorbirile dintre Statele Unite și România, din toamna anului 1985, au fost printre ultimele din cadrul unei serii de contacte la nivel înalt stabilite între cele două părți de-a lungul mai multor ani. Aceste ultime contacte au constituit, în același timp, și un fel de “avertisment la nivel înalt” din partea SUA, semnalând că relațiile speciale cu România se aflau într-un serios impas și că **acțiunile părții române în problema drepturilor omului erau esențiale pentru păstrarea acestor relații.**

Primele săptămâni ale anului 1986 au fost marcate de reluarea vizitelor la București de către conducători proeminenți ai organizațiilor evreiești din SUA. Astfel, la 12 februarie, Ceaușescu se întâlnea cu rabinul Arthur Schneier, președintele Fundației Apelul pentru Conștiință, iar la 17 februarie, cu Jack Spitzer, președintele de onoare al B'nai B'rith International, și cu Alfred Moses, lider al organizațiilor evreiești americane. Cei trei conducători evrei au încercat să-l determine pe Ceaușescu să facă unele concesii în privința drepturilor omului și, astfel, să salveze relațiile cu America. În esență, conducătorul regimului de la

București a arătat că nu intră în discuție nici o concesie echivalentă cu amestecul în treburile interne ale României, iar dacă acesta este prețul pentru reînnoirea clauzei, atunci clauza nu merita acest preț.

Câteva zile mai târziu, la 26 februarie, în cadrul audierilor din Senatul SUA privind acordarea clauzei pentru România, martorii administrației din partea Departamentului de Stat, Departamentului Comerțului și Oficiului Reprezentantului SUA pentru negocieri comerciale au argumentat ca reînnoirea clauzei pentru România se justifică datorită rezultatelor obținute în domeniul emigrării, a independenței relative în politica externă și a faptului că în acest fel clauza poate fi folosită ca o pârghie pentru rezolvarea unor cazuri de violare a drepturilor omului ⁽²⁰⁶⁾. În același timp, însă, reprezentanții administrației au menționat și au criticat numeroasele încălcări ale acestor drepturi și au descris dilema pe care această situație o creează pentru politica Washingtonului față de București. Astfel, Rozanne Ridgway, asistent al secretarului de stat pentru probleme europene, menționa că *“relațiile noastre cu România ne pun în fața unei alegeri dificile. Pe de-o parte, avem interese de securitate națională și capacitatea de a influența pozitiv viața unor persoane care au nevoie de sprijinul nostru. Pe de altă parte, avem sentimentul că angajarea noastră ne asociază cu un regim represiv care nici nu împărtășește și nici nu răspunde înaltelor principii ale drepturilor omului, care sunt atât de importante pentru noi”* ⁽²⁰⁷⁾. La 27 martie, senatorul Larry Pressler, care a condus audierile amintite, s-a asociat cu senatorul Richard Lugar pentru a introduce în Senat o rezoluție prin care se cerea Departamentului de Stat să atenționeze guvernul român că este necesar să-și îmbunătățească urgent poziția cu privire la problematica drepturilor omului și a libertăților religioase, înaintea începerii dezbaterilor din Congres pe marginea reînnoirii clauzei, care urmau să înceapă în luna iunie ⁽²⁰⁸⁾.

Cu toate că Ambasada română din Washington a transmis la București conținutul acestor documente și declarații publice, se pare că Ceaușescu nu a înțeles că întregul ansamblu al relațiilor româno-americane se află în pericol să se prăbușească, el considerând că este vorba doar despre o problemă de tactică în cadrul procesului anual de re acordare a clauzei. Motivul de bază al acestei abordări greșite se găsea în incapacitatea lui Ceaușescu de a înțelege că **întreaga atitudine a Statelor Unite față de URSS și problematica blocului comunist – deci, și față de România – se schimbase radical**. Astfel, regimul de la București credea în continuare că politica sa de

independență față de Moscova va împiedica guvernul SUA să renunțe la relațiile sale speciale cu România, fiind convins că toate criticile ce îi erau aduse se datorau unor grupări ostile țării, cum ar fi lobby-ul unguresc, și care ar influența doar un mic număr de deputați și senatori.

Rapoartele prezentate lui Ceaușescu menționau în mod frecvent ca ostili României pe senatorii William Armstrong (din Colorado), Christopher Dodd (Conneticut), Jesse Helms (Carolina de Nord), Steven Symms (Idaho), Paul Trible (Virginia), precum și pe deputații Philip Crane și John Porter (Illinois), Robert Dornan și Tom Lantos (California), Tony Hall (Ohio), Richard Schulze (Pennsylvania), Mark Siljander (Michigan), Christopher Smith (New Jersey) și Frank Wolf (Virginia) ⁽²⁰⁹⁾.

În fața acestei situații, regimul de la București s-a mobilizat și a declanșat o veritabilă campanie de propagandă în SUA și țările membre ale NATO, difuzând materiale cu privire la libertatea religioasă din România și condițiile de viață create de statul socialist masei largi de oameni ai muncii. Ceaușescu a dat dispoziții să se ia măsuri pentru creșterea numărului de aprobări de plecări definitive în SUA, Germania și Israel, astfel încât, la 3 iulie, data când președintele Reagan urma să trimită Congresului recomandarea sa pentru reînnoirea clauzei pentru încă un an, numărul emigrărilor pentru 1986 să fie mai mare decât cel din 1985. Între aprilie și iunie 1986, guvernul român a acordat 1 489 de aprobări de plecare definitivă în SUA, mai mult de jumătate din numărul total de aprobări acordate cu un an în urmă. Mai mult, conflictul americano-libian, din aprilie 1986, când SUA au bombardat orașul Tripoli iar ambasada română a fost și ea lovită, iar câteva persoane rănite, i-au prilejuit lui Ceaușescu o nouă supralicitare a rolului său internațional. Concret, la 15 aprilie, N.Ceaușescu l-a convocat pe ambasadorul Kirk pentru a-i înmâna un protest ferm, dar măsurat, și pentru a-i face cunoscut că România era dispusă să faciliteze negocierea unei înțelegeri între SUA și Libia ⁽²¹⁰⁾. Propunere inadecvată, deoarece poziția cunoscută a Statelor Unite de a nu negocia, sub nici o formă, cu Libia nu suferise nici o schimbare.

Pe de altă parte, problemele internaționale continuau să rămână terenul privilegiat al relațiilor româno-americane, diplomații acreditați în cele două capitale schimbând periodic păreri și prezentând inițiativele guvernelor lor în cadrul unei îndelung exersate armonizări de poziții și interese. În particular, Departamentul de Stat american privea cu îngrijorare evoluția ansamblului relațiilor bilaterale, netrecând cu vederea

rolul jucat anterior de România în rezolvarea unor probleme internaționale. Între acestea, după cum aminteam, facilitarea contactelor cu Vietnamul, Coreea de Nord și cu China (în 1969), rolul avut în cazul vizitei istorice în Israel a președintelui Egiptului, Anwar Sadat (în 1977), sau faptul că Ceaușescu, în 1986, rămăsese practic singurul șef de stat din lume aflat în bune relații, inclusiv diplomatice, atât cu Israelul cât și cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei. Declarațiile publice de politică externă ale României, precum și voturile sale la ONU și alte organizații internaționale rămâneau uneori diferite de cele ale statelor-surori din Tratatul de la Varșovia. Astfel, în cazul a zece voturi-cheie (în calificarea Departamentului de Stat) exprimate la ONU, în cursul anului 1985, România a votat *împotriva* SUA de trei ori, în *favoarea* SUA , tot de trei ori, și s-a abținut sau a fost absentă de la vot de patru ori. În acest timp, URSS și sateliții săi au votat *împotriva* SUA de nouă ori. În plus, din cele unsprezece rezoluții care condamnau nominal SUA, România nu a votat decât patru, spre deosebire de restul blocului comunist care le-a adoptat pe toate ⁽²¹¹⁾.

Diferența de atitudine dintre România și celelalte țări comuniste continua să intrige Washingtonul. Un exemplu edificator este faptul că, la numai cinci zile după accidentul nuclear de la Cernobîl, din 1986, guvernul de la București a solicitat ca o echipă de specialiști americani să vină în România pentru a verifica nivelul radiațiilor existente, deoarece sovieticii puseseră la dispoziție foarte puține date și informații în legătură cu natura radiațiilor scăpate de sub control și efectul acestora asupra țărilor din jur. La cinci zile după solicitarea părții române, echipa americană a sosit la București, unde a avut acces liber la instalațiile românești și a efectuat măsurătorile necesare. N.Ceaușescu nu a menționat niciodată în public solicitarea făcută părții americane, dar în numeroase declarații a acuzat efectele negative ale Cernobîlului și a insistat asupra necesității adoptării unor măsuri serioase de creștere a securității instalațiilor nucleare. Deși astăzi asemenea inițiative independente par lipsite de importanță, în atmosfera anilor '90 ele erau cu totul neobișnuite pentru un membru al Tratatului de la Varșovia și, în consecință, atrăgeau atenția Statelor Unite.

Pe de altă parte, contextul internațional era, totuși, în plină schimbare. SUA își deschiseseră propriile canale de comunicare cu țări "proscrise" anterior, cum ar fi R.P.Chineză sau chiar Organizația pentru Eliberarea Palestinei, iar URSS, sub conducerea lui Gorbaciov, se orienta spre o deschidere din ce în ce mai semnificativă în relațiile cu Occidentul.

Practic, în condițiile în care sovieticii se retrăseseră din Afganistan și purtau negocieri fructuoase cu SUA în legătură cu Angola și Orientul Mijlociu, poziția României în cadrul Tratatului de la Varșovia apărea tot mai puțin distinctă.

În cele din urmă, la 3 iunie 1986, președintele Reagan a recomandat prelungirea clauzei națiunii celei mai favorizate României pentru încă 12 luni. În mesajul transmis Congresului cu acest prilej, Reagan sublinia că decizia *“a fost luată cu mare greutate, ca urmare a dezbaterilor atente din cadrul administrației”* ⁽²¹²⁾. De asemenea, președintele SUA a trimis o scrisoare neobișnuit de severă lui Ceaușescu, în care arăta că s-a hotărât să recomande prelungirea clauzei *“după dezbateri considerabile care au scos în evidență puternica opoziție a Congresului și rezervele din sânul propriei mele administrații. (...) A fost o hotărâre dificilă pentru mine”*. Reagan menționa și *“îngrijorările sincere”* ale SUA în privința libertăților religioase pe care le împărtășea și el și pe care nu le considera a fi *“artificiale sau nefondate”*, avertizând în final asupra faptului că *“încăpățânarea guvernului dumneavoastră de a nu veni în întâmpinarea acestor solicitări a adus prejudicii politicii noastre, politică de care a beneficiat substanțial România”* ⁽²¹³⁾. În pofida criticilor aduse României în timpul audierilor care au urmat, Congresul SUA nu a întreprins nici o acțiune împotriva prelungirii clauzei în cele 90 de zile pe care le-a avut la dispoziție, după 3 iunie, cu excepția unui vot procedural în Camera Reprezentanților, unde opoziții acordării clauzei au pierdut cu 216 la 190 de voturi ⁽²¹⁴⁾. Astfel, clauza națiunii celei mai favorizate pentru România a fost prelungită pentru încă un an, iar relațiile româno-americane au continuat să fie dominate de ambivalența raportului politică externă - politică internă și în perioada care a urmat.

Interesele pe care cele două părți le aveau în relațiile bilaterale rămăneau cele fixate anterior. Astfel, obiectivele americane erau cele cuprinse și în scrisoarea secretarului de stat Schultz, din aprilie 1986, care stabilea ca prioritate promovarea politicii de emigrație, precum și a celei din sfera drepturilor omului, urmate de încurajarea divergențelor dintre România și Uniunea Sovietică (așadar, o ordine care inversa prioritățile deceniului precedent); menținerea sau chiar creșterea proporției comerțului României cu Occidentul (48 la sută din schimburile comerciale românești aveau loc, în 1985, cu țări din afara sistemului comunist); amplificarea contactelor bilaterale în domeniul militar și echilibrarea balanței comerciale prin creșterea exporturilor americane în România.

Prioritățile românești în relațiile cu SUA vizau promovarea dialogului la nivel înalt, prin realizarea cât mai multor întâlniri între reprezentanții celor două guverne; păstrarea clauzei națiunii celei mai favorizate; obținerea unor declarații oficiale ale SUA de susținere a politicii independente a României; intensificarea contactelor interparlamentare; consultări periodice asupra problemelor internaționale; păstrarea avantajelor economice obținute prin tarifele reduse din cadrul Regimului Generalizat de Preferințe Vamale; accesul la investițiile garantate de Corporația de Investiții Particulare pentru Străinătate (OPIC) și obținerea de credite pe linia Băncii de Export-Import a SUA (Eximbank).

Diferențele dintre prioritățile celor două țări vor sta la baza dificultăților pe care le vor traversa relațiile bilaterale în anii următori. În acest context, merită reținută iminența unei noi premiere negative în relațiile româno-americane, ce s-ar fi putut petrece în septembrie 1986, când noul ministru român de externe, Ioan Totu, s-a deplasat la New York pentru tradiționala sesiune a Adunării Generale a ONU. Cu acest prilej, în spiritul cutumei existente între diplomațiile celor două țări, trebuia să aibă loc și întâlnirea anuală la nivel înalt româno-americană. Dar, pentru prima oară de la inaugurarea acestei tradiții, Departamentul de Stat a comunicat că vicepreședintele SUA era prea ocupat cu campania electorală, aflată în plină desfășurare, iar agenda secretarului de stat era deja completă. În aceste condiții, ministrul român de externe s-ar fi putut întâlni doar cu secretarul de stat adjunct, Whitehead, care avea responsabilități speciale pentru Europa de Răsărit. Fără îndoială, un semnal politic care a trezit o vie nemulțumire la București și a determinat presiuni puternice asupra Departamentului de Stat. În cele din urmă, la insistențele Biroului pentru Europa din cadrul Departamentului, George Schultz l-a primit totuși pe Ioan Totu, pentru 15 minute, în timpul sesiunii ONU. Ca urmare, la întoarcerea la București, Totu a dat instrucțiuni ca întâlnirile cu oficialitățile americane să fie stabilite pe bază de *“strictă reciprocitate”*, poziție pe care a menținut-o în următorii ani ⁽²¹⁵⁾.

John Whitehead, care primise la sfârșitul verii lui 1986 un mandat special din partea secretarului de stat pentru a urmări situația din Europa de Est, a vizitat la 14 noiembrie și România. Cu acest prilej, el a subliniat o dată în plus interesul părții americane față de problematica drepturilor omului și a înaintat lui Ceaușescu trei propuneri menite să intensifice relațiile dintre cele două țări. Prima se referea la organizarea unor întâlniri bianuale la nivelul secretarului de stat adjunct, a asistentului secretarului

de stat sau adjunctului acestuia pentru a se discuta problemele internaționale, cu accent pe anumite zone geografice la fiecare dintre întâlniri. Cea de-a doua propunere viza efectuarea unor consultări confidențiale, la “nivel de lucru”, privind metodele de combatere a terorismului internațional. În sfârșit, ultima propunere a lui Whitehead avea în vedere reînnoirea efortului pentru creșterea comerțului bilateral și promovarea investițiilor americane în România. În principiu, propunerile americane au fost aprobate de Ceaușescu, după ce mai întâi au fost nuanțate corespunzător. De pildă, cu obișnuita distincție dintre terorism și lupta pentru eliberare națională, sau cu avertismentul de a nu se lega buna colaborare de amestecul în treburile interne (cu referire la problematica drepturilor omului).

Anul 1987 a început cu scadența perioadei până la care fusese acordat României statutul preferențial din cadrul Regimului Generalizat de Preferințe Vamale al SUA (GSP). O dată cu apropierea termenului limită, ianuarie 1987, Oficiul reprezentantului SUA pentru negocieri comerciale a pus sub semnul întrebării dreptul României de a continua să beneficieze de avantajele GSP, în condițiile în care nu îndeplinea cerințele amendamentului introdus de Congres, în 1984, cu privire la “*drepturile muncitorilor, recunoscute pe plan internațional*”, între care libera asociere profesională și participarea la negocierea de contracte colective. Washingtonul a dat instrucțiuni ambasadei sale de la București să aducă această problemă în atenția guvernului român și să obțină răspunsurile necesare până la termenul limită de luare a hotărârii de către președintele SUA. Răspunsul oficial al părții române avea să vină din partea Ministerului Muncii care a arătat că în România colectivele de muncitori erau proprietățile întreprinderilor și, în consecință, muncitorii români nu aveau nevoie de genul de drepturi menționate de partea americană care, de altfel, ar trebui să ia în considerare situația diferită din cele două țări ⁽²¹⁶⁾. Ca urmare, comitetul interguvernamental american care a examinat dosarul, a recomandat retragerea regimului vamal preferențial pentru România. Atunci când ambasada SUA la București a adus la cunoștința Ministerului Afacerilor Externe, la începutul lunii decembrie 1986, iminența încetării în ianuarie anul următor a statutului vamal preferențial, reacția părții române a fost foarte dură, diplomații americani fiind avertizați că “*nivelele cele mai înalte*” ale conducerii României vor privi această măsură ca pe o “*decizie politică*” care va contribui la deteriorarea relațiilor bilaterale. Mai mult, Maria Groza, ministrul adjunct al afacerilor externe, i-a arătat ambasadorului Kirk, într-o discuție ce a avut

loc la 11 decembrie, că decizia americană va avea efecte politice la București, contribuind la consolidarea poziției mai multor oficialități române care erau potrivnice bunelor relații dintre România și Statele Unite ⁽²¹⁷⁾.

Într-adevăr, un număr tot mai mare de persoane din conducerea României se pronunțau în favoarea adoptării de către București a unei linii dure față de SUA. Printre acestea se numărau Elena Ceaușescu, omul nr.2 al regimului, Constantin Dăscălescu, primul ministru, Emil Bobu, membru al Comitetului Politic Executiv al PCR, Gheorghe Oprea, prim viceprim-ministru, Ion Dincă și Barbu Petrescu, viceprim-miniștrii, Ion Stoian, secretar al CC al PCR pentru probleme internaționale, Tudor Postelnicu, ministrul de interne, Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului, și Ioan Totu, ministrul de externe.

La 2 ianuarie 1987, președintele Reagan anunța la Washington că România și Nicaragua vor fi scoase de pe lista țărilor beneficiare ale GSP, în conformitate cu prevederile amendamentului adoptat de Congres în 1984 ⁽²¹⁸⁾. Ca urmare, la 10 ianuarie, Ministerul Afacerilor Externe al României a trimis o notă oficială *“în atenția Președintelui Ronald Reagan”* prin care caracteriza măsura luată drept o decizie esențialmente politică, discriminatorie și bazată pe interpretarea greșită a situației din România și un act care venea în contradicție cu asigurările primite de la Washington privind dorința unei cooperări mai strânse între cele două țări.

La 7 aprilie, ambasadorul SUA la București, Roger Kirk, era primit de Ceaușescu căruia îi înmânează un mesaj din partea secretarului de stat Schultz în care se arăta că *“statutul clauzei se află într-un pericol foarte serios, datorită preocupărilor larg răspândite în SUA în ceea ce privește problematica drepturilor fundamentale ale omului”*. Schultz se referea la problemele cunoscute: emigrare, situația Bisericii adventiste și a celei baptiste, tipărirea de Biblie – avertizând că *„dacă aceste probleme nu vor fi rezolvate, ele vor dăuna perspectivei de re acordare a clauzei”* ⁽²¹⁹⁾. În răspunsul său, Ceaușescu s-a declarat *„surprins”* de scrisoarea secretarului de stat care era *“în contradicție cu relațiile dintre cele două țări”*, problemele ridicate de acesta fiind un amestec de neacceptat în treburile interne ale României. Aceste probleme erau – din perspectiva părții române – ridicate în mod *„artificial”* și urmau a fi rezolvate în conformitate cu legile României. Ceaușescu a mai spus că aspectele reclamate de partea americană nu erau importante pentru relațiile bilaterale, arătând că statutul clauzei nu trebuia să reprezinte un

mijloc de amestec în treburile interne ale unui alt guvern. De asemenea, el și-a arătat surpriza față de raportul interimar al Departamentului de Stat în legătură cu problemele religioase din România, afirmând că acesta dezinformează în mod deliberat opinia publică americană asupra realității. În opinia sa, scrisoarea secretarului de stat reflectă în mod cert o lipsă de înțelegere a realităților românești, caz în care România va putea trăi și fără clauză.

În această situație, Ministerul Afacerilor Externe de la București a primit sarcina elaborării unui Plan de acțiune pentru îmbunătățirea relațiilor dintre SUA și România. Planul, elaborat de Direcția Relații V din M.A.E., avea în vedere mai multe domenii de activitate. Se propunea invitarea la București a mai multor oficialități americane, printre care secretarul de stat adjunct, John Whitehead, consilierul Departamentului de Stat, Edward Derwinski și asistentul pentru probleme europene Rozanne Ridgway. Planul se pronunța în favoarea intensificării consultărilor bilaterale pe probleme internaționale și recomanda trimiterea în SUA a unei delegații a Marii Adunări Naționale și invitarea în România a unor membri ai Congresului. Se sublinia, de asemenea, necesitatea de a se convinge partea americană să accepte ținerea lucrărilor Comisiei Mixte economice guvernamentale la nivelul miniștrilor plini, precum și acordarea mai multor licențe pentru exportul de tehnologie către România și cooperarea cu firmele românești pe terțe piețe. Planul recomanda, totodată, luarea măsurilor necesare pentru îndeplinirea sarcinilor părții române în cadrul programului de schimburi culturale și sugera invitarea în România a mai multor ziariști americani de prestigiu, precum și trimiterea unor ziariști români în SUA. Se avansa și propunerea ca o delegație de conducători ai diferitelor culte religioase să se deplaseze în America și, în final, se arăta necesitatea completării schemelor ambasadei de la Washington și a secției economice de la New York cu personal diplomatic și economic calificat (ambasada din Washington, de exemplu, avea în schemă 11 posturi diplomatice din care numai 4 erau ocupate) ⁽²²⁰⁾. În primăvara anului 1987, conducerea de la București a aprobat Planul de acțiune și a permis MAE să treacă la fapte. Probabil că, pentru anul 1987, era maximum din ceea ce guvernul român era pregătit să facă pentru a obține o îmbunătățire a relațiilor cu Statele Unite.

La 30 aprilie, Camera Reprezentanților SUA a votat (cu 232 la 183 de voturi) introducerea în proiectul Legii generale a comerțului a unui amendament care prevedea suspendarea pe o perioadă de șase luni a clauzei pentru România și cerea președintelui american să prezinte un

raport în fața Congresului la fiecare 60 de zile cu privire la situația drepturilor omului în România ⁽²²¹⁾. Conform unor mărturii ⁽²²²⁾, Ceaușescu a fost convins că votul din Camera Reprezentanților s-a datorat acțiunilor unor *“cercuri ostile, anti-românești, inclusiv ale iredentiștilor maghiari din SUA”*. De altfel, această posibilă influență a imigrației maghiare din America a fost unul dintre factorii care a contribuit la convingerea conducerii României că Statele Unite ar putea iniția o politică anti-românească. Este semnificativă, astfel, avertizarea pe care diplomatul român Ilie Simon o lansa colegilor săi americani la București : *„Acest subiect (despre maghiari) vă va ucide. Noi putem discuta despre Biblie toată ziua, dar nu despre maghiari. Oficialitățile din conducerea României vor reacționa întotdeauna în același fel”* ⁽²²³⁾. Pe de altă parte, Ceaușescu era în continuare convins că statutul clauzei va fi reînnoit, deoarece era în interesul strategic al SUA să sprijine politica independentă a României față de Moscova, de aceea a hotărât să nu cedeze în fața presiunilor, ba chiar să ia inițiativa. Astfel, la 1 mai, ministrul de externe Ioan Totu l-a convocat pe ambasadorul Kirk căruia i-a adus la cunoștință trei precizări de fond. A caracterizat votul din Camera Reprezentanților ca pe un act organizat de cercuri ostile României, de *„presiune și de amestec”* în problemele interne ale țării, după care a arătat că, dacă se va legisla suspendarea clauzei, atunci România va stopa toate plecările definitive în Statele Unite și va anula toate aprobările pentru emigrare deja acordate. În final, Ioan Totu a arătat că *„România nu va permite să fie amenințată de Congresul SUA”* ⁽²²⁴⁾.

În luna mai 1987, România a propus trimiterea unei *„delegații de stat”* la Washington pentru a discuta problemele privind ansamblul relațiilor dintre cele două țări. Conducătorul delegației române și *„reprezentant personal”* al lui Ceaușescu urma să fie Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat și membru al Comitetului Politic Executiv al PCR, ca o dovadă a importanței pe care Bucureștii o acordau vizitei. Partea română a cerut, de asemenea, ca Mănescu să fie primit de președintele Reagan, căruia trebuia să-i înmâneze un *„mesaj personal”* din partea lui Ceaușescu, de vicepreședintele Bush și de secretarul de stat Schultz. După negocieri intense, datorate faptului că partea americană nu considera necesare întâlnirile cu președintele și vicepreședintele american, vizita a fost anulată. În opinia experților ⁽²²⁵⁾, acest eșec a reprezentat *„sfârșitul de facto al relațiilor speciale dintre România și SUA”*.

Cu toate acestea, la 2 iunie, președintele Reagan a înaintat Congresului hotărârea de prelungire a clauzei pentru România pe o perioadă de încă un an, în pofida neliniștii și controverselor legate de respectarea drepturilor omului de către regimul de la București. La 26 iunie, însă, Senatul SUA a votat la rândul său amendamentul la Legea comerțului prin care se suspenda, pentru șase luni, clauza pentru România ⁽²²⁶⁾, ceea ce, cumulat cu votul deja exprimat al Camerei Reprezentanților, însemna că varianta finală a legii va include în mod sigur amendarea României. Până atunci recomandarea președintelui Reagan a rămas în vigoare, astfel încât nici Camera Reprezentanților, nici Senatul american nu au întreprins vreo acțiune împotriva prelungirii clauzei, România urmând a beneficia de aceasta până la 2 iulie 1988.

La începutul anului 1988, secretarul de stat adjunct al SUA, John Whitehead, a făcut o nouă vizită în Europa de Est cu scopul de a constata evoluțiile înregistrate de la vizita sa anterioară, din noiembrie 1986. Departamentul de Stat contextualiza pozitiv această călătorie datorită îmbunătățirii relațiilor cu blocul comunist după reformele inițiate de Moscova. În privința României, Whitehead urma să pună accentul pe rezolvarea problemelor curente, mesajul său fiind unul mai degrabă „*sumbru*” ⁽²²⁷⁾. Relevant este că, în timpul vizitei la București a lui Whitehead, la recepția dată în onoarea sa a participat și Ion Gheorghe Maurer, fost prim ministru al României, fapt considerat a reprezenta o „*importantă ruptură cu trecutul*” și un semnal personal că Ceaușescu pierdea și sprijinul foștilor săi camarazi. De altfel, interesant este că ambasada americană de la București a inițiat contactul cu Maurer, cu foarte puțin timp înaintea vizitei, la sugestia colegilor de la ambasada franceză care se aflau de multă vreme în legătură cu fostul demnitar român ⁽²²⁸⁾. Discuțiile oficiale dintre Whitehead și partea română au fost, așa cum era de așteptat, dificile și s-au centrat, în cea mai mare parte a lor, pe chestiunea raporturilor bilaterale și, în special, pe chestiunea clauzei națiunii celei mai favorizate. Whitehead a arătat că, deși părerea generală a SUA era că situația drepturilor omului era în România mai gravă decât în toate celelalte țări din blocul comunist, inclusiv din URSS, totuși clauza putea fi salvată dacă România lua unele măsuri, între care acordarea mai multor aprobări pentru emigrare, editarea mai multor Biblii pentru cultele protestante, rezolvarea unor cazuri individuale mai dificile, un tratament mai bun pentru minorități, îmbunătățirea situației economice a populației și acordarea de compensații pentru închiderea expozițiilor culturale americane din România. În plus, emisarul american a înmânat

lui Ceaușescu scrisoarea lui Reagan, din 26 ianuarie, în care președintele american afirma că *“fără îmbunătățiri substanțiale în următoarele trei luni îmi va fi foarte greu să mă hotărâsc asupra reînnoirii clauzei pentru România în această primăvară și cu atât mai dificil pentru Congres să accepte o recomandare favorabilă”*, menționând că așteaptă ca partea română să facă tot ce este posibil pentru înlăturarea dificultăților menționate astfel încât *” să putem relua activitatea de făurire a unor relații mai largi și mai profunde între țările noastre ”* ⁽²²⁹⁾.

Ceaușescu a răspuns timp de 70 de minute, expunând pe larg viziunea sa asupra relațiilor internaționale și bilaterale și subliniind în repetate rânduri că nu va permite nici un amestec în treburile sale interne. Totodată a făcut un comentariu care a ridicat numeroase semne de întrebare la Washington. România, a spus Ceaușescu, a atins un asemenea nivel de dezvoltare încât ar fi putut produce chiar și arme nucleare, afirmație pe care o va relua de altfel și în cursul lunilor următoare. Comentariul său a deranjat foarte mult guvernul SUA ⁽²³⁰⁾, serviciile secrete americane primind sarcina prioritară de a găsi dovezi certe că România este angajată într-un program de producere a armei nucleare, dar nimic nu a fost descoperit.

Nicolae Ceaușescu i-a mai spus lui Whitehead că era *“chiar și mai surprins”* de considerațiile președintelui Reagan referitoare la minoritățile naționale din România, considerându-le *„ostile, neprietenești și îndreptate împotriva României”* și afirmând că este **pentru prima dată din 1918 când un președinte american făcea asemenea comentarii.**

În sfârșit, referindu-se la remarcă lui Whitehead privind pericolul de a nu se mai acorda clauza pentru România, Ceaușescu a declarat că, de fapt, România nu are nevoie de clauză în condițiile menționate de președintele Reagan în scrisoarea sa, mai mult, el a arătat că, dacă Reagan va recomanda totuși prelungirea clauzei, Marea Adunare Națională a României o va respinge.

A doua zi, 6 februarie 1988, ministrul român de externe Ioan Totu i-a înmănat oficial lui Whitehead un mesaj de la președintele Ceaușescu pentru președintele Reagan, potrivit căruia **România nu mai era interesată în păstrarea clauzei națiunii celei mai favorizate** în condițiile Amendamentului Jackson -Vanik și, drept urmare, nu va mai accepta clauza decât dacă va fi acordată fără nici un fel de condiții. La 12 februarie, Ceaușescu a trimis și o scrisoare lui Ronald Reagan în care

menționa că România acționase întotdeauna în conformitate cu Acordul comercial româno-american din 1975, și, cu toate că încă de la început s-a opus Amendamentului Jackson-Vanik, a permis, totuși, emigrarea pentru reunificarea familiilor și pentru alte motive justificate. Ceaușescu nu își ascundea surpriza pentru faptul că Reagan punea în discuție „așa-numitele” probleme economice, umanitare și religioase din România, care reprezentau chestiuni interne ce nu fac parte din subiectul discuțiilor dintre două state. De asemenea, îngrijorare și surprindere au stârnit la București și referirile la situația minorităților etnice, Ceaușescu arătând că *„numai foștii hortiști, naționaliști și iredentiști maghiari vorbesc despre o așa-numită problemă națională în România, în felul acesta aducând în discuție frontierele actuale și încercând să revizuiască tratatele internaționale”*. În sfârșit, referindu-se la clauza națiunii celei mai favorizate, Nicolae Ceaușescu spunea : *„Noi am hotărât să renunțăm la clauză în condițiile stabilite de Amendamentul Jackson-Vanik. În concepția noastră, aprobarea clauzei trebuie să se bazeze pe Acordul comercial existent, renunțând la orice alte condiții*. În consecință, el propunea consultări între reprezentanții celor două guverne pentru a discuta *„modalitățile de dezvoltare a relațiilor economice între țările noastre, în conformitate cu prevederile Acordului comercial și renunțând la orice condiții prealabile ”* și încheia scrisoarea subliniind că era în interesul ambelor popoare să facă totul pentru a dezvolta relațiile bilaterale ⁽²³¹⁾.

Din mărturiile unor martori ⁽²³²⁾, se pare că Ceaușescu a luat hotărârea renunțării unilaterale la clauză imediat după întâlnirea sa cu Whitehead, în urma unei lungi discuții cu soția sa, cunoscută ca favorabilă îndepărtării României de Statele Unite, considerate adversare ideologice care încercau să destabilizeze regimul Ceaușescu. De altfel, la București nu mai era de mult un secret că Elena Ceaușescu devenise lidera « uliilor » cei mai reacționari din Partidul Comunist. Din punctul de vedere al politicii internaționale, gestul guvernului român a demonstrat, însă, că regimul personal al lui Ceaușescu era decis ca, indiferent de consecințe, să nu cedeze nici unei presiuni, indiferent de unde ar fi venit aceasta, din Vest sau din Est.

Tatonările și negocierile sovieto-americane au avut un curs permanent ascendent de la venirea lui Gorbaciov la putere, astfel încât se apreciază că, pe la jumătatea anului 1988, SUA au acceptat ideea că, în realitate, este vorba despre un proces de schimbare a Lumii. Vizita lui

Ronald Reagan la Moscova, în inima „imperiului răului”, a fost gestul de recunoaștere la Casa Albă că Declarația de politică externă a lui Gorbaciov, din 15 ianuarie 1986, nu era totuși numai „o încercare vicleană” ⁽²³³⁾. Important, din punctul nostru de vedere, este că, în perioada următoare, **URSS va începe să condiționeze orice fel de contacte de ocolirea Bucureștilor**. Pe acest fond, Ceaușescu își pierde răbdarea.

La 25 februarie, ambasadorul SUA la București, Roger Kirk, a transmis Ministerului Afacerilor Externe textul unui proiect de declarație publică a SUA în care se menționa că România se hotărâse să renunțe la clauză și, în consecință, administrația americană nu va mai exercita autoritatea legală cu privire la reînnoirea acesteia în conformitate cu Amendamentul Jackson-Vanik. Acest lucru însemna că toate produsele românești care vor intra în porturile americane după 2 iulie 1988 urmau să fie supuse unor taxe vamale mai ridicate și că România nu va mai putea beneficia de credite sprijinite de guvernul SUA pe linia Eximbank și a Commodity Credit Corporation (CCC) pentru produsele agro-alimentare. A doua zi, la 26 februarie, Departamentul de Stat a dat publicității declarația ⁽²³⁴⁾.

La rândul său, guvernul român a dat publicității o declarație privind renunțarea la clauză în relațiile comerciale cu SUA. Textul relua practic argumentația din scrisoarea trimisă de Ceaușescu lui Reagan, adaugând numeroase interpretări la legile și textele oficiale americane legate de problema clauzei și subliniind că acordarea acesteia, în 1975, nu a implicat nici un angajament scris al guvernului României care să condiționeze regimul preferențial de respectarea prevederilor Amendamentului Jackson-Vanik. La 22 iunie, la sediul Ministerului Afacerilor Externe din București, ministrul adjunct de externe Olimpia Solomonescu și ambasadorul american Roger Kirk au semnat Acordul de suspendare a clauzei.

Începând de la miezul nopții 2-3 iulie 1988, România a încetat să beneficieze de tratamentul preferențial oferit de statutul clauzei națiunii celei mai favorizate.

Anul 1988 a fost caracterizat, de altfel, printr-o deteriorare continuă a relațiilor dintre Statele Unite și România pe fondul înrăutățirii situației interne și al evoluțiilor generale din Europa de Est, sub impulsul reformelor inițiate de Mihail Gorbaciov. De altfel, îndepărtarea lui Ceaușescu de SUA nu a însemnat câtuși de puțin o apropiere de

Moscova, dimpotrivă, criticile reciproce dintre Ceaușescu și Gorbaciov referitoare la „*devierea de la principiile socialismului*” sau la „*gândirea învechită, dogmatică*” echivalau practic cu atacuri publice. Tensiunea politică era cu atât mai mare între cele două țări „frățești” cu cât economia românească devenea în acest timp tot mai dependentă de Uniunea Sovietică care-i furniza necesarul de gaz metan, peste jumătate din țigăiul brut și o mare parte din energia electrică, minereul de fier și cărbunele cocsificabil.

Pe de altă parte, conflictul româno-sovietic avea o istorie mult mai veche. Cu prilejul unui seminar despre Cortina de fier ținut la București, 9-10 mai 2000, profesorul universitar Cristian Troncotă surprindea câteva detalii ale unei confruntări subterane percepută la nivel public prin ostentația independenței lui Ceaușescu de Moscova. Având ca debut rezistența lui Gheorghiu-Dej față de „Planul Valev” de încadrare a României în sistemul economic al URSS, conflictul cu URSS s-a axat pe existența în mediul românesc a unui imens potențial antisovietic, a unei rusofobii profunde, adânc imprimată în conștiința vechilor generații și insistent cultivate în rândurile celei noi. În orice caz, momentul de cotitură a fost anul 1968, când după condamnarea de către Ceaușescu a invadării Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia, se pare că Brejnev a amplificat operațiile serviciilor secrete sovietice împotriva României. Acestea au fost finalizate, în iulie 1969, prin punerea la punct a Operațiunii Dniestr care viza aducerea la conducerea PCR și a României a unei noi persoane, loiale URSS ⁽²³⁵⁾. Ca urmare, pe timpul lui Brejnev s-a declanșat un val masiv de recrutări sovietice în România, fiind vizați îndeosebi minoritari, țigani, evrei și unguri din diferite structuri de stat, dar și români cu convingeri marxiste speriați de abaterea lui Ceaușescu de la internaționalismul propovăduit de Moscova.

În aceeași perioadă, Basarabia a devenit principalul centru de operații al KGB pentru România. Pe teritoriul răpit de la țara-mamă al acestei pseudo-republici sovietice, la Giurgiulești, serviciile secrete ale URSS au instalat o puternică stație de interceptie a comunicațiilor din România, țară considerată la Kremlin pe același plan de ostilitate ca și statele occidentale din cadrul NATO. În acest context, România adoptă la rândul ei măsuri speciale de protecție față de acțiunile subterane sovietice și, în 1970, unitatea militară 0920/A este transformată în UM 0110, sugestiv botezată „*Barajul*”, încadrată cu personal tânăr, românesc, de înaltă specializare și destinată exclusiv activității contrainformative pe

spațiul estic. „Barajul” a indentificat și zăgăzuit majoritatea acțiunilor secrete sovietice și a preluat sub control mai multe rețele de spionaj ale GRU și KGB, devenind un adevărat coșmar pentru acestea. Practic, din acest moment planificatorii KGB au înțeles că în spațiul românesc nu mai are un „aliat” pe care să poată conta necondiționat, serviciile secrete române și suprastructura politică a României nemairăspunzând orbește, în spirit internaționalist, comenzilor venite de la Moscova.

De altfel, în primul Raport al Serviciului Român de Informații, înaintat Senatului României după Revoluția din 1989 ⁽²³⁶⁾, se afirma: „Așa cum rezultă din instructajul făcut, încă din 1982, de un cadru de informații sovietic venit din Centrală în țara noastră, **România era <<lucrată>> la nivelul unui stat inamic**, mod de abordare care s-a păstrat, **chiar s-a accentuat, după venirea la conducere a lui Mihail Gorbaciov**”. În opinia unor autori ⁽²³⁷⁾, până spre sfârșitul anilor 80, Securitatea Română a reușit să gestioneze în bună măsură activitățile de spionaj ale GKB în zona noastră politică. În schimb, GRU (serviciile sovietice de spionaj militar) a reușit să penetreze adânc în eșaloanele superioare ale Armatei Române, exploatând atât unele deficiențe ale organizării și funcționării contraspionajului militar românesc, cât și prezența masivă a unor vechi ofițeri la vârful armatei. În acest context, ca fapt divers, merită poate citată și opinia potrivit căreia, în toată perioada comunistă, una dintre cele mai eficiente direcții ale spionajului sovietic în România s-a bazat pe rețelele de soții, secretare și amante organizate de Ana Pauker încă din 1945, femeii rămase alături de soții lor sau care au fost promovate în diversele structuri ale statului român pe baza serviciilor lor profesionale sau private oferite cu generozitate unor lideri de la toate nivelurile ⁽²³⁸⁾. De asemenea, este interesant de menționat că, în peste 20 de ani de existență a industriei românești de apărare, toate acțiunile de sabotaj din întreprinderile de producție militară și înregistrate în dosarele Direcției de Contrainformații Militare îi aveau ca autori pe agenții sovietici ⁽²³⁹⁾.

Revenind la evenimentele din 1988, trebuie spus că sporirea dramatică a izolării României pe plan internațional s-a reflectat și în cadrul negocierilor prilejuite de Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa care s-a ținut în luna iunie, la Viena. Cu acest prilej, delegația României a solicitat o revizuire majoră a prevederilor proiectului documentului final care se refereau la drepturile omului și la domeniul emigrării, proiect care de altfel întrunise consensul participanților. Ca

urmare, la 1 iulie, miniștrii de externe ai Franței și Germaniei Federale au criticat public poziția pe care o adoptase la Viena delegația României.

La mijlocul lunii iulie, capitala României a fost vizitată de Richard Schifter, asistentul secretarului de stat al SUA. Guvernul român a aprobat vizita lui Schifter cu intenția de a folosi acest prilej pentru reglarea a două probleme extrem de preocupante: acțiunile iredentiștilor maghiari din SUA îndreptate împotriva României și cazul Dumitru Mazilu. În prima chestiune, regimul Ceaușescu urmărea să obțină din partea americană angajamentul de a nu coopera cu forțele iredentiste ostile României și de a nu permite ca acestea să organizeze manifestări publice și să desfășoare propaganda în Statele Unite. Cazul Mazilu era și mai complicat.

Diplomatul Dumitru Mazilu avea statutul de funcționar ONU, în calitate de raportor special, căruia Comisia pentru drepturile omului îi ceruse, cu mai multe luni în urmă, o evaluare oficială asupra situației tineretului din România. Ca urmare a acțiunilor Securității, care, ilegal, violaseră sacul diplomatic al Oficiului ONU de la București destinat Genevei și găsiseră corespondența lui Dumitru Mazilu, guvernul român i-a interzis acestuia să părăsească țara pentru a călători la Geneva și a-și prezenta Raportul foarte critic la adresa României. A fost momentul declanșării unui conflict internațional. Diplomații de la Geneva au solicitat oficial reîntoarcerea lui Dumitru Mazilu la sediul ONU, dar autoritățile de la București au invocat o așa-zisă boală de inimă a raportorului special care împiedica orice călătorie. Pe de altă parte, ambasaderele occidentale de la București, inclusiv cea a SUA, păstrau legătura cu diplomatul dizident și cunoșteau foarte bine că acesta nu este bolnav. Curând, restricțiile impuse lui Dumitru Mazilu au devenit o problemă în cercurile diplomatice de la ONU, atât la New York cât și la Geneva (a se vedea Anexa 11).

Ambasadorul american la București, împreună cu alți diplomați străini acreditați în România, a ridicat problema soluționării acestui caz în repetate rânduri. Drept urmare, autoritățile române plănuiau să-l defăimeze pe Mazilu în fața lui Schifter, zugrăvinduo-l drept un agitator și o persoană inadapabilă ⁽²⁴⁰⁾. Procedând în această manieră, regimul Ceaușescu spera să înlăture cazul Mazilu din tematica dialogului cu Statele Unite, strategie eșuată de altfel, cazul diplomatului român rămânând o problemă între cele două guverne până la Revoluția din decembrie 1989.

Așa cum era de așteptat, întâlnirea dintre Schifter și omologul său român Traian Pop, la 14 iulie în București, nu a adus nimic nou în abordarea diferită a relațiilor bilaterale. Schifter a ridicat problema atitudinii obstructioniste a delegației române la lucrările CSCE de la Viena, a respectării drepturilor omului și a unor cazuri de emigrare din România, dosarul Mazilu și problemele diplomaților americani de la București de acces la persoane oficiale și neoficiale române.

Partea română a rămas pe pozițiile cunoscute, respingând problemele arătate de Schifter în domeniul drepturilor omului, ponegrindu-l pe Dumitru Mazilu și arătând că problema minorităților este un rezultat al mașinațiunilor guvernului ungar și iredentiștilor maghiari din SUA. În lunile care au urmat acestei vizite, comportamentul României nu s-a schimbat în nici unul dintre dosarele discutate.

Se cuvine însă subliniat că, pe tot parcursul anului 1988, capitala României nu a mai fost vizitată de nici un alt reprezentant occidental de rangul lui Whitehead, izolarea internațională a regimului lui Ceaușescu adâncindu-se continuu. Mai mult, Departamentul de Stat, chiar și în această conjunctură, va mai face un ultim gest către România, Whitehead revenind la București în luna octombrie pentru o discuție finală cu Ceaușescu. Întâlnirea, care a durat două ore și jumătate, a avut loc în biroul lui Ceaușescu de la sediul Comitetului Central al PCR, acolo unde îl va găsi și Revoluția din decembrie 89. Whitehead a expus stadiul relațiilor bilaterale, dorința SUA de a continua raporturile bune cu România în condițiile rezolvării unor probleme deja bine-cunoscute legate de respectarea drepturilor omului. La rândul său, Nicolae Ceaușescu a arătat că atitudinea SUA se schimbese față de primele administrații republicane, acum Washingtonul considerând că se poate amesteca în treburile interne ale României. În realitate, considera Ceaușescu, această evoluție se datora politicii anticomuniste a administrației Reagan și nu faptului că România ar fi încălcat drepturile omului, lucru neadevărat câtă vreme cetățenii români beneficiau de drepturi fundamentale inaccesibile cetățenilor din Occident. Mai mult, situația economică a României era în continuă îmbunătățire, țărani erau mulțumiți de programul de sistematizare rurală aflat în curs, iar percepția greșită de la Washington se datora în mare măsură faptului că ambasada SUA de la București nu prezenta obiectiv situația reală din România. Iată de ce, credea Ceaușescu, situația negativă din relațiile bilaterale era trecătoare, SUA urmând să revină la sentimente mai bune față de București după ce se va schimba administrația Reagan. Dialogul paralel dintre Whitehead și

Ceaușescu s-a încheiat o dată cu rostirea formulelor clasice privind continuarea eforturilor pentru îmbunătățirea relațiilor dintre cele două țări și popoare.

Discuțiile purtate cu prilejul ultimei vizite a lui Whitehead la București au marcat și sfârșitul încercărilor părții române de a obține progrese în raporturile cu administrația Reagan, speranțele lui Ceaușescu legându-se în mod deschis de intrarea în funcțiune a noii administrații republicane a lui George Bush, prilej de reluare a vechilor raporturi bilaterale bazate pe diferențiere între România și celelalte țări ale blocului comunist. Numai că celelalte țări din Tratatul de la Varșovia, incluzând aici și URSS, erau acum mult mai aproape de SUA decât România.

1989 avea să consemneze, lună după lună, deteriorarea relațiilor româno-americane până la dimensiunile unui veritabil și absurd „război rece”, după cum avea să aprecieze ambasadorul Roger Kirk. Astfel, obstrucțiile făcute de delegația română la lucrările CSCE de la Viena au continuat, amenințând să împiedice semnarea Documentului final înainte de expirarea mandatului Reagan la președinția SUA. La 5 ianuarie, România a declarat că proiectul documentului final conținea prevederi care nu erau în conformitate cu Actul final de la Helsinki și a propus 17 amendamente pentru mai multe prevederi referitoare la drepturile omului. Inițiativa a produs reacția puternică a mai multor delegații, între care și a celei americane, al cărei șef, ambasadorul Warren Zimmerman a caracterizat poziția României drept *“absurdă și ilegală”* ⁽²⁴¹⁾. Agravând situația o dată în plus, ministrul român de externe Ioan Totu, în cuvântarea ținută la încheierea Conferinței de la Viena, la 18 ianuarie 1989, s-a lansat într-un atac personal la adresa omologului său american George Schultz, iar după semnarea Documentului final delegația română a declarat oficial că nu își asumă obligația respectării acelor prevederi pentru care înaintase amendamente ⁽²⁴²⁾.

La sfârșitul lunii ianuarie, SUA și mai multe state occidentale au notificat Ministerului Afacerilor Externe că refuzau să accepte rezervele făcute de România în legătură cu obligațiile rezultate din Documentul final al reuniunii CSCE de la Viena, subliniind că partea română rămâne legată de un document internațional desemnat de toate statele participante și, în consecință, acțiunile ei vor fi judecate conform prevederilor acestui document în integralitatea sa. La rândul său, guvernul de la București a respins aceste obligații, caracterizând notificarea în cauză drept amestec în treburile interne ale României. Mai mult, Ministerul Afacerilor Externe a

adoptat o poziție similară, refuzând să accepte copiile Raportului anual realizat de Departamentul de Stat al SUA cu privire la respectarea drepturilor omului în lume, arătând că acesta „*nu prezintă interes*” pentru București.

În martie 1989, în timp ce URSS, Bulgaria și Ucraina nu vor participa la vot, Ungaria sprijină o rezoluție inițiată în Comisia pentru drepturile omului, la ONU, prin care se condamnă România. A fost pentru prima dată în istoria Națiunilor Unite când s-a produs o breșă în solidaritatea blocului comunist în problema drepturilor omului ⁽²⁴³⁾.

O serie de alte fapte aveau să contribuie, de asemenea, la adâncirea rupturii dintre SUA și regimul Ceaușescu. Între acestea aveau să joace un rol important arestarea la domiciliu a semnatărilor „Scrisorii celor șase” și arestarea și, apoi, condamnarea la moarte pentru spionaj, a diplomatului Mircea Răceanu. „Scrisoarea celor șase”, toți foști demnitari ai regimului comunist ⁽²⁴⁴⁾, a reprezentat cea mai importantă declarație publică de opoziție față de regimul Ceaușescu și s-a bucurat de o largă publicitate în mass-media din Occident și de un ecou considerabil în cercurile guvernamentale și opinia publică din România. Statele Unite au protestat imediat și oficial față de arestarea semnatărilor scrisorii, iar însărcinatul cu afaceri al SUA la București, Henry Clarke, a avertizat Ministerul Afacerilor Externe că întâlnirea programată pentru luna aprilie la Washington, la nivelul adjuncților celor două diplomații, a fost „înghețată”. Cazul Răceanu a avut o dezvoltare mult mai dramatică. La 14 martie, presa de la București a publicat un comunicat al Procuraturii Generale a Republicii Socialiste România care menționa arestarea și cercetarea lui Răceanu pentru „*grava acțiune de trădare*” în vederea judecării și condamnării „*corespunzătoare*” ⁽²⁴⁵⁾. La comanda regimului, în toată România s-au organizat mitinguri în care s-a cerut condamnarea lui Răceanu la pedeapsa capitală. Două zile mai târziu, la intervenția decisivă a SUA care au avertizat România că executarea lui Răceanu va fi o lovitură serioasă dată relațiilor bilaterale, mitingurile și publicitatea pe marginea acestui caz au încetat brusc. La 21 iulie, Tribunalul Militar Teritorial București îl condamnă pe Mircea Răceanu la moarte, ulterior, se pare în septembrie, sentința fiind comutată la 20 de ani de închisoare. Ca o ironie a vieții, judecătorul militar care îl condamnase pe Răceanu la moarte, va conduce, câteva luni mai târziu, completul de judecată ce îl va condamna, tot la moarte, pe Nicolae Ceaușescu.

Relațiile româno-americane erau deja grav compromise, arestarea și condamnarea lui Răceanu zdruncinând pe toți cei ce fuseseră implicați în relațiile dintre Statele Unite și România. În pofida degringoladei în care se găseau relațiile externe ale României, încercările de a se realiza noi contacte și convorbiri la orice nivel cu partea americană au continuat. Speranțe mari își punea regimul de la București în noua administrație Bush de la Washington. Dar noua administrație americană nu s-a arătat doritoare să schimbe cursul politic adoptat pe vremea lui Ronald Reagan, răspunzând negativ solicitărilor românești de organizare a unor vizite la nivel reprezentativ. După cum arăta ambasadorul Kirk, *„reputația României era așa de deteriorată la Washington încât o misiune la nivel înalt nu ar fi făcut altceva decât să adâncească prăpastia generală care există între cele două țări”* ⁽²⁴⁶⁾. Poziția noii administrații americane față de România a putut fi cunoscută mai clar când Lawrence Eagleburger, secretarul de stat adjunct, l-a primit, la 27 iunie, pe ambasadorul român la Washington, Ion Stoichici. Cu acest prilej, Eagleburger s-a exprimat direct, spunând că întreaga comunitate internațională a constatat înrăutățirea situației drepturilor omului în România, circumstanțe în care nu există nici un motiv care să justifice o întâlnire între oficialitățile celor două țări. Mai mult, deoarece Europa de Est se află în plină schimbare, atenția SUA se îndreaptă către acele țări unde șansele de schimbare păreau cele mai mari. Desigur, afacerile interne ale României erau de competența părții române, dar SUA erau singure în măsură să decidă asupra modului în care apreciau politica României. Bucureștii vor respinge în bloc considerentele politice ale lui Eagleburger.

La 4 iulie, chiar cu prilejul Zilei Independenței, Roger Kirk s-a întâlnit cu Ceaușescu într-o vizită protocolară de rămas bun la încheierea misiunii sale în România. Cu acest prilej, Ceaușescu a arătat că România nu a făcut nimic pentru deteriorarea relațiilor cu SUA și că, drept urmare, nu era responsabilă pentru această evoluție negativă. El a mai spus că nu reușea să înțeleagă schimbarea de atitudine a Washingtonului față de București și nici noua poziție a SUA de revizuire a frontierelor și de destabilizare a României, poziție bazată pe informațiile false puse la dispoziția administrației Reagan. România aprecia propria independență și de aceea, a spus Ceaușescu, calea spre relații bilaterale mai bune nu trebuia să fie cea a presiunilor și a amestecului în treburile interne ale părților. În telegrama expediată Departamentului de Stat după această întâlnire, Kirk a subliniat că *„orice scenariu de eră nouă este de neconceput înainte de ieșirea din scenă a lui Ceaușescu”* ⁽²⁴⁷⁾.

Capitolul V

Redescoperirea

În labirintul tranziției. Anii '90

Orice încercare de înțelegere a raporturilor ce au urmat între România și principala putere economică, politică și militară a lumii, Statele Unite ale Americii, trebuie să țină seama de situația existentă în decembrie 1989. Înainte de răsturnarea regimului Ceaușescu, relațiile româno-americane erau practic înghețate, la capătul unui grav proces de deteriorare întins pe parcursul unui aproape întreg deceniu. Punctul culminant al divergențelor româno-americane, datorate încălcării celor mai elementare drepturi ale omului de către regimul de la București l-a constituit, după cum am arătat deja, renunțarea de către N. Ceaușescu la 5 februarie 1988, la clauza națiunii celei mai favorizate. Drept urmare, la 26 februarie, Departamentul de Stat al SUA a făcut publică decizia României și a notificat oficial expirarea clauzei la 3 iulie 1988. În plus, începând cu aceeași dată, 3 iulie, România a devenit ineligibilă și pentru orice credite de export acordate de Administrația SUA, precum și pentru programele de facilități de credit ale Eximbank. Pierderea clauzei și, mai ales, a creditelor de export au afectat dramatic schimburile româno-americane. Conform datelor publicate într-un studiu consacrat relațiilor româno-americane ⁽²⁴⁸⁾, dacă în 1988 valoarea schimburilor dintre cele două țări se ridica încă la cca. 940 de milioane dolari, în anul imediat următor aceasta va scădea cu peste 400 de milioane. Și aceasta doar în plan economic, pentru că, în cel politic, lucrurile au evoluat chiar și mai rău.

Așa cum arată Roger Kirk și Mircea Răceanu în cartea lor, *România versus The United States - Diplomacy of the Absurd, 1985 - 1989*, politica rigidă a regimului de la București a condus la izolarea României chiar și în interiorul lagărului comunist, în paralel cu deteriorarea relațiilor cu SUA degradându-se și cele cu URSS. În felul acesta, în ultimii săi ani de existență, regimul Ceaușescu a reușit contraperformanța nu doar de a fractura relațiile cu America - clădite cu mare greutate în perioada disidenței față de Moscova - ci și de a **izola**

complet România de centrele mondiale de putere chiar în momentul în care acestea pregăteau o nouă prefacere a lumii.

În decembrie 1989, România se găsea în cea mai grea situație din istoria sa. Independența țării își pierduse chiar și acele valențe pozitive câștigate prin deschiderea politică internațională din anii 70. Suveranitatea statului se afla într-o situație extrem de critică, fiind pusă în discuție de mari puteri mondiale și continentale, luându-se decizii asupra destinului său în alte locuri decât la București, iar integritatea teritorială a țării era pusă în mod explicit sub semnul întrebării de două state vecine, Ungaria și Iugoslavia, cu sprijinul fățiș a două puteri europene, Franța și Italia. În plan intern, dezastrul era total, economia și nivelul de trai fiind la pământ. Românii ajunseseră să se roage să vină rușii, să vină oricine și să-i scape de Ceaușescu.

Presiunile la care a fost supusă România în decembrie 1989 au fost extrem de diverse: înțelegeri politice la cel mai înalt nivel între Marile Puteri; redeșteptarea iredentismului maghiar și amenințarea cu dezintegrarea teritorială; uriașe tensiuni economice; presiuni militare prin manevre, diversiuni și amenințări la frontiere; o amplă și bine orchestrată campanie mediatică internațională de singularizare și demonizare a României; infiltrări și tentative de influențare religioasă.

La mai bine de un deceniu și jumătate de la derularea evenimentelor, cercetarea acestora a pus în evidență trei direcții de dezvoltare a scenariului de liberalizare a Europei de Est, cu evoluții diferite față de ceea ce a intenționat echipa reformistă de la Kremlin condusă de Mihail Gorbaciov. Descifrarea acestora este extrem de instructivă pentru cazul României. Astfel, în opinia cercetătorilor români ⁽²⁴⁹⁾, în fostele state comuniste se constituiau trei tipuri de formațiuni politice:

1. *Vechiul Partid Comunist* care adoptă o tactică a supraviețuirii, renunțând la doctrina marxist-leninistă în favoarea unei mai mari flexibilități sociale și economice, după modelul vest-european, dar nu renunță la putere, folosind toate mijloacele statului pentru prezervarea acesteia;
2. *Gruparea Social-Democrată*, care dorește democratizarea accelerată a țării și trecerea la capitalism (dar sub supravegherea statului). Reprezintă aripa reformistă a vechiului partid comunist, expresie locală a echipei gorbacioviste de la Moscova, și care

consideră că „reformarea societății nu se poate face fără participarea comuniștilor”. Pe de altă parte, noii social-democrați respingeau cooperarea cu Partidul Comunist atât pentru a nu se compromite ideologic, cât și pentru a accentua diferența doctrinară față de acesta;

3. *Opoziția democratică*, formată din personalități emaneate din rândurile societății civile, foști deținuți politici, opozanți și dizidenți ai regimului comunist, naționaliști (antisovietici), tineri prooccidentali, colaboratori ai serviciilor de informații naționale sau străine infiltrați în noile structuri politice. În general, opoziția s-a constituit dintr-o multitudine de grupări ce s-au concentrat în jurul unui lider charismatic, în jurul unor idei sau al unor fonduri financiare provenite de la diferite fundații occidentale.

În afara acestor trei direcții principale, sub influența Vaticanului s-a dezvoltat o a patra mișcare, de factură religioasă și clerical militantă. Astfel, episcopiile catolice au devenit extrem de active atât în plan social cât și politic, influența lor, în special în țările Europei Centrale, devenind foarte importantă.

Aceste tipuri de evoluții au corespuns, în opinia analiștilor, voinței centrelor de putere mondială care se implicaseră în procesul de liberalizare din Europa centrală și de Est: URSS (pentru social-democrați), SUA (pentru opoziția democratică) și Vaticanul (pentru grupările clericale și creștin-democrate).

Important de semnalat este faptul că una dintre temele centrale ale liberalizării – transmise de la Moscova – a constat în *abandonarea preocupării pentru trecut*, această orientare având ca miză renunțarea la orice formă de resentiment față de URSS și concentrarea atenției către viitor. În acest scop, Moscova a recunoscut formal greșelile istorice ale URSS (fără a pune însă în discuție și consecințele acestora) în cadrul unei ample acțiuni de relații publice și imagine (în cazul Poloniei s-a recunoscut masacrul de la Katyn, s-a difuzat filmul necenzurat al acestuia, s-au ținut o serie de slujbe religioase; pentru Cehoslovacia, de asemenea, s-a recunoscut eroarea zdrobirii „Primăverii de la Praga”; în cazul RDG s-au recunoscut crimele comise sub „zidul Berlinului”, care va fi și darâmat; s-au exprimat scuze la cel mai înalt nivel pentru intervenția sângeroasă din Ungaria, în 1956).

Singura fostă țară comunistă care nu a intrat în acest program al pacificării morale și istorice a fost România. Țării care s-a remarcat prin dizidența naționalistă față de centrul de la Moscova timp de aproape 30 de ani nu i s-au recunoscut pierderile teritoriale istorice (Basarabia, nordul Bucovinei, Insula Șerpilor, un braț al Dunării), după cum nu s-au recunoscut nici agresiunea din 1940 (urmare a Pactului Ribbentrop-Molotov), nici demersurile diplomatice din Occident pentru ieșirea din cel de-al doilea război mondial, nici martirajul din perioada comunistă și nici măcar medierea unor conflicte internaționale postbelice, în Asia și Orientul Mijlociu. Conform specialiștilor în relații internaționale, acest lucru s-a datorat în principal închistării regimului de la București, cramponării de putere cu orice preț a lui Nicolae Ceaușescu, gravelor greșeli de politică externă comise de acesta în ultimii săi ani și care s-au soldat cu un veritabil război rece cu Moscova, dar și cu sfidarea Americii, probabil cea mai mare și gravă dintre erorile sale politice.

La începutul lui decembrie 1989, președintele Franței, Francois Mitterrand s-a deplasat la Kiev pentru a-i propune lui Gorbaciov o ofertă politică menită să contrabalanseze discuțiile separate ale Moscovei cu SUA și Germania. Președintele francez îl asigura cu acest prilej pe Gorbaciov că *„CSCE, singurul loc în care toți europenii, împreună cu Canada și SUA, își pot vorbi, se bazează pe definițiile de la Helsinki privind inviolabilitatea frontierelor, ceea ce înseamnă că nu se poate aduce atingere acestora* ⁽²⁵⁰⁾. Încă o dată, la fel ca și în trecut (în 1848, 1858, 1876, 1919, 1936), Franța se înțelegea cu Rusia peste capul țărilor mici, precum România, consfințind rapturile teritoriale de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Că aceste garanții cu privire la inviolabilitatea frontierelor se refereau strict la URSS o dovedește și faptul că, imediat după schimbările politice revoluționare din 1989-1990, a dispărut frontiera, declarată inviolabilă la Helsinki, dintre Germania Federală și cea Democrată, s-a pulverizat Iugoslavia și s-a rupt în două Cehoslovacia. Doar Basarabia, nordul Bucovinei, Insula Șerpilor și jumătate din fosta Polonie interbelică au rămas în continuare „sovietice” și în acord cu definițiile de la Helsinki.

La Kiev, în discuțiile purtate la 6 decembrie, Gorbaciov și Mitterrand au convenit, de asemenea, îndepărtarea prin forță a lui Ceaușescu de la putere, în acest scop cele două țări urmând să coopereze informativ și militar. Mitterrand a oferit chiar grupuri de comando ale Armatei franceze, astfel încât intrarea unor unități sovietice în România să nu poată fi

interpretă ca o intervenție a Tratatului de la Varșovia, de tipul celei din 1968, din Cehoslovacia ⁽²⁵¹⁾. De altfel, aceasta este explicația ofertei Parisului din zilele fierbinți ale lui decembrie 89 de a-și trimite parașutiștii pentru a lupta împotriva „teroriștilor” din România, ofertă simultană cu cea venită de la Moscova. După cum este cunoscut, opoziția categorică a generalului Ștefan Gușă a stopat „ajutorul” sovietic, determinându-i și pe francezi să nu mai reitereze oferta.

În realitate, după cum apreciază astăzi majoritatea analiștilor, Franța ducea la vremea respectivă o veritabilă bătălie pentru a se insera în procesul de gestionare a schimbărilor politice, economice și strategice din Europa, proces aflat în pericol de a se limita la o înțelegere sovieto-americană. Considerată neoficial ca *responsabilă pentru România*, Franța va potența prin acțiunile ei la maximum această imagine. Mitterrand va merge chiar și mai departe, intervenind în relațiile româno-maghiare, din nou peste capul României, prin negocierea direct cu Moscova a problemelor noastre, punctând astfel poziția sa de mare putere angajată în procesele europene. Astfel, prin Nota nr.00288/12.12.1989, Securitatea informa conducerea statului român că președintele Franței făcuse o declarație de extremă gravitate la încheierea Reuniunii CEE de la Strasbourg: *„Problema unor provincii, cum ar fi Silezia, Moravia, Prusia orientală, trebuie să rămână intangibilă. În schimb, nu trebuie să se omită problema divergențelor între Ungaria și România în problema **Transilvaniei** sau problema **Basarabiei**... Franța și URSS trebuie să-și reia rolul de asigurare a echilibrului în Europa, așa cum au făcut-o de secole”* ⁽²⁵²⁾.

Astfel, în decembrie 1989, România se găsește singură în fața unor forțe uriașe angajate în finalizarea unor prefaceri politice și strategice revoluționare. Aparent paradoxal, singura putere internațională preocupată de păstrarea unui echilibru interior în societatea românească este America. La Washington, în Departamentul de Stat al SUA, Nicolae Ceaușescu încă reprezenta o garanție anti-sovietică. Este extrem de grăitoare dezvăluirea istoricului Alex Mihai Stoenescu ⁽²⁵³⁾, bazată atât pe cercetările personale cât și pe declarațiile și mărturiile suplimentare ale domnilor Petre Roman și Gelu Voican Voiculescu, aflați pe atunci în miezul evenimentelor, potrivit căreia, în noaptea de 24 spre 25 decembrie 1989, SUA au cerut conducerii provizorii a României să-i predea pe Elena și Nicolae Ceaușescu în vederea acordării azilului politic ! A.M.Stoenescu arată că, în pofida faptului că, în urma unei decizii NATO, Franței i se încredințase misiunea ca, împreună cu URSS, să schimbe regimul

ceaușist din România, Ceaușescu continua încă să dețină relații puternice în mediul politic și de afaceri american, ceea ce a făcut ca oameni deosebit de influenți să-i ceară președintelui Bush sr. să întreprindă măsurile necesare pentru «recuperarea» acestuia din mâinile revoluționarilor. Demersurile au fost făcute prin intermediul CIA, dar răspunsul Moscovei, via București, a fost executarea, chiar a doua zi, a cuplului Ceaușescu. Iată de ce, în opinia istoricului român, la 22 decembrie 1989 a avut loc o acțiune similară celei de la 23 august 1944 : o lovitură militară cu sprijin extern și contribuția decisivă din partea URSS, un act de trădare a șefului statului (respectiv Antonescu și Ceaușescu), executată prin ordinul Moscovei, în pofida tentativei SUA de a-i salva.

Aceasta este prezentarea sumară a situației existente în momentul căderii regimului Ceaușescu și al preluării puterii la București de către Frontul Salvării Naționale (FSN). În acest context, problema refacerii legăturilor normale cu SUA a preocupat foarte serios noua conducere a României. Încă din primele zile ale anului 1990, atât în presa bucureșteană cât și la vârful FSN s-au făcut auzite numeroase cereri privind redobândirea clauzei națiunii celei mai favorizate. Câteva săptămâni mai târziu, la 11 februarie 1990, secretarul de stat James Baker sosea la București (după ce, în ianuarie, primul demnitar străin sosit în România fusese Eduard Șevarnadze, ministrul de externe al URSS) cu un mesaj foarte clar pentru noua conducere a țării: *viitorul relațiilor bilaterale, precum și sprijinul Washingtonului depind de hotărârea cu care România va merge pe drumul democratizării sale rapide, al acordării libertăților religioase, al protecției drepturilor omului și minorităților naționale.*

Ce a urmat, este cunoscut. În zilele de 19 și 20 martie, la Târgu Mureș, au avut loc ciocniri de stradă între români și maghiari, soldate cu șase morți și zeci de răniți. Puțin cunoscut este faptul că în jurul orașului transilvănean roiau fel de fel de « turiști » străini, atenți observatori - și nu numai - ai evenimentelor. De altfel, coloanele de „turiști” din URSS, intrate în România în lunile noiembrie-decembrie 1989 sub motivul tranzitului spre sau dinspre Ungaria și Iugoslavia, au rămas pe teritoriul românesc până în octombrie 1990. Povestește Petre Roman, prim ministru al României în acea perioadă: *„A mai fost un moment foarte delicat, în octombrie 1990, când în țară se aflau 30 000 de ruși! Cu mașinile lor! Eu când am aflat de aceasta, în calitate de prim-ministru, de la organul competent, adică Serviciul de Informații Externe, am făcut mare tărăboi și, mă rog, până la urmă am reacționat, au fost scoși din țară. A mai fost o*

mişcare foarte ciudată înainte de 19 martie 1990, la Târgu Mureş” ⁽²⁵⁴⁾. Într-o discuție cu istoricul Alex Mihai Stoenescu, Petre Roman a confirmat aceste informații, precum și faptul că identitatea acestor „turiști”, luptători ai forțelor speciale sovietice, fusese pe deplin documentată de către SIE ⁽²⁵⁵⁾. În condițiile în care „tranzitarea” României a durat aproape un an de zile, se poate afirma că pericolul „iugoslavizării” României a dispărut numai o dată cu reîntoarcerea acestor „turiști” în cazarmele sovietice.

Mass-media internațională a reflectat prompt evenimentele de la Târgu Mureş în defavoarea României, pe fondul unei campanii deja existente, care prezenta cu predilecție avatarurile societății românești (de la bătrâni ai nimănui și copii abandonați până la handicapați și spitale în paragină, de la mari obiective industriale care nu funcționau până la gropile și gunoaiile marilor orașe).

Alegerile de la 20 mai nu vor contribui la îmbunătățirea situației. Ion Iliescu primește 85% din voturi, iar FSN, transformat în partid, câștigă 65% din locurile parlamentare. După cum recunosc autorii studiului din *East European Quarterly* ⁽²⁵⁶⁾, *“alegerea lui Iliescu a fost o dezamăgire pentru mulți la Departamentul de Stat”*. Seria neagră era însă departe de a se fi încheiat. Evenimentele din 13-15 iunie care devastează Bucureștii, mediatizate din nou masiv, aruncă un alt blam asupra României. Ca urmare, Casa Albă decide suspendarea imediată a tuturor ajutoarelor pentru România, cu excepția celor umanitare. Relațiile româno-americane par mai imposibile decât oricând. Devine limpede că, în pofida dorinței programatice a noului regim de la București, problemele de politică internă afectează și amână practic normalizarea relațiilor cu SUA.

Reînscrisura României în circuitul intereselor politice ale SUA se va datora unui eveniment neprevăzut petrecut pe scena internațională: invadarea Kuweitului, la 1 august 1990, de către Irak. Criza care se declanșează îl găsește în postul de președinte al Consiliului de Securitate pe ambasadorul român la ONU, Aurel Dragoș Munteanu. Modul loial în care România sprijină politica și acțiunile Națiunilor Unite pe parcursul întregului conflict din Golf, în pofida faptului că Irakul reprezenta în acel moment principalul său partener comercial din Orientul Mijlociu (numai respectarea embargoului impus Bagdadului, de exemplu, prejudiciind România cu peste trei miliarde dolari), se va bucura de aprecierea imediată a Washingtonului. La 31 august, o delegație condusă de senatorul Robert Dole vizitează Bucureștii, semnând oamenilor de afaceri americani că România este din nou dezirabilă investițiilor și

schimburilor comerciale.

Această neașteptată răsturnare de situație are semnificații profunde, ea conturând, încă de pe atunci, ceea ce va deveni o veritabilă paradigmă a dezvoltării relațiilor româno-americane în anii următori: *dificultăți în planul evoluțiilor interne românești, contrabalansate de evoluții politice externe și interese strategice vitale pentru SUA*. Oricum, din acest moment, chiar dacă marcate uneori de diverse accidente de parcurs, de unele șovăieli și replieri mai mult sau mai puțin diplomatice, relațiile bilaterale vor cunoaște un curs mereu ascendent.

În 1991, Sam Gibbons, președintele Comitetului pentru Căi și Mijloace al Congresului SUA, întors dintr-o vizită la București, notifică la Washington că, în urma întâlnirilor avute cu președintele Ion Iliescu și cu ministrul de externe Adrian Năstase, are convingerea că *România optează clar pentru o colaborare cu Occidentul, nedorind să rămână plasată într-o zonă tampon aflată între Iugoslavia și Uniunea Sovietică*. În acest timp, Departamentul de Stat constată în România o evoluție permanentă, chiar dacă, în opinia sa, cam lentă, către democrație și economia capitalistă. În noiembrie 1991, Adunarea Constituantă adoptă noua Constituție, care consfințește caracterul democratic al României, iar în decembrie un referendum național transformă proiectul Adunării Constituante în legea fundamentală a țării.

În același timp, are loc un eveniment de o importanță covârșitoare pentru destinul României: **la 31 Decembrie 1991, URSS se dezintegrează, încetând de a mai fi subiect de drept internațional**. Între Moscova și București apar noi țări și o distanță geografică semnificativă. Vechea vecinătate devine mai mult decât relativă, ceea ce duce la consecințe directe asupra evoluției României pe plan internațional. Momentul este cu atât mai important cu cât anul 1991 consemnase legături « bizare » între Moscova și București. Mai întâi, în luna martie, România semnase un tratat politic cu URSS prin care se angaja să nu adere la nici o structură de securitate, în speță NATO, fără consultarea și acordul Moscovei (din fericire, tratatul nu va fi niciodată ratificat de către Parlament), apoi, în luna august, puciul de la Moscova împotriva lui Gorbaciov prilejuiește două luări de poziție diametral opuse la București: premierul Petre Roman condamnă vehement lovitura de stat, în vreme ce președintele Iliescu dă publicității un comunicat absolut neutru. Puțină vreme după aceasta, în septembrie, o nouă mineriadă duce la demiterea guvernului Petre Roman. 14 ani mai târziu,

conducătorul minerilor avea să recunoască că, în 91, marșul asupra Capitalei a pornit după un telefon primit de la Ambasada URSS. Petre Roman, însuși, va povesti într-o emisiune televizată că fusese informat de către premierul de atunci al Republicii Moldova, Valeri Muravski, că Radio Moscova transmisese un semnal important *cu două zile înaintea mineriadei*, anunțând că în România urma să aibă loc o revoltă a minerilor ⁽²⁵⁷⁾.

Anul care urmează, 1992, este unul al alegerilor: locale, parlamentare și prezidențiale. Observatori din peste 20 de țări împânzesc România. Concluzia acestora este redată de către senatorul american DeConcini, care consideră alegerile din România drept *“un pas pozitiv în tranziția către democrație”*. La rândul său, Christopher Smith, deputat de New Jersey, unul dintre vechii adversari ai Bucureștilor, remarcă că *“alegerile sunt recunoscute internațional ca o piatră de hotar în progresul României către democrație”*. Între timp, pe plan extern, conflictul din destrămata Iugoslavie capătă accente dramatice. La 30 mai 1992, Consiliul de Securitate votează instituirea sancțiunilor economice împotriva Iugoslaviei. Chiar dacă Belgradul reprezintă principalul partener economic al României în Balcani, Bucureștii susțin din nou politica ONU. În pofida acestor evoluții, când, la 30 septembrie, se supune la vot în Camera Reprezentanților reacordarea clauzei pentru România, votul este negativ. Negativ, dar nu unanim. Mulți congresmani recunosc că sunt prea puțin informați despre ce se petrece în România și, în general, atunci când sunt informați, aceasta se datorează lobby-ului antiromânesc condus în Congres de Tom Lantos.

Chiar dacă clauza nu a fost acordată, apropierea României de Occident continuă. În prima cuvântare ținută după alegerea sa, Ion Iliescu a confirmat eforturile de integrare a țării în Uniunea Europeană și în NATO și a afirmat dorința Bucureștilor ca Statele Unite și Germania să devină principalii săi parteneri. De asemenea, programul de guvernare al noului cabinet român stabilește ca priorități ale politicii sale externe integrarea europeană și euroatlantică a României, parteneriatul cu Statele Unite. Evoluția pozitivă a raporturilor româno-americane continuă și în 1993. Barbara Kennely, membră a Congresului, introduce în Camera Reprezentanților un proiect de lege privind acordarea clauzei către România pentru o durată de trei ani. Între argumentele care au susținut acest proiect apare pentru prima dată o formulă des întâlnită de acum înainte: *“trebuie să se țină seama că Bucureștii joacă un rol important în eforturile diplomatice de asigurare a stabilității în Europa Centrală și de*

Est'. În paralel, are loc o foarte bună manevră diplomatică. Președintele Iliescu acceptă invitația de a participa la inaugurarea Muzeului Holocaustului din Washington, manifestare ce are loc în timp ce pe sectorul românesc al Dunării sosesc din SUA vedete militare pentru supravegherea respectării embargoului impus Iugoslaviei. Conexate, cele două evenimente focalizează, prin intermediul mass-media, atenția asupra relațiilor româno-americane. Totodată, președintele Iliescu a folosit manifestările de la Washington pentru a se întâlni cu omologul său american Bill Clinton și cu vicepreședintele Al Gore, reiterând de fiecare dată hotărârea României de a dezvolta cooperarea cu SUA.

În lunile ce urmează, o serie de delegații americane vizitează România, documentându-se minuțios în privința respectării drepturilor omului, cercetând azile de bătrâni, spitale, case de copii, chiar și închisori. Fără excepție, rapoartele constată evoluții pozitive și evidențiază eforturile guvernului român. Până și Michael Szaz, fost membru al Fundației ungarilor americani, apoi președinte al Conferinței Naționale a Grupurilor Etnice din America, se declară gata să susțină în proporție de 90% re acordarea clauzei pentru România. Aproape firesc, la 7 octombrie, proiectul re acordării clauzei este introdus pe agenda de lucru a Camerei Reprezentanților. Cinci zile mai târziu, rezoluția este aprobată în Cameră și înaintată imediat spre Senat. Aprobata și în acest for, propunerea legislativă devine, la 2 noiembrie, Legea publică nr. 103-133 și **România redobândește efectiv clauza, începând cu 8 noiembrie 1993.**

O dată cu re acordarea clauzei, la sfârșitul lui 1993, raporturile bilaterale cunosc o accelerare deosebită și pe toate planurile de activitate. 1994 este practic un an care debordează de evenimente în relațiile economice, militare, culturale și, mai ales, politice. Chiar de la începutul anului începe să se facă lumină. Un mesaj adus președintelui Iliescu de la Washington de către ambasadorul american la ONU, Madeleine Albright, afirmă, pentru prima oară, în mod cât se poate de limpede, că *„securitatea României este de interes direct și material pentru Statele Unite ale Americii”*.

Toamna lui 1994 este martora unui maraton diplomatic care îi prilejuiește președintelui Ion Iliescu susținerea intereselor politice românești la New York, Paris și Strasbourg. La New York, în cadrul unei întâlniri cu președintele SUA, Bill Clinton, la Paris în sesiunea Uniunii Europene Occidentale și la Strasbourg în fața Consiliului European.

În 1995, avalanșa contactelor româno-americane a continuat. Dacă

cooperarea militară dintre cele două țări a căpătat deja consistență în acești ani, urmând de acum un curs firesc către o tot mai mare complexitate și fiind, de altfel, considerată de ambele părți drept foarte bună și dacă raporturile politice, apreciate drept bune, continuă și ele să se adâncească, 1995 a adus mai ales o dezvoltare a cooperării economice. Ca urmare, au demarat zeci, dacă nu sute de proiecte economice comune. Ceea ce a fost remarcat și la Moscova, "independentul" Pravda deplângând *"transformarea României într-o colonie americană"*.

La 19 mai 1995, președintele Statelor Unite, Bill Clinton, trimitea Congresului american o scrisoare însoțită de evaluarea politicii țării noastre. *"România a făcut un progres impresionant și meritoriu în practicile sale privind drepturile omului - scria președintele Clinton. România a militat pentru a statornici relații excelente cu Statele Unite, a jucat un rol constructiv în regiune și a demonstrat hotărârea sa de a desăvârși tranziția spre o societate democratică"* ⁽²⁵⁸⁾. În aceste cuvinte se regăsesc, practic, parametrii de evoluție definitorii pentru relația dintre SUA și România: *libertatea individuală, valorile democrației și economiei de piață, importanța noastră strategică* ⁽²⁵⁹⁾. Referitor la aceasta din urmă, aproape că nu a existat un contact româno-american în care ea să nu fie subliniată, și, totuși, două asemenea aprecieri se cuvin a rămâne în istoria relațiilor bilaterale.

Prima, în ordine cronologică, reiese dintr-un mesaj înmănat președintelui României de către ambasadorul american la ONU, Madeleine Albright, și în care se spunea, pentru prima oară, în mod cât se poate de limpede, că *"Securitatea României este de interes direct și material pentru Statele Unite ale Americii"*. A doua, aparține secretarului american al Apărării, William J. Perry, și a fost făcută în timpul vizitei sale la București, din iulie 1994, când a spus: *"Am ocazia acum să reafirm angajamentul Statelor Unite pentru asigurarea securității în Europa. Noi credem că staționarea trupelor americane pe continent reprezintă un factor de securitate și stabilitate, credem că România deține un loc special, de o importanță strategică deosebită în sistemul de Securitate european"* ⁽²⁶⁰⁾.

Pentru România aceste două remarci au fost deosebit de importante pentru că ele au legat, *într-o singură ecuație, securitatea europeană de prezența militară americană și de rolul strategic al țării noastre*, un rol de *"interes direct și material"* pentru SUA. Or, este un lucru

binecunoscut tuturor analiștilor de politică externă, că, oriunde în lume s-a stabilit un interes direct și o bază de operațiuni americană, dincolo de garanțiile acordate în asemenea cazuri (politice, militare și economico-financiare) SUA s-au implicat nemijlocit în rezolvarea a trei probleme considerate esențiale:

- 1 - crearea unei infrastructuri ultramoderne de transporturi și telecomunicații;
- 2 - crearea capacităților necesare asigurării independenței energetice a țării respective;
- 3 - crearea unei puternice industrii alimentare (considerate importante în menținerea unui climat de liniște și stabilitate, de acceptabilitate pentru prezența americană).

Din perspectiva acestor trei mari direcții de acțiune și nu numai, chiar și o analiză a informației publice, aflată la îndemână datorită mass-media, este suficientă pentru a demonstra că, practic, americanii s-au deplasat imediat, în România ⁽²⁶¹⁾. Mult mai multe alte informații și din toate domeniile pot fi de asemenea invocate în sprijinul interesului comun al României și Statelor Unite, iar cele politice au, bineînțeles, o relevanță specială ⁽²⁶²⁾. De altfel, în 1995 și 1996 au avut loc câteva momente considerate de analiști drept cruciale pentru relațiile româno - americane.

Primul dintre ele s-a consumat în timpul vizitei președintelui Ion Iliescu în SUA, în perioada 25 septembrie - 3 octombrie 1995, iar cel de-al doilea a fost prilejuit de permanentizarea clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România în urma votului exprimat, la 18 și 19 iulie 1996, în Camera Reprezentanților și în Senatul Statelor Unite și a promulgării legii în cauză, la 3 august 1996, de către președintele Bill Clinton.

Înainte de toate, vizita din 1995 a președintelui Iliescu în SUA a fost importantă deoarece a prilejuit nu doar diverse comentarii și analize din partea unor reputeți observatori ai scenei internaționale, ci mai ales datorită luărilor de poziție oficiale pe care le-a determinat. În acest sens, reproducem unele declarații care nu au nevoie de nici un fel de comentarii.

- Alfred Moses, ambasadorul SUA la București:

*„România este o țară mare, o țară stabilă, în acest moment ea este **ancora sudului Europei Centrale**, jucând astfel rolul Poloniei în nordul acestei regiuni.*

Atât România cât și Polonia sunt ferm angajate în relații de securitate, economice și politice cu Vestul. România servește ca un element pozitiv de stabilitate în întreaga regiune”⁽²⁶³⁾.

- Daniel Freed, Asistent oficial al președintelui Clinton pentru probleme de securitate națională, Director General pentru Europa Centrală și de Est:

“Apreciem foarte mult atât situația dificilă din punct de vedere geopolitic a României, cât și rolul său plin de răspundere în zonă. Noi nu privim România prin prisma fostei Iugoslavii, după cum nu o privim, iertați-mă, prin prisma Rusiei sau a fostului Tratat de la Varșovia.

Noi privim România ca pe o țară importantă prin ea însăși. Este cea de-a doua mare țară din Europa Centrală și de Est și este un virtual mare stâlp al democrației, stabilității și economiei de piață din Balcani (...). Eu simt că România are un viitor european, occidental și nu doar balcanic”⁽²⁶⁴⁾.

- Prof. Joseph Harington, Funtingham College, Massachusetts:

„România și-a normalizat, în sfârșit, relațiile cu America (...). În general, România a plătit prețul cerut și America îi răsplătește pe cei care îi sprijină politica (...). Faptul că e un tampon în Balcani este un argument puternic al României. Rusia va sprijini Serbia, care va deveni mai mare și mai puternică. Ori, nu le-ar plăcea americanilor să aibă și ei un aliat puternic în Balcani ?!”⁽²⁶⁵⁾.

- Ion Iliescu, Președintele României:

« Noi dăm o atenție deosebită și vrem să transformăm această relație într-o relație privilegiată, ținând seama de eforturile pe care le facem pentru restructurarea și modernizarea economiei românești, interconectarea ei la procesele care au loc în Europa și în lume. În același timp, cred că și SUA sunt interesate într-un partener cum este România în zona Europei unde ne aflăm noi, și România are o poziție geostrategică semnificativă: chiar în centrul Europei Centrale. Dacă vreți este o linie magistrală spre centrul Europei: spre nord Polonia, la centru România, Turcia la sud, care formează chiar o mediană în Europa, de la Atlantic la Urali. Și mi se pare că această magistrală - mediană pentru SUA poate să devină un obiect de interes major, marcând prezența, cred eu necesară, a SUA în procesele de

*stabilitate și de devoltare europeană. Adică, eu cred că interesul Americii trebuie să fie nu numai pe plan strategic, noi apreciem acest lucru, deci și NATO și structurile euro-atlantice pentru stabilitatea strategico-militară, dar **America poate și trebuie să fie prezentă în Europa și în alte domenii și mai ales în domeniul decisiv al economiei. Și noi vrem să stimulăm acest interes reciproc pentru atragerea capitalului american în economia românească și în zonă, pentru că **România este un element de interconexiuni și spre Europa de Vest, și spre spațiul ucraineano-rus, și spre spațiul Orientului Apropiat, Marea Neagră, Mediterană. Ori, din acest punct de vedere, America este interesată în toate aceste zone și România poate fi o platformă de interes comun. În același timp, aceasta pentru noi este și un factor foarte important pentru securitatea noastră și pentru securitatea egală a acestei zone, în contextul punctelor fierbinți care există în zonele învecinate nouă. Deci, pe ambele planuri, interesul este major***** ⁽²⁶⁶⁾.

Ca o consecință firească a normalizării depline a relațiilor bilaterale și, mai mult, ca preambul al unui parteneriat strategic între cele două țări, la 18 iulie 1996 are loc **permanentizarea clauzei pentru România**. Votul din Camera Reprezentanților Congresului SUA a fost adoptat cu 333 pentru și 86 împotriva, defalcat după cum urmează: 164 republicani s-au pronunțat *“pentru”* și 63 *“împotriva”*, iar la democrați, 169 *“pentru”* și 23 *“împotriva”*. Precizăm că un deputat independent a votat *“împotriva”* și că alți 14 deputați au lipsit de la vot ⁽²⁶⁷⁾.

O zi mai târziu, la 19 iulie, Senatul SUA a aprobat, prin procedura votului prin consens, proiectul de lege ce prevedea acordarea clauzei pe bază permanentă pentru România, pentru ca după promulgarea ei de către președintele Clinton, să devină efectivă în termen de opt zile. Secretariatul pentru presă al Casei Albe a dat publicității o foarte interesantă declarație a președintelui SUA, făcută cu ocazia promulgării, la 3 august 1996, a legii în favoarea României:

„Acesta este un moment de cotitură dintre Statele Unite și România. România se alătură acum altor democrații ce iau naștere în Europa Centrală, pentru care Statele Unite au eliminat complet restricțiile comerciale ce și-au avut originea în îngrijorarea privind practicile în domeniul emigrării din timpul războiului rece. Aprobarea de către mine a acestei legi reflectă sprijinul puternic al SUA pentru cetățenii României în eforturile lor de a depăși moștenirea deceniilor de represiune comunistă și

de a instaura o democrație deplină, întemeiată pe respectarea drepturilor omului, legalitate, toleranță și economia liberă de piață. Această lege se bucură de un puternic sprijin bipartit în Statele Unite și menționez că acordarea Clauzei națiunii celei mai favorizate pe bază permanentă are sprijinul multor lideri români de diferite orientări politice. Rezultatele excelente ale României în respectarea dreptului la emigrarea liberă, progresul ei considerabil în stabilirea bazelor unei democrații de piață liberă și cooperarea ei susținută cu Statele Unite au contribuit la facilitarea adoptării acestei legi. Am încredere că România, angajată în direcția integrării în comunitatea democratică occidentală, va continua să progreseze și își va intensifica eforturile de a înfăptui reforme democratice de piață liberă, va dezvolta relații bune cu vecinii săi democratici și va veni în întâmpinarea minorităților etnice și religioase din România” ⁽²⁶⁸⁾.

La 25 iulie s-a petrecut un alt fapt plin de semnificații pentru relațiile româno-americane. Astfel, Camera Reprezentanților a adoptat cu 353 voturi la 65 o nouă versiune a *Actului de facilitare a extinderii NATO*, cerând Alianței să primească cât mai curând posibil în rândurile sale Cehia, Ungaria și Polonia, cele trei țări urmând să primească fiecare un ajutor nerambursabil în valoare de 20 milioane de dolari în acest scop. La 26 iulie 1996, Senatul SUA a aprobat proiectul de lege cu 81 de voturi la 16, dar, mai întâi, l-a amendat, cerând ca Statele Unite să sprijine aderarea la NATO și a altor țări, îndeosebi a României. La rândul său, Administrația a avertizat că președintele Clinton nu va da curs favorabil nici unui document ale cărui prevederi nu vor permite procesualizarea aderării la NATO. Într-o scrisoare adresată Comitetului pentru relații internaționale al Camerei Reprezentanților, președintele american justifica în felul următor poziția sa: *“A înscrie în Lege, în acest moment, o listă cu un număr restrâns (de țări - n.n.) care să primească ajutoare speciale ar putea reduce posibilitatea SUA de a colabora cu celelalte democrații în devenire, care fac și ele progrese semnificative (..)”* ⁽²⁶⁹⁾.

Capitolul VI

În Zig-Zag.

De la respingerea aderării la NATO la o relație privilegiată

Integrarea României în NATO o dată cu țările din „primul val” a fost puternic susținută la Reuniunea de la Madrid, 8-9 iulie 1997, de majoritatea covârșitoare a țărilor aliate europene. De fapt, campania pentru alegerile desfășurate în România, la sfârșitul anului 1996, consacrase, în opinia analiștilor politici, două orientări diferite, una pro-europeană, cealaltă pro-americană, pe scena de la București. Câștigarea categorică a alegerilor de către Convenția Democratică din România a consfințit victoria taberei „europene”. Ca urmare, Washingtonul anunța, încă cu o lună înainte de întâlnirea de la Madrid, „*poziția sa fermă*” de a se opune aderării României la NATO ⁽²⁷⁰⁾. Associated Press avertiza într-un comentariu că „*decizia Administrației Clinton ar putea plasa SUA în contradicție cu aliații din NATO*”, anunțul Casei Albe provocând un veritabil șoc la Bruxelles. Imediat după acest anunț, premierul român Victor Ciorbea a plecat la Washington într-o încercare de ultimă oră de a rezolva lucrurile, dar refuzul SUA se va menține. Totuși, strategii americani au asigurat prezervarea relațiilor bilaterale, propunând ca între SUA și România să se elaboreze un parteneriat strategic în domeniile politic, diplomatic, militar, economic și comercial. Secretarul de stat adjunct, Strobe Talbot, i-a comunicat chiar lui V.Ciorbea componența echipei de experți americani însărcinate cu elaborarea, alături de partea română, a documentului ce urma să pună bazele parteneriatului strategic româno-american. Astfel, din echipă urmau să facă parte Ronald Remus, Jonathan Rieckert și Frank Kramer, de la Departamentul de Stat, Daniel Fried, consilierul pentru Europa în cadrul Consiliului Securității Naționale, precum și o serie de reprezentanți ai sectorului economic ⁽²⁷¹⁾. Câteva zile mai târziu, Ministerul Afacerilor Externe de la București dădea publicității un comunicat prin care arăta că „*parteneriatul strategic româno-american nu poate fi interpretat ca un*

substituit al primirii României în NATO și nici ca reprezentând înlocuirea opțiunii pentru integrarea într-un sistem de securitate colectivă ” sau, dimpotrivă, ca o opțiune în favoarea unei garanții unilaterale de securitate⁽²⁷²⁾.

Așa cum era anunțat, în pofida unor discuții furtunoase care, la un moment dat, amenințau să blocheze aderarea „*primului val*”, în pofida puternicei susțineri pentru România a blocului european, în frunte cu Franța, Italia și Spania, Statele Unite și-au exercitat dreptul de veto și s-au opus integrării României cu prilejul reuniunii NATO de la Madrid. Două zile mai târziu, la 11 iulie, președintele american Bill Clinton a vizitat pentru câteva ore Bucureștii, ținând un discurs în Piața Universității. Clinton era însoțit de secretarul de stat, Madeleine Albright, adjunctul pentru Europa al acesteia, Strobe Talbot, purtătorul de cuvânt al Casei Albe, Mike McCurry și de un grup de presă format din peste 100 de ziariști. Primirea făcută președintelui Clinton de cei peste 100 de mii de bucureșteni aflați în Piața Universității a impresionat profund. În mulțime puteau fi văzute pancarte pe care sta scris „*Bill nu ne vindeți Rusiei !*”⁽²⁷³⁾.

Mesajul principal al vizitei americane la nivel înalt a fost însă faptul că NATO își va păstra ușa deschisă, iar România va putea accede în alianță cu prilejul următoarei extinderi. Clinton spunea cu acest prilej : „*(...) ușa NATO este deschisă și va rămâne deschisă și o să vă ajutăm să treceți prin ea. (...) Dacă rămâneți pe acest drum și manifestați dragostea de libertate care se vede astăzi în piață, nici nu poate fi un candidat mai bun. Rămâneți pe această cale și viitorul va fi al vostru. Între timp, președintele Constantinescu și eu am decis să stabilim un parteneriat strategic între țările noastre. Aceasta este important pentru noi, pentru că România este importantă pentru SUA. Prin sine și ca un model într-o regiune problematică a lumii, România poate demonstra popoarelor din această regiune că există o cale mai bună. (...) Atâta timp cât mergeți pe lungul drum al democrației, America vă este alături*”⁽²⁷⁴⁾.

O zi mai târziu, la 12 iulie, Senatul SUA adopta un amendament la Legea de autorizare a funcționării Departamentului Apărării, prin care se stipula luarea în considerare a României și Sloveniei pentru următoarea etapă de extindere a NATO. Senatorul Dan Coats aprecia, în declarația ce însoțea amendamentul, că poziția geostrategică a României poate servi intereselor strategice ale Alianței, „*aderarea României la NATO putând fi un pas important în întărirea flancului sudic al Alianței și se va dovedi ca o poziție geostrategică cheie la Marea Neagră*”⁽²⁷⁵⁾. Asumarea

integrală și exemplară a obligațiilor ce îi reveneau României în cadrul parteneriatului strategic a însemnat alăturarea la poziția americană în criza irakiană și în cea din Kosovo, precum și participarea cu un contingent sporit la forța de menținere a păcii din Bosnia, acțiuni apreciate extrem de pozitiv la Washington, după cum arăta ambasadorul american la București, James Rosapepe ⁽²⁷⁶⁾. Criza din Kosovo, în mod particular, avea să pună la încercare acest parteneriat, dar Bucureștii au reușit să rămână aproape de Washington, în pofida unor serioase rezerve la nivelul populației din România. Și, totuși, cu prilejul unei reuniuni din iulie, 1988, a Comisiei Mixte de Acțiune România-SUA, președintele Emil Constantinescu avea să critice foarte dur tratamentul aplicat României de către Washington în contextul crizei iugoslave și nu numai. Problema principală, după cum arăta șeful statului român, era sprijinul extrem de firav al puterilor occidentale, în general, și al SUA, în special, în condițiile în care respectarea embargoului impus fostei Iugoslavii afecta puternic comerțul României cu țările UE și CEFTA (88 % în schimburile țării). „*Practic – spunea Emil Constantinescu – la potențialul Americii și la cel al României, am putea spune, exagerând puțin, că investițiile americane în România nu există ! Pentru că sunt atât de mici raportate la potențialul existent (...) încât totul rămâne o discuție teoretică*” ⁽²⁷⁷⁾.

Într-adevăr, volumul total al capitalului american investit în România se cifra în jurul a 200 de milioane de dolari, SUA ocupând locul 6 în clasamentul investitorilor străini din România. Între investitori se găseau nume importante ale economiei americane, precum Amoco (17,1 milioane dolari investiție), Procter & Gamble (18 milioane), Detergent Ltd. (15,1 milioane), Kraft Jacobs Suchard (14,9), Tenneco Packaging (14 milioane), Citibank (9,9 milioane), McDonald's (8,8 milioane) și Colgate Palmolive (7,7 milioane) ⁽²⁷⁸⁾. Important este însă că, în aceeași perioadă, se putea constata o tendință puternică de echilibrare a raporturilor comerciale bilaterale, exporturile românești în America depășind cu puțin importurile. Dominante în exporturile românești pe piața americană erau produsele textile, metalurgice, mobila, materialele de construcții și sticlăria.

În plan strategic, lucrurile stăteau mult mai bine. Probabil că cel mai important document al acestei perioade, pentru relațiile bilaterale, a fost *Rezoluția comună 169* cu privire la politica SUA față de România, adoptată de Congresul SUA la data de 2 august 1999. Potrivit unor surse autorizate din Ministerul de Externe român ⁽²⁷⁹⁾, adoptarea acestei rezoluții avea o semnificație specială nu doar pentru relațiile bilaterale, cât mai ales în planul securității naționale a României. Practic, prin acest

document, SUA se angajau să promoveze *„dezvoltarea în România a unei economii de piață și a unui guvern democratic; să sprijine integritatea teritorială a României și să insiste ca aceasta să fie respectată de toate statele învecinate și de toate mișcările politice din interiorul și din afara țării; să sprijine eforturile României de integrare în instituțiile economice și de securitate pan-europene și transatlantice; să se alătore altor creditori ai României în demersurile de acordare a unor facilități în plata datoriei oficiale prin reprogramarea termenelor de plată și, dacă este necesar, prin scutirea de plată a datoriei”*, în contextul în care erau recunoscute costurile suportate de România prin respectarea embargoului impus fostei Iugoslavii. *Rezoluția 169* a fost înmănată președintelui Emil Constantinescu, la 3 august, de congressmanul american John Mica, în cadrul unei ceremonii ce a avut loc la Palatul Cotroceni.

Anul 2000, a început sub bune auspicii în relațiile bilaterale, o dată cu vizita în Statele Unite a ministrului român de externe, Petre Roman, care i-a prilejuit acestuia o serie de întâlniri cu importanți reprezentanți ai administrației de la Washington, între care secretarul de stat Madeleine Albright, subsecretarul de stat pentru afaceri, economie și agricultură, Alan Larson, consilierul prezidențial pe probleme de securitate euroatlantică și cooperare regională, Samuel Berger, vicepreședintele Comitetului pentru Relații Externe al Senatului SUA, Joseph R. Biden, senatorul John Breaux, membru al comitetului Permanent de Coordonare al grupului democrat din Senat. Roman și Albright au discutat cu acest prilej ⁽²⁸⁰⁾ despre posibilitățile de intensificare a Parteneriatului strategic, mai ales în dimensiunea sa economică, despre procesul de aderare a României la NATO și Uniunea Europeană, despre OSCE, precum și despre problematica est-europeană.

Imediat după alegerile din 2000 și schimbarea de putere de la București, România a început să se comporte ca un membru de facto al Alianței Nord-Atlantice și ca un aliat de nădejde al SUA. Noul ministru de externe român, Mircea Geoană, aprecia ⁽²⁸¹⁾ că parteneriatul româno-american cunoaște *„o relansare spectaculoasă”*, realitate consfințită și de vizita la Washington a premierului Adrian Năstase, în toamna anului 2001, imediat după atentatele teroriste de la 11 septembrie. Poziția decisă a României cu privire la susținerea eforturilor SUA de combatere a terorismului internațional a fost, de altfel, extrem de bine apreciată la Washington. Zbigniew Brzezinski, fost consilier prezidențial pe probleme de securitate, declara că *„reacția României în fața atentatelor teroriste de la 11 septembrie din SUA demonstrează un*

sens al identității cu valorile democratice, care vorbește de la sine. România a demonstrat că se consideră un membru al Occidentului, un partener important și loial al Vestului.(...) De asemenea, prin atitudinea sa față de conflictul din Kosovo, România a reușit să prevină extinderea acestuia și transformarea lui într-o problemă internațională mai gravă. România este o țară importantă în Europa și prin prisma rolului de stabilitate pe care îl are într-o regiune turbulentă a continentului, (...) modul în care România acționează în prezent demonstrând că statul român vrea să participe la construcția noii Europe, dar și a structurii viitoare a Alianței Nord-Atlantice ” (282).

Ofensiva diplomatică românească la Washington se intensifică la cote nemaiaținse din anii '70. În întâlnirea sa cu secretarul de stat Colin Powell, premierul român Adrian Năstase a subliniat faptul că „ *România a exprimat și exprimă o solidaritate profundă cu SUA, în condițiile în care țara noastră a luat decizia de a se considera membru de facto al NATO în lupta împotriva terorismului* ” (283). În cadrul întâlnirii, la 29 septembrie, premierul român și secretarul de stat american au semnat *Acordul de cooperare militară între cele două state (SOFA)* prin care era definit statutul forțelor NATO care urmau să participe la operațiuni militare pe teritoriul României. Acordul oferea o serie de facilități trupelor Alianței în vederea tranzitării prin România, acordarea statutului diplomatic și securizarea elementelor de comunicație, și, de asemenea, autoriza forțele americane să efectueze operațiuni de antrenament împreună cu Armata Română. Bucureștii vor merge chiar mai departe și, în pofida opoziției Uniunii Europene, vor acorda, la 1 august 2002, forțelor militare americane exceptarea de la prevederile Acordului privind Tribunalul Penal Internațional.

Poziția pro-americană hotărâtă a României, de altfel deloc singulară între țările est-europene, sugestiv grupate în presa americană sub denumirea de « noua Europă », continuitatea politică, demonstrată prin fapte, a strategiei convenite, precum și interesul deosebit al administrației Bush jr. pentru zona Europei de Sud-Est au „ *catapultat* ” România, după cum aprecia Internațional Herald Tribune (284) în rândurile candidaților serios luați în considerare pentru primirea în NATO. Trimiterea de trupe în Afganistan și punerea la dispoziția Pentagonului a Bazei militare aeronautice de la Kogălniceanu au consacrat noul rol jucat de România în cooperarea cu SUA, lucru recunoscut de președintele George W.Bush cu prilejul întâlnirii sale cu șeful statului român, Ion Iliescu, la Conferința internațională de la Monterey, în Mexic (285). În mod simbolic, la 9 mai

2002, primul ministru român, Adrian Năstase, și ambasadorul SUA la București, Michael Guest, au dezvelit, în Parcul Cișmigiu din inima capitalei României, un monument consacrat memoriei celor 387 de militari americani căzuți pe teritoriul românesc în timpul celui de-al doilea război mondial, prilej de rememorare și a celor aproape 400 de americani de origine română ce au căzut în timpul războiului de secesiune și pe fronturile celor două războaie mondiale sub drapelul înstelat al SUA ⁽²⁸⁶⁾.

Câteva zile mai târziu, la 17 mai 2002, Senatul SUA a remis Casei Albe legea prin care sprijinea extinderea NATO și autoriza acordarea de asistență militară pentru Grupul de la Vilnius format din Estonia, Lituania, Letonia, Slovacia, Slovenia, Bulgaria și România. Valoarea ajutorului militar se ridică la 55,5 milioane dolari, cea mai mare sumă, 11,5 milioane, revenind României ⁽²⁸⁷⁾. După cum remarca Joan Hoey, de la Economic Intelligence Unit, divizie a prestigioasei « The Economist », „ *candidatura României (la admiterea în NATO – n.n.) a fost consolidată cu ajutorul mai multor factori, cel mai important fiind sprijinul pe care și l-au exprimat SUA, principalul arbitru al procesului de extindere a Alianței* ” ⁽²⁸⁸⁾. În aceste condiții, România a devenit, practic, fruntașa plutonului de șapte țări care, la 21 noiembrie 2002, au fost invitate să se alăture Alianței Nord-Atlantice.

La fel ca și după reuniunea de la Madrid, doar că circumstanțele erau acum cu totul altele, în locul consolării fiind timpul felicitărilor, președintele Statelor Unite ale Americii s-a oprit la București în timpul drumului său spre casă. La 23 noiembrie, George W. Bush a ținut o cuvântare în Piața Revoluției, consacrand noua relație strategică dintre America și România : „ *Dumnezeu ne zâmbește astăzi. Sunt mândru să mă aflu în această piață deosebită și să vă transmit cele mai bune urări din partea poporului american. Vreau să reafirm astăzi prietenia dintre țara dumneavoastră și a mea. Sunt onorat să fiu purtătorul unui mesaj către poporul României : noi suntem mândri să invităm țara dumneavoastră să adere la NATO, marea alianță a libertății. (...) Dacă vreun pericol va amenința România, dacă vreun stat va amenința România, atunci Statele Unite ale Americii și NATO vor fi alături de dumneavoastră. Ca membru al NATO puteți avea această încredere, nimeni nu va putea lua libertatea țării dumneavoastră !* ” ⁽²⁸⁹⁾. Acesta a fost momentul în care parteneriatul dintre România și SUA a intrat într-o nouă etapă. Contactele bilaterale pe multiple planuri – politic, cultural, economic, militar și altele – s-au intensificat exponențial. După cum spunea Zbigniew Brezinski ⁽²⁹⁰⁾, „ *rolul strategic al României a fost*

redefinit”, Bucureștii fiind acum puternic implicați în managementul securității globale și devenind „*vârful de lance al NATO spre Est*”⁽²⁹¹⁾. Un statut ce a permis înscrierea României pe coordonatele viitorului.

Epilog

În încheiere, o perspectivă dinspre istorie. Contactele româno-americe, chiar învăluite în cețurile depărtării și necunoașterii ⁽³⁴⁹⁾, au debutat devreme, cu mai bine de un secol înainte de aprilie 1859, când Henry T. Romertze primea acreditarea în Principatele Române, în calitate de *consul general al SUA*, sau, dimpotrivă, de anul 1880, atunci când președintele american R.B.Hayes și secretarul său de stat Evarts îl primeau la Washington pe trimisul special al Bucureștilor, Sergiu Voinescu, în *misiune de notificare a independenței de stat a României* ⁽³⁵⁰⁾. Dacă înainte de aceste date, interesul american era dat de *statutul juridic internațional al Principatelor*, în contextul confruntării și concurenței dintre principalele puteri europene, din a doua jumătate a secolului XIX, legăturile directe și apariția intereselor comerciale au dus la încheierea unor tratate și convenții foarte importante pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale: ***Tratatul de comerț și navigație*** (11 aprilie 1881), ***Convenția consulară*** (16 iunie 1883), ***Tratatul privitor la protecția reciprocă a mărcilor de fabrică*** (23 mai 1906), ***Convenția de naturalizare*** (1907), ***Convenția de extrădare*** (1908), ***Convenția de comerț și navigație*** (16 aprilie 1908).

Stabilirea și dezvoltarea legăturilor economice, diplomatice și culturale între România și Statele Unite ale Americii au făcut ca distanța geografică să nu rămână un handicap, fapt dovedit de *acreditarea consulilor americani* încă din perioada complexă și convulsivă a formării României moderne ⁽³⁵¹⁾, dar și de traversarea Atlanticului de către o importantă emigrație transilvăneană ce a făcut să se audă cu putere limba românească pe pământul Americii, contribuind, mai ales în preajma și pe timpul primului război mondial, la mai buna cunoaștere a realităților și aspirațiilor celor două popoare și, implicit, la dezvoltarea continuă a relațiilor bilaterale.

Nu este lipsit de semnificație să amintim că, în a doua jumătate a secolului XIX și în prima parte a secolului XX, politica externă a Statelor Unite continua să urmeze linia politică „izolaționistă” trasată de părinții-fondatori și datorită căreia implicarea în alianțele existente în Europa era prohibită, cum puțin dezirabilă era, în general, orice implicare în politica europeană.

Primul război mondial a surprins raporturile româno-americane într-un proces contorsionat de mai vechea „*problematică evreiască*”, reactualizată în primii ani ai secolului XX, dar și aflându-se sub impactul unor noi realități, între care cea mai notabilă a fost dată de „activizarea” fără precedent a româno-americanilor în favoarea idealurilor naționale ale patriei de origine ⁽³⁵²⁾. În această perioadă, momentul cel mai ardent al relațiilor bilaterale a constat în atitudinea SUA față de participarea României la primul război mondial, în special în privința *recunoașterii de către Washington a drepturilor istorice românești asupra Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei*, consacrate prin tratatul secret semnat de București cu aliații săi europeni, în 1916 ⁽³⁵³⁾. În acest context, merită remarcată și trimiterea în SUA a unei **Misiuni Naționale Române** ⁽³⁵⁴⁾ care, împreună cu Legația României la Washington, a contribuit substanțial la mobilizarea româno-americanilor și la pozitivarea presei de peste Atlantic, cu rezultate directe în mai buna cunoaștere a revendicărilor naționale ale României.

Ca rezultat al preocupărilor Departamentului de Stat, precum și ale aliaților europeni ai Statelor Unite și intensei activități pro-românești de pe pământ american, în perioada 1914-1917 problemele românești au fost analizate în cadrul a 13 rapoarte ⁽³⁵⁵⁾ la finele cărora Inquiry Commission a recomandat ca Marea Românie să includă: 1) teritoriul Basarabiei ruse având o populație predominant românească; 2) regiunea populată de români a Bucovinei habsburgice; 3) întreaga Transilvanie; 4) aproape două treimi din Banat; 5) restabilirea, cu o foarte mică modificare, a frontierei româno-bulgare stabilite după al doilea război balcanic ⁽³⁵⁶⁾. *Experții americani – la fel ca și cei europeni – s-au ghidat în considerațiile lor după două principii fundamentale ale Dreptului internațional: cel al autodeterminării naționale și cel etnic, pronunțându-se astfel pentru includerea în statul român postbelic a zonelor locuite în majoritate de români* ⁽³⁵⁷⁾. Desigur, bătălia finală pentru satisfacerea intereselor naționale românești avea să se dea la Conferința de Pace de la Paris.

După opinia specialiștilor ⁽³⁵⁸⁾ lucrările Conferinței de la Paris au prilejuit probabil „*cele mai numeroase contacte între diplomații români și americani din întreaga perioadă interbelică*”, analizate de altfel pe larg în lucrarea de față. Tocmai de aceea, se poate aprecia că aportul SUA la realizarea României Mari a fost dintre cele mai importante. Principiile wilsoniene – aduse și impuse la Paris de Delegația americană – au fost determinante în recunoașterea dreptului la autodeterminare al mai multor popoare europene, tratatele de pace încheiate între 1919 și 1923

consacrând realizarea principiului naționalităților la scară internațională ⁽³⁵⁹⁾. Sistemul Tratatelor de Pace de la Paris a statuat o serie de principii care stau și astăzi la baza Dreptului internațional contemporan, între care, fără îndoială, cel mai important este cel al autodeterminării popoarelor.

Relațiile româno-americane au evoluat în acest cadru general, până în anii 1933-1934 fiind, practic, ne semnificative. De altfel, singurele momente de substanță pentru relațiile bilaterale, în această perioadă, au fost cele legate de *negocierile și încheierea **Pactului Briand-Kellog și a Tratatului de arbitraj și conciliere între România și SUA*** ⁽³⁶⁰⁾. Din aceeași perioadă, reține atenția contenciosul româno-american legat de datoria contractată de România în SUA în anii 1914-1918 ⁽³⁶¹⁾, precum și cel datorat consecințelor adoptării la București, în cadrul politicii liberale „Prin noi înșine”, a Legii minelor ⁽³⁶²⁾, probleme tratate pe larg în lucrarea de față.

În plan politico-diplomatic, relațiile româno-americane au dobândit cea mai mare consistență în cadrul politicii antirevizioniste de pe scena europeană, Washingtonul urmărind cu atenție și apreciere evoluția României, numele lui Nicolae Titulescu fiind intens vehiculat în corespondența diplomatică și în presa din Statele Unite ⁽³⁶³⁾. Departamentul de Stat a apreciat în mod deosebit eforturile depuse de România pentru consolidarea păcii europene prin acțiunile Micii Înțelegeri și ale Antantei Balcanice, sau prin demersurile întreprinse pentru încheierea unui pact răsăritean de asistență mutuală. De altfel, din documentele americane din epocă rezultă identificarea lui Nicolae Titulescu cu interesele naționale ale României, dar și cu cele ale celorlalte state central și sud-est europene, marele diplomat român și european fiind considerat un adevărat campion al statelor mici și mijlocii din această regiune atât de greu încercată de istorie.

Izolarea internațională a României, la începutul anului 1940, care a culminat cu rapturile teritoriale impuse prin Diktatul de la Viena și Ultimatumul sovietic, a îngrijorat profund Washingtonul. SUA apreciau că „*România nu a avut altă cale*”, amestecul Germaniei și Italiei ducând la „*politica de astăzi*” a Bucureștilor ⁽³⁶⁴⁾, iar în privința „*arbitrajului*” de la Viena, contrar doctrinei Stimson, Departamentul de Stat a arătat fără echivoc că *nu recunoaște nici un fel de modificări teritoriale obținute prin forță* ⁽³⁶⁵⁾. Din păcate, după septembrie 1940, raporturile româno-americane s-au deteriorat treptat până la declararea ostilităților între

România și Statele Unite ale Americii, în decembrie 1941 (declarația Bucureștilor) și iunie 1942 (declarația Washingtonului) ⁽³⁶⁶⁾.

De-a lungul celui de-al doilea război mondial, relațiile dintre cele două state au fost dominate de considerente militare, la început, și politice, în anii 1943-1944. În lipsa raporturilor oficiale, contactele s-au menținut prin activitatea româno-americanilor din SUA și încercarea lui Carol Davilla de a forma un Comitet Național ⁽³⁶⁷⁾, precum și prin emisarii secreți ai guvernului Antonescu sau ai opoziției naționale care au încercat să obțină o pace separată pentru ieșirea din război a României. Din nefericire, în iunie 1944, președintele Roosevelt a aprobat politica Uniunii Sovietice și a Angliei cu privire la împărțirea Europei Centrale și de Sud-Est în „sfere de influență”, ceea ce avea să marcheze definitiv relațiile bilaterale în perioada imediat următoare încheierii marii conflagrații. Ocuparea Europei Centrale și de Sud-Est de către sovietici, impunerea regimurilor comuniste la conducerea statelor cotoșite și declanșarea „războiului rece” au situat România și Statele Unite în tabere politice, economice și militare adverse. În acest context, semnarea **Tratatului de pace cu România**, în iunie 1947, confirmă pierderile teritoriale ale României din 1940, cu excepția nordului Transilvaniei, lovind puternic în opera înfaptită de națiunea română în 1918. Sunt, de asemenea, impuse României clauze economice, politice și militare nedrepte și oneroase, nerecunoscându-se jertfa de sânge a Armatei Române pe frontul antihitlerist și, pe cale de consecință, nici statutul convenit de cobeligerant (pe care, de exemplu, Italia îl va primi). Practic, România este abandonată în brațele Uniunii Sovietice.

În perioada care a urmat, restabilirea unor legături firești între România și Statele Unite a presupus multă răbdare și diplomație, eforturi comune și înțelegere reciprocă. În fapt, după 1948, România nu a mai prezentat vreo importanță semnificativă în cadrul strategiei americane pentru Europa de Sud-Est, regimul de la București devenind cel mai sovietizat din întregul lagăr comunist. Această situație s-a păstrat până în anii '60-'70 când România procedează la o deschidere politică față de aliații săi tradiționali, iar America președinților J.F.Kennedy și L.Johnson încearcă să obțină o breșă în lagărul sovietic prin „desatelizarea” României ⁽³⁶⁸⁾. Acest proces politico-diplomatic, dar și economic și cultural în egală măsură va cunoaște apogeul în timpul mandatului președintelui R.Nixon, adevărată „epocă de aur” a relațiilor româno-americane.

Începutul a ceea ce va fi cunoscut în istoria relațiilor bilaterale drept „războiul absurdului” se va face la sfârșitul mandatului președintelui J.Carter, atunci când Administrația democrată trece la conexasia problemei drepturilor omului cu politica de emigrare a Bucureștilor. Treptat, comerțul american își pierde rolul avut în România, ceea ce duce la restrângerea susținerii din partea marilor corporații americane și a lobby-ului administrativ și politic în favoarea păstrării clauzei celei mai favorizate pentru România.

O dată cu apariția pe scena politică a lui M.S.Gorbaciov și implementării politicilor sale reformatoare, „glasnost” și „perestroika”, specificul nonconformist al României în interiorul lagărului comunist este anulat și, împreună cu acesta, dispar și motivele continuării de către Departamentul de Stat a politicii de „diferențiere” față de România. Este, probabil, *momentul cel mai critic din istoria României contemporane* care traversează singură, lipsită de prieteni, aliați și „avocați” exact perioada în care cele două supraputeri, împreună cu aliații lor, planifică dezvoltarea lumii pentru următorul ciclu istoric. Anul revoluționar 1989 găsește astfel România la marginea scenariilor locale și globale. Procesul de o complexitate și dificultate extraordinare prin care România de după războiul rece parcurge drumul de la un stat-tampon aflat în zona gri care desparte procesul de integrare european și euroatlantic de cel răsăritean și până la cel de membru cu drepturi depline al NATO și, de la 1 ianuarie 2007, al Uniunii Europene, a fost analizat pe larg într-unul dintre capitolele acestei lucrări.

Corelarea relațiilor diplomatice româno-americane cu normele și principiile fundamentale ale Dreptului internațional este, înainte de toate, un prilej de profundă reflecție cu privire la locul pe care îl ocupă națiunile lumii pe scena devenirii istoriei, dar și în ceea ce privește încercările neconținute ale ființei umane de a face astfel încât lumea în care trăiește să devină mai bună. România, o țară totuși mică și aflată de secole „în calea tuturor răutăților”, pe de-o parte, și Statele Unite ale Americii, uriașul care domină planeta, pe de altă parte, iată conturate datele unui dialog aparent imposibil, sugerând mai degrabă o relație de tipul David și Goliat decât un parteneriat responsabil între doi subiecți egali ai Dreptului internațional. Și, totuși. În pofida aparențelor și a unei experiențe istorice traumatice trăite în imediata vecinătate al unor imperii, totuși se poate. O demonstrează lunga istorie a relațiilor româno-americane de-a lungul cărora, în pofida diferitor accidente de parcurs, recursul permanent la Lege al celor două state a făcut posibil un dialog niciodată întrerupt cu

adevărat. Pentru specialiștii în Drept internațional și experții scenei politice internaționale nu este nici un fel de îndoială că acest lucru este posibil doar în condițiile împărțirii în comun a valorilor democrației, a normelor și principiilor fundamentale care orânduiesc viața comună a statelor lumii, indiferent de mărimea sau puterea acestora.

Tensiunea născută din necesitatea respectării în toate ocaziile a normelor și principiilor fundamentale ale Dreptului internațional și, pe de altă parte, încercarea legitimă a fiecărui stat de a promova neabătut interesele sale naționale va continua să se manifeste dincolo de orice declarații oficiale. Este, în fond, terenul de naștere al artei diplomației și politicii, cele chemate să armonizeze contrariile tocmai, pentru a da naștere posibilului. Relațiile româno-americe, în devenirea lor de-a lungul timpului, dovedesc cu prisosință acest lucru, în câmpul politico-diplomatic bilateral acționând nu doar principiile și normele Dreptului internațional, ci și principiile fundamentale ale acțiunii politice, așa-numitul „real politik, determinante adesea pentru natura relațiilor bilaterale. Interesele strategice ale României – de salvagardare a independenței și suveranității de stat – sau politica de „diferențiere” practică de SUA în interiorul sistemului comunist și, ulterior, continental, au fost dominantele relațiilor româno-americe. În chip firesc, în încheierea acestei lucrări, capătă ființă concluzia că ordinea internațională și relațiile dintre statele lumii, inclusiv cele dintre România și Statele Unite ale Americii, indiferent de mărimea și puterea acestora, este imperios necesar să se bazeze exclusiv pe forța Dreptului, pe principiile și normele unanim recunoscute și acceptate și care sunt menite să garanteze respectul independenței, suveranității și demnității tuturor națiunilor ca subiecte esențiale și egale atât ale comunității umane, cât și ale Dreptului internațional.

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE

1. Nicolae Titulescu, *Suveranitatea statelor. Organizarea păcii*, în Documente diplomatice, București, 1967, p.846.
2. Pe piața mondială, factorii determinanți „nu sunt nici capitalul, nici munca și nici materiile prime, ci mai degrabă modul în care aceste trei elemente sunt manipulate de informație, comunicare și administrație, adevăratele pârghii ale noii economii” (Benjamin R.Barber, *Cultura Mc World împotriva democrației* în „Le Monde Diplomatique”).
3. În condițiile în care „implicarea lor în afaceri private este tot mai frecventă”.
4. Dreptul internațional tinde să devină, tot mai mult, un instrument care exprimă voința megasistemelor mondiale.
5. Riccardo Petrella, *Patronii Terrei*, în *Le Monde Diplomatique*, cap. Megasisteme mondiale.
6. În lume există astăzi peste 25.000 de organizații neguvernamentale.
7. Jean Chesneaux, *Ce fel de „societate universală”*, în „Le Monde Diplomatique”.
8. Alain Gresh, Mondializarea provocărilor, în *op.cit., loc.cit.*
9. Ricardo Petrella, *op.cit.,loc.cit.*;
(...)
167. *Declarația comună asupra cooperării economice, industriale și tehnologice dintre SUA și România* semnate de președinții Richard Nixon și Nicolae Ceaușescu, 5 decembrie 1973, Documentele publice ale președinților SUA: Richard Nixon, 1973 (Washington DC, Oficiul de publicații al guvernului SUA, 1971-1975), p.1000.
168. Magazin Istoric, august 2003, p.16-18.
169. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *România împotriva Statelor Unite. Diplomația absurdului 1985-1989*, București, 1995, p.18.
170. Senatul SUA/Camera Reprezentanților SUA, Comitetul pentru Relații Externe, Comitetul pentru Afaceri Externe, *Legislația privind relațiile internaționale*, 1984, S.Prt.99-12, vol.2 (Washington DC, Oficiul de publicații al guvernului SUA, aprilie 1985) p.67-71.
171. *Declarația comună de principii* semnată de președinții Richard Nixon și Nicolae Ceaușescu, 5 decembrie 1973, Documentele publice ale președinților SUA: Richard Nixon, 1973, p.998.

172. Camera Reprezentanților SUA, Comitetul pentru Căi și Mijloace, Subcomitetul pentru Comerț, *Material documentar privind Regimul Generalizat de Preferințe Vamale (GSP)*, Congresul al 94-lea, Sesiunea a 2-a, 1976, p.72-73.
173. David B.Funderburk, *Un ambasador american între Departamentul de Stat și dictatura comunistă din România, 1981-1985*, București, 1994, p.18.
174. Anexa nr. 9 a acestei lucrări conține un tabel privind emigrarea din România în SUA, Germania și Israel în perioada 1975-1988 întocmit pe baza recomandărilor anuale ale Președintelui SUA transmise Congresului, în conformitate cu legislația privind acordarea clauzei pentru România.
175. Robert L.Hutchings, *Relațiile dintre Uniunea Sovietică și Europa de Răsărit : consolidare și conflict 1968-80*, Madison, Wis. University of Wisconsin Press, 1983.
176. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.18.
177. Ibidem, p.19.
178. Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol.IV, Editura RAO, București, 2004, pag.143.
179. Ibidem, pag.144, și Ioan Talpeș în emisiunea “Talk Șoc”, realizator Doru Braia, N24 TV, 15 martie 2006.
180. *Lawrence Eagleburger* a servit SUA ca ambasador, apoi șef al Serviciului Afaceri Europene, subsecretar de stat pentru probleme politice (al treilea grad important în Departamentul de Stat). În calitate de cel mai important funcționar de carieră și, după cum afirmă inamicul său politic Funderburk, “protejat” al fostului secretar de stat și consilier al Consiliului Național de Securitate, Henry Kissinger, L.Eagleburger practic conducea Departamentul de Stat în 1981. Este menționat, de asemenea, faptul că Eagleburger a dat contribuția financiară cea mai substanțială la campania liberal-democratului Terry Sanford, din 1986, pentru postul de senator al Carolinei de Nord. După retragerea, temporară, din Departamentul de Stat, în 1984, L.Eagleburger a devenit președintele firmei “Kissinger Associates”. Se va reîntoarce în fruntea Departamentului, în calitate de secretar de stat, o dată cu președintele George Bush. A fost considerat un politician republican moderat, cu tendințe liberale, și a făcut carieră spectaculoasă în timpul președinților Nixon, Ford, Carter, Reagan și Bush senior. La fel ca și Kissinger, înaintea sa, s-a opus, din toate puterile, conservatorilor, politica “uliilor” considerând-o nepotrivită pentru interesele SUA pe termen lung. În cadrul

Departamentului de Stat, a fost un partizan al diplomaților de carieră, opunându-se intruziunii în politica externă a celor “colorați” politic, în opinia sa diplomația fiind o profesie rezervată exclusiv unei elite de carieră.

181. David B. Funderburk, *op.cit.*, p.23.
182. Ibidem, p.29.
183. Proclamația nr. 5 223/16 iulie 1984, *Captive Nations Week, 1984*, publicată de către Serviciul de presă al Casei Albe.
184. David B. Funderburk, *op. cit.*, p.37; John Krizay, *An Ambassadorial Quota System*, Heritage Foundation, Bul. nr. 85, june 3, 1982.
185. David B. Funderburk, *op.cit.*, p.40.
186. Ibidem, p.46.
187. Cuvântarea Vicepreședintelui SUA, George Bush, *US Policy toward Central and Eastern Europe*, Viena, Austria, 21 septembrie, 1983.
188. David B. Funderburk, *op.cit.*, p.50.
189. Depoziția lui G. Matthews, asistent adj. Al Secretarului pentru drepturile omului și probleme umanitare al Departamentului de Stat în fața Camerei Reprezentanților, Subcomitetul Drepturilor omului și Organizațiilor internaționale, Washington, 14 mai, 1985.
190. David B. Funderburk, *op.cit.*, p.73.
191. Magazin Istoric, martie 2003, p.45.
192. Ibidem, p.48.
193. *Decretul nr.402 privind taxa de școlarizare*, 22 octombrie 1982, Scânteia, 6 noiembrie 1982.
194. David B. Funderbuk, *op.cit.*, p.136.
195. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, pag.151.
196. Ibidem, pag.163.
197. Ibidem, pag.261.
198. A se vedea tabelul din Anexa nr. 10.
199. Camera Reprezentanților SUA, Comitetul pentru Căi și Mijloace, Legislația de comerț, aprobată ca Lege publică, privind perioada 1981-1988, Congresul 101, Sesiunea întâi, 1989, p.130.
200. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.39.
201. Ibidem, p.42.
202. Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 99, Sesiunea întâi, 1 noiembrie 1985, CXXXI, S30241-42.
203. Textul scrisorii președintelui Ronald Reagan către președintele Nicolae Ceaușescu, 6 decembrie 1985 (în Roger Kirk, Mircea Răceanu, *România împotriva ...*, p.325).
204. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.78.

- 205.Scânteia, 16 decembrie 1985.
- 206.Senatul SUA, Comitetul pentru Relații Externe, Subcomitetul pentru problemele europene, România : Clauza națiunii celei mai favorizate, Audieri, Congresul 99, Sesiunea a doua, 26 februarie 1986, p.102-6.
- 207.Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.97.
- 208.Rezoluția Senatului nr.372, Înregistrări ale Congresului. Congresul 99, Sesiunea a doua, 1986, CXXXIII, S3730-31.
- 209.Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.98.
- 210.Ibidem, p.105.
- 211.Departamentul de Stat al SUA, *Raport pentru Congres referitor la situația voturilor în cadrul Organizației Națiunilor Unite*, 6 iunie 1986.
- 212.Documentele publice ale președintilor SUA : Ronald Reagan 1986, I, p.713.
- 213.Textul scrisorii lui Ronald Reagan către Nicolae Ceaușescu, 3 iunie 1986 (în R.Kirk, M.Răceanu, *România împotriva...*).
- 214.Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 99, Sesiunea a doua, 1986, CXXXII, H4973.
- 215.Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.137.
- 216.Ibidem, p.146.
- 217.Ibidem, p.147.
- 218.Camera Reprezentanților SUA, Comunicare a președintelui SUA: Scoaterea României și Nicaragiei de pe lista țărilor beneficiare ale Regimului Generalizat de Preferințe Vamale ale SUA (GSP), Documentul Camerei Reprezentanților nr.100-18, 8 ianuarie 1987,Congresul 100, Sesiunea întâi, p.1.
- 219.Textul mesajului secretarului de stat al SUA, George Schultz, către președintele Nicolae Ceaușescu, 28 martie 1987 (în R.Kirk, M.Răceanu, *România împotriva...*).
- 220.Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.154.
- 221.Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 100, Sesiunea întâi, 1987, CXXXIII, H2867-68.
- 222.Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.167.
- 223.Ibidem, p.160.
- 224.Ibidem, p.168.
- 225.Ibidem, p.173.
- 226.Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 100, Sesiunea întâi, 1987, CXXXIII, S8810-11.
- 227.Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.211.
- 228.Ibidem, p.214.

229. Textul scrisorii președintelui Ronald Reagan către președintele Nicolae Ceaușescu, 26 ianuarie 1988, (în R.Kirk, M.Răceanu, *România împotriva...*).
230. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.221.
231. Textul scrisorii președintelui Nicolae Ceaușescu către președintele Ronald Reagan, 12 februarie 1988 (în R.Kirk, M.Răceanu, *România împotriva...*).
232. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.230.
233. Mihail Gorbaciov, *Memorii*, Editura Nemira, București, 1994, p.198.
234. Textul Declarației Departamentului de Stat al SUA, 26 februarie 1988, *România renunță la reînnoirea clauzei națiunii celei mai favorizate*, Buletinul Departamentului de Stat, mai 1988, p.43 .
235. Cristian Troncotă, *The evolutions of the relations between Romanian and Soviet intelligence and security agencies (1969-1989)* în "On bouth sides of the Iron Curtain", Editura Militară, București, 2001, p.49.
236. Arhiva Senatului României, *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informații privind evenimentele din decembrie 1989*, p.27.
237. Alex Mihai Stoenescu, a se vedea *Istoria loviturilor de stat în România, « Revoluția în decembrie 1989 » - o tragedie românească*, vol.IV (I).
238. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, p.104.
239. *Ibidem*, p.106.
240. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.363.
241. Romania Balks, *Facts on File*, vol.49, nr.2513, 20 ianuarie 1989, p.26.
242. *Cronologia 1989*, Foreign Affairs, vol.69, nr.1, p.230; Înregistrări ale Congresului SUA, Congresul 101, Sesiunea întâi, 1989, CXXXV, E554.
243. *Ibidem*, E780, 1859.
244. Pe 13 martie, postul de radio "Europa Liberă" a transmis un „manifest independent”, cunoscut ulterior sub denumirea de „*Scrisoarea celor șase*”, care critica vehement regimul Ceaușescu. Această scrisoare era semnată de șase membri proeminenți din vechea gardă comunistă: *Gheorghe Apostol*, fost secretar general al CC al PCR și ambasador în Argentina și Brazilia; *Alexandru Bârlădeanu*, fost membru al Biroului Politic și vicepreședinte al Consiliului de miniștri; *Silviu Brucan*, fost diplomat și redactor-șef adjunct al ziarului partidului "Scânteia"; *Corneliu Mănescu*, fost ministru al afacerilor externe, președinte al Adunării Generale a ONU și ambasador în

Franța; *Constantin Pârvulescu*, membru fondator al PCR, care în noiembrie 1979 s-a opus în mod deschis realegerii lui Ceaușescu în funcția de secretar general al Partidului Comunist Român și Grigore Răceanu, tatăl vitreg al lui Mircea Răceanu, membru veteran al Partidului Comunist Român, care, în 1958, fusese dat afară din partid pentru poziția sa față de politica PCR în agricultură și invadarea Ungariei de către trupele sovietice. Scrisoarea a reprezentat cea mai importantă declarație publică a opoziției față de regimul lui Ceaușescu înregistrată până atunci și greutatea ei a fost cu atât mai mare cu cât a fost semnată de persoane importante, cu afilieri comuniste anterioare, și pentru faptul că nu era rezultatul unui efort individual, ci al unui grup.

245. Comunicatul Procurorului General al Republicii Socialiste România, Scânteia, 14 martie 1989.
246. Roger Kirk, Mircea Răceanu, *op.cit.*, p.297.
247. *Ibidem*, p.302.
248. East European Quaterly, no.2, iunie 1995.
249. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, pp.89-90.
250. Dumitru Preda, Mihai Retegan, 1989. *Principiul dominoului*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, p.425.
251. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, p.268.
252. Arhiva Senatului României, *Raportul Comisiei senatoriale privind acțiunile desfășurate în revoluția din decembrie 1989*, vol.1, p.5.
253. În emisiunea *Dan Diaconescu, în direct*, consacrată căderii dictatorilor Ion Antonescu și Nicolae Ceaușescu în urma unor lovituri de stat militare, OTV, 22-23 august 2005.
254. Arhiva Senatului României, Stenograma nr.90/8 martie 1994, *Audiere Petre Roman*, pp.44-45.
255. Alex Mihai Stoenescu, *op.cit.*, p.421.
256. East European Quaterly, no.2, iunie 1995.
257. În emisiunea *Nașul*, realizator Radu Moraru, B1TV, 28 septembrie 2005, ora 20:15.
258. "Buletin informativ" al Ambasadei SUA la București, 20 mai 1995.
259. Semnificativă pentru stadiul relațiilor bilaterale dintre România și SUA, așa cum erau văzute de la Washington, în acel moment, este și aprecierea adjunctului Secretarului de Stat, Richard Holbrooke, făcută publică în conferința ținută la Centrul Euroatlantic din București, la 23 februarie 1995: "*Relațiile româno-americe sunt mai bune decât oricând în istoria lor. Din punct de vedere strategic și militar, SUA sunt foarte satisfăcute să constate cea mai bună*

evoluție; din punct de vedere politic, relațiile sunt bune, existând un larg teren de cooperare și dialog, în special în problemele din fosta Iugoslavie și din Orientul Mijlociu. În schimb, relațiile economice pot fi considerate nesatisfăcătoare". Într-adevăr, investițiile SUA în România se situau doar în jurul valorii de 120 milioane de dolari, ceea ce reprezenta doar o fracție din investițiile americane în Ungaria, de exemplu. Interesant, însă, este că semnalul d-lui Holbrooke a fost preluat aproape ad-literam și de ambasadorul SUA în România, Alfred Moses, care, la 16 martie 1995, arăta și el că *"relațiile noastre diplomatice sunt foarte bune, pe când relațiile economice doar ... destul de bune"*. Aprecierile celor doi demnitari, de altfel deloc singulare, evidențiau locul preponderent deținut în raporturile bilaterale de cooperarea militar-strategică.

260. În alocuțiunea lui William J. Perry ținută la conferința de presă comună a miniștrilor apărării ai SUA și României, cf. Radio România Actualități, 18 iulie 1994, ora.13.30.
261. A se vedea, pentru exemplificare, grupajul de știri publicate în presa română în perioada de referință a relansării relațiilor româno-americane, 1994-1995 (Anexa 1).
262. Este interesant de remarcat în context că, după discuțiile avute la București de secretarul american al Apărării, William Perry, cu ministrul român al Apărării, Gheorghe Tinca, ministrul de externe Teodor Meleșcanu și președintele Ion Iliescu, un demnitar american îi demonstra corespondentului "Europei Libere", Nestor Rateș, că *"relațiile militare româno-americane pot facilita relații politice mai bune între cele două țări. În unele regiuni și în cazul unor țări, domeniul militar poate să deschidă calea în această privință: România este o asemenea țară"*. Emisiunea a fost transmisă în ziua de 18 iulie 1994, ora 20.00.
263. Worldnet, *Dialog București-Washington*, preluat de Tele 7 ABC, 23 septembrie 1995, ora 18 :00.
264. Radio România Actualități, 22 septembrie 1995, ora 7:30.
265. BBC, 25 septembrie 1995, ora 14:00.
266. Radio România Actualități, 26 septembrie 1995, ora 9:10.
267. Cf. datelor postului de radio „Vocea Americii”, 18 iulie 1996, ora 6 :00.
268. Adevărul, 5 august 1996.
269. Cf. Radio „Europa Liberă”, 26 iulie, ora 20.00.
270. *Statele Unite lasă România în afara NATO*, Adevărul, 13 iunie 1997.
271. *Victor Ciorbea la Washington, România liberă*, 26 iunie 1997.

272. *Parteneriatul strategic cu SUA nu este un substitut pentru securitatea României*, Adevărul, 2 iulie 1997.
273. *România este unul dintre cei mai serioși candidați la NATO în 1999*, Jurnalul Național, 12 iulie 1997.
274. Ibidem.
275. *Senatul SUA încurajează candidatura României la NATO*, Adevărul, 15 iulie 1997.
276. *Sperăm că noul guvern va da României o a doua șansă*, Curentul, 8 aprilie 1998.
277. *Răbufnirea lui Constantinescu*, Evenimentul zilei, 15 iulie 1988.
278. *Investițiile americane în România*, pe locul 6, Adevărul, 12 iulie 1997.
279. *Statele Unite garantează integritatea teritorială a României*, Adevărul, 6 august 1999.
280. *SUA vor să transforme România dintr-un partener cu greutate într-un partener cu greutate*, Evenimentul Zilei, 27 ianuarie 2000.
281. *România, aliatul de facto al Americii*, Ziua, 6 noiembrie 2001.
282. *Aprofundarea și consolidarea parteneriatului strategic cu SUA*, Curierul Național, 1 noiembrie 2001.
283. *Adrian Năstase și Colin Powell au semnat acordul româno-american de cooperare militară*, Curierul Național, 1 noiembrie 2001.
284. *Marea Neagră, noua focalizare a extinderii NATO*, International Herald Tribune, 26 martie 2002.
285. *Ion Iliescu s-a întâlnit cu George W. Bush în Mexic*, Ziua, 23 martie 2002.
286. *Adrian Năstase și Michael Guest au dezvelit monumentul închinat soldaților americani*, Curierul Național, 10 mai 2002.
287. *România susținută de Senatul SUA pentru intrarea în NATO*, Jurnalul Național, 20 mai 2002.
288. *Sprrijinul Washingtonului a consolidat candidatura României*, Curierul Național, 21 septembrie 2002.
289. *Bush : România – o punte către noua Rusie*, Ziua, 25 noiembrie 2002.
290. *Dialog româno-american la nivel înalt*, Curierul Național, 29 octombrie 2003.
291. *România, sponsorul sărman al Americii ?* Adevărul, 27 aprilie 2004.
292. Zbigniew Brzezinski, *The Grand Failure – the Birth and Death of Communism in the Twentieth Century*, Charles Scribner's Sons Comp., USA, 1989.

293. Grupul de Lucru Român pentru al Doilea Dialog cu Japonia, *„Identitate și schimbare – Europa Centrală și de Răsărit în pragul secolului XXI”*, Sinaia, 24-27 mai 1995.
294. Alexander King, Bertrand Schneider, *„Prima revoluție globală – o strategie pentru supraviețuirea Lumii”*, Raport al Clubului de la Roma, Ed. Tehnică, București, 1993.
295. Marshall McLuhan, *„The Medium is the Message”*, Penguin Books, London, 1967, și *„Galaxie Gutemberg face a l’ere electronique”*, Ed. Mame, Paris, 1970.
296. Jaques Delors, *Mesaj către Forumul de la Davos*, ianuarie 1995, difuzat integral de către autorul lucrării în emisiunea *„Mapamond”* a Societății Române de Radiodifuziune, 11 martie 1995.
297. Richard Baldwin s-a remarcat prin studiile asupra relațiilor europene și, mai ales, cu privire la „evoluția procesului de integrare”.
298. Amitai Etzioni a fost consilierul Președintelui Jimmy Carter. În studiile sale, Amitai Etzioni a promovat curentul comunitarist (communitarianism).
299. Amitai Etzioni se referă la „caracterul complex al globalizării”.
300. Riccardo Petrella, *Patronii Terrei*, în „Le Monde Diplomatique” Capitolul *„Megasisemele mondiale”*, în care surprinde evoluții majore în globalizarea economiei și influențele pe care le exercită asupra relațiilor internaționale.
301. Alain Gresh, în studiul său *„Recrearea internaționalismului”*, face o analiză temeinică asupra „contextului în care se extinde globalizarea”, observând caracteristicile procesului în sistemul actual al relațiilor internaționale.
302. Ibidem.
303. Ignacio Ramonet, *Stăpânul lumii*, în „Le Monde Diplomatique”; Alain Gresh, în studiul său *„Recrearea internaționalismului”*, face o analiză temeinică asupra „contextului în care se extinde globalizarea”, observând caracteristicile procesului în sistemul actual al relațiilor internaționale.
304. Riccardo Petrella, *op.cit, loc.cit.*
305. Ibidem.
306. Înțelegând procesele care au loc și fiind conștienți de consecințe grave pe care le implică, unii repsonsabili politici nu se opun pentru a nu fi înlăturați de la Putere.
307. A se vedea excepționala analiză efectuată de Marshall McLuhan, citată și evaluată insuficient, după opinia noastră.
308. Mircea Mitran, *Note de curs*, IRSI – MAE, București, 1995.

309. Gheorghe Dumitru, *Note de curs*, IRSI-MAE, București, 1995.
310. Helene Carrere d'Encause, „*Imperiul spulberat – revolta națiunilor în URSS*”, SIC Press Group, București, 1993.
311. SIPRI, „*Central and Eastern Europe: the Challenge of Transition*”, Oxford University Press, 1993.
312. Ibidem.
313. Tratatul de Uniune Europeană, semnat la 7 februarie 1992 la Maastricht, a intrat în vigoare la 1 februarie 1993. Prevede uniunea politică, economică și monetară a statelor membre.
314. Yoo Yunzhu, *West-West, East-West, North-South and South-South Relations: Implication for the International Security*, Peking, 1992.
315. Un punct de vedere interesant și extrem de documentat poate fi găsit în acest sens în Cursul de Strategie Militară, tema „*Riscuri și amenințări la adresa securității naționale*”, autor colonel Mircea Chelaru, Academia de Înalte Studii Militare, București, 1995.
316. „*America propune o zonă liberă transatlantică*”, corespondență din New York în „*România Liberă*”, 6 iunie 1995.
317. Richard Holbrooke, „*America an European Power*”, în „*Foreign Affairs*”, martie/aprilie 1995.
318. Acordul convenit între Helmut Kohl și Mihail Gorbaciov, în septembrie 1990, la Geneva, a fost dezvăluit opiniei publice, pentru prima dată, de publicația britanică „*Intelligence Digest*”, în 1993. Informația a fost preluată și de cotidianul „*Adevărul*” din 8 decembrie 1993. Documentul este redat integral în lucrarea „*Transilvania, himera ungarismului iredentist*” de Ion Șuța, editată în 1995 de Academia de Înalte Studii Militare din București. În esență, Acordul împarte Europa centrală și de est în sfere de influență ale celor două puteri. Ulterior, Helmut Kohl și Boris Elțin au confirmat înțelegerea germano-rusă din 1990.
319. Richard Holbrooke, *Op.cit.*
320. Jean-Jaques Servan Schreiber, „*Sfidarea mondială*”, Ed. Politică, București, 1982.
321. Alvin Tofler, „*Powerschift*”, Ed. Antet, București, 1995.
322. Raportul Pentagonului pe 1995: „*Strategia de securitate a SUA pentru Europa și NATO*”, a se vedea și „*România Liberă*”, 9 iunie 1995.
323. Simpozionul „*Britania și locul ei în lumea contemporană*”, a se vedea și „*Curierul Național*”, 31 martie 1995.
324. Declarație în publicația progubernamentală „*Rosinskaia Gazeta*”, martie 1994.

325. „Sferele de influență din nou în actualitate” în revista „Lumea”, nr. 1/1995.
326. Ioan Mircea Pașcu, Alocuțiune la seminarul organizat de Institutul pentru Studii de Strategie Națională a SUA, Atlanta, aprilie 1995.
327. Christine Ockrent și Contele de Marenches, „*Consilier de taină al Puterii*”, Ed. Humanitas, București, 1992.
328. George I. Brătianu, „*Chestiunea Dunării*”, București, 1942.
329. Col. Mircea Chelaru, cursul „*Geopolitica și strategii operaționale*”, tema „*Disputa pentru Gurile Dunării, Marea Neagră și Strâmători în secolul XX*”, Academia de Înalte Studii Militare, București, 1996.
330. Harry Schwartz, „*Prague 200 Days*”, Ed. Praeger, New York, 1969.
331. Teodor Meleșcanu, expunere la Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale din Washington, SUA, 16 decembrie 1993.
332. Marcel Dinu, „*Locul României în noua configurație geopolitică a spațiului euroatlantic*” în vol. „*Noua structură geopolitică a Lumii*”, Ed. Datini, 1993.
333. Constantin Ene, „*Repere ale securității României în context european*”, occasional paper 6 – IRSI, iunie 1993.
334. *Ibidem*.
335. Gheorghe Brătianu, „*Marea Neagră*”, Ed. Meridiane, București, 1988.
336. Col. Mircea Chelaru, cursul „*Geopolitica și strategii operaționale*”, tema „*Disputa pentru Gurile Dunării, Marea Neagră și Strâmători în secolul XX*”, Academia de Înalte Studii Militare, București, 1996.
337. Igor Koval, „*The Problem of the Black Sea Fleet as a Challenge to Black Sea Security*” în „*Sfera Politicii*”, nr. 27, mai 1995.
338. Despre acest veritabil „arc de criză”, amănunte relevante în studiul „*The Flight from the Balkans*” al dr. Elena Zamfirescu, publicat în „*Rusi journal*”, decembrie 1994.
339. „*Foamea de energie în Lume – conflicte de interese internaționale asupra petrolului din Marea Caspică*” în „*Tineretul Liber*”, 5 iunie 1995.
340. dr. Nikolai Kovalski, de la Institutul pentru Europa din Moscova, „*Rusia și zona Mării Negre în Balkan Review*”, mai 1995.
341. col. Florian Gârz, „*Iugoslavia în flăcări*”, Ed. Odeon în , 1993.
342. „*Testamentul lui Petru cel Mare*”, document apocrif, anexă în „*KGB – istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*” de Christopher Andrew și Oleg Gordiewski, Editura All, București, 1994.
343. Jean-Baptiste Naudet, „*La retour de la Russie dans les Balkans*” în „*Le Monde*”, 6 iunie 1995.

344. „Rusia urmărește recâștigarea sferei de influență în Europa de Est” în „Cotidianul”, 22 mai 1995.
345. Jean Baptiste Naudet, *op.cit., loc.cit.*
346. Ioan Mircea Pașcu, „Alianțele României – trecut, prezent și viitor”, comunicare la Sesiunea științifică organizată de MAE, Academia Română și IRSI, București, 27-29 ianuarie 1993.
347. Referitor la această problemă, are o relevanță deosebită declarația secretarului de stat la MApN, Ioan Mircea Pașcu, făcută în iulie 1993 într-un interviu acordat lui Anneli Ute Gabanyi și publicat în „Sudosteuropa”, nr.10/1994, în care, printre altele se arată: „Știu însă, pentru că l-am ascultat pe ministrul german al Apărării la Garmish (reuniunea NATO – n.n.) că între Rusia și Germania a existat un acord în privința Europei răsăritene. Acest acord se bazează pe premisa că statele din estul Europei nu se pot dezvolta cum cred ele de cuviință (...) Concluzia mea este că România a căzut în răspunderea Rusiei. Când uneia dintre supraputeri îi va reuși să subordoneze această regiune, atunci trebuie să intrăm în tratative cu această supraputere. România nu este confruntată pentru prima oară în istoria ei cu o astfel de situație. Asta ține de poziția noastră, pe care mulți vor să ne-o conteste, dar de care noi nu ne putem feri”. Interesant este și faptul că interesele vitale ale Rusiei, dependente direct de Europa Centrală și de Est, au fost codificate, ulterior, în concepția sa de securitate fără a se mai lăsa loc nici unor dubii sau interpretări.
348. Ioan Mircea Pașcu, „Alianțele României – trecut, prezent și viitor”, comunicare la Sesiunea științifică organizată de MAE, Academia Română și IRSI, București, 27-29 ianuarie 1993.
349. Paul Cernovodeanu, I.Stanciu, *Imaginea Lumii Noi în țările române și primele lor relații cu Statele Unite al Americii până în 1859, Editura Academiei, București 1977.*
350. Stelian Popescu-Boteni, *Relații între România și SUA, până în 1914, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p.36-74; G.Fotino, Washington, în vol. Reprezentanțele diplomatice ale României, 1859-1917, I, Editura Politică, București, 1967, p.369-392.*
351. Stelian-Popescu Boteni, *op.cit., p. 197*
352. Boris Rangheț, *Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial, 1916-1920, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.*
353. Ibidem.
354. Arhivele Militare Române, fond 950, dosar 4, vol.II, Poziția 8, gf 1229-1261: V.F. Dobrinescu, Sorin Pârvu, *The Romanian National*

- Mission in the United States of America (1917-1918). Some contribution*, în AIIAI, XIX, 1982, p.141-151.
355. *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. Documente interne și externe. August 1918-iunie 1919*, vol.III, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 195-196.
356. Ibidem, p.220.
357. S.D. Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference. A study of the Diplomacy of Ioan I.C.Brătianu*, Bookman Associates Inc., New York, 1962, pg: 93, 123, 152, 217, 220, 324.
358. Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații româno-americeane, 1940-1990*, Institutul European. Iași, 2002.
359. Eugene Gonda, *Versailles on Vienne? Quelques problemes de la reconstruction europeene*, Ed. De la Baconiere, Neuchatel, 1945, p.138 și urm.
360. FRUS, 1929, vol.III, p.747-759.
361. Arthur Walworth, *op.cit*, p.285.
362. Ellis Ethan, *op.cit*, p. 216-217; Gh. Buzatu, *România și Trusturile petroliere internaționale până în 1929*, Editura Junimea, Iași, 1981, p.143, 165.
363. FRUS, 1936, vol.I, p.227; W. Bacon Jr., Nicolae Titulescu and Romanian Foreign Policy, 1933-1934, Denver, 1975; I. Ciupercă, *N.Titulescu și rolul puterilor mici în viața internațională contemporană*, în vol. *Titulescu și strategia păcii*, p. 133-157;
364. Ambassador Dodd's Diary 1933-1938, edited by W.R.Dodd Jr. And Martha Dodd, with an Introduction by M.A.Beard, New York, 1941, p. 254-285, 287.
365. Arhivele Militare Naționale, fond. 5417, dosar f.n., poziția 974, f. 23,264.
366. Hoover Institution, Palo Alto, SUA, Brutus Coste Papers, Box 2; idem, C. C. Vișoianu Papers, Box 1; C.Hult, *The Memoirs*, MacMillan, New York, 1948, vol.II, p.1, 168.
367. Gh. Buzatu, *Evoluția...*, p. 103-104.
368. Arhivele Militare Române, fond 71, SUA, 1941-1944, dosar 41, f 11; PRO, Fo 371, 29 983, f. 167-170.

ANEXA 1

Știri publicate în presa română în perioada de referință a relansării relațiilor româno – americane 1994 – 1995

1. “Analizând situația critică în care se găsesc mai multe întreprinderi alimentare și de producție a cărnii, Guvernul României a hotărât ca pe viitor unele unități, confruntate în prezent cu grave probleme financiare, să fie concesionate unor firme specializate din SUA și Israel în scopul rentabilizării și salvării lor de la faliment”.

(“Adevărul”, noiembrie 1994)

2. “O delegație guvernamentală japoneză se află în aceste zile în țara noastră pentru a studia la fața locului situația infrastructurilor din partea de sud a țării. Concluziile la care se va ajunge vor fi folosite în valorificarea unei linii de credit, pentru început în valoare de 600 de milioane de dolari, puse de Japonia la dispoziția României în vederea modernizării drumurilor aflate pe traseul Arad - Timișoara - Turnu Severin - Calafat - Alexandria - Giurgiu și Călărași”.

(„Cronica Română”, mai 1995)

Menționăm că singura zonă a României pentru care nu există proiecte ale Uniunii Europene de modernizare a infrastructurii este partea de sud a țării. Întâmplător sau nu, aceasta coincide cu linia Dunării.

3. “Timp de trei zile, la Călărași se află o delegație a guvernului SUA care analizează posibilitatea unor investiții americane pentru construcții de locuințe în această zonă”.

(“Curierul Național”, mai 1995)

Este vorba despre zona, de o importanță strategică deosebită, unde Dunărea intră în Dobrogea.

4. “Concernul sud-coreean Daewoo și-a făcut cunoscută intenția de a participa la realizarea unei firme mixte româno - sud-coreene de construcții și reparații navale cu sediul la Mangalia. Rămâne ca partea română să finalizeze evaluarea actualelor dotări ale șantierului naval de la Mangalia, după care contravaloarea acestora, reprezentând 50 la sută participare, va fi depusă în valută de către concernul sud-coreean în contul noii societăți”.

(“Adevărul”, aprilie 1995)

La Mangalia se găsește șantierul Marinei Militare Române, iar despre sudcoreeni, ca și despre japonezi, se cunoaște că nu acționează fără consultarea SUA.

5. “La București se desfășoară în aceste zile un important simpozion românoamerican pe probleme de energie. Din partea română participă reprezentanți ai Guvernului, specialiști ai ministerului de resort, conducători de întreprinderi și societăți de profil, iar din partea americană reprezentanții a peste 80 de instituții de profil guvernamentale și din sectorul privat, ai unor firme și concerne binecunoscute de producere și conservare a energiei. Cu prilejul primirii delegației americane, la Palatul Cotroceni, de către președintele Ion Iliescu, s-a făcut cunoscut că SUA pun la dispoziția României un prim credit de 600 milioane de dolari pentru restructurarea și re tehnologizarea sectorului energetic românesc. La lucrările de deschidere a simpozionului a participat și șeful statului român”.

(“Curierul Național”, mai 1995)

6. “Grupul bilateral de lucru româno-american, creat în octombrie 1993 ca răspuns la interesul României pentru o mai mare apropiere de SUA, a stabilit în prezența secretarului adjunct al Apărării pentru probleme internaționale, Joseph S. Nye, activitățile militare comune, pentru 1995, în cadrul Parteneriatului pentru Pace, și a analizat oferta SUA, în valoare de 1 milion de dolari, privind un studiu de gestionare a resurselor militare, precum și intenția Statelor Unite de a sprijini România în crearea unui sistem de planificare a apărării compatibil standardelor NATO și a întocmirii unei hărți a rutelor pentru o structură de control a

traficului aerian civil și militar regional în vederea integrării sistemelor de control ale traficului aerian cu cele ale apărării antiaeriene din România”.

(“Dimineața”, februarie 1995)

7. “Adrian Turicu, ministrul comunicațiilor, vizitează SUA, în perioada 7-13 iunie, la invitația directorului Agenției pentru Comerț și Dezvoltare (US-TDA), Joseph Grandmaison, în scopul identificării posibilităților de sprijinire efectivă a dezvoltării telecomunicațiilor în România. În cursul anului 1994 au fost înființate două proiecte în acest sector al economiei. Astfel, au fost elaborate două studii care vizează creșterea eficienței rețelei locale de telecomunicații și un altul pentru dezvoltarea Centrului național de administrare și conducere a rețelei. Creditul financiar nerambursabil acordat de US-TDA pentru proiectele menționate a fost de 351.000 dolari. Pentru anul în curs, alte proiecte elaborate de specialiști ai ministerului de resort vor fi analizate de US-TDA în vederea finanțării”.

(“Curierul National”, iunie 1995)

8. “Grupul industrial Western Atlas Internațional studiază în momentul de față diferitele posibilități de transfer de tehnologie și realizare de investiții în România, în vederea punerii la punct a unei strategii concrete, pe termen lung, menite a pune pe deplin în valoare resursele petroliere și de mână de lucru cu un nivel de calificare superior din România, a afirmat John R. Russell, președinte-șef al executivului acestui grup industrial din Statele Unite”.

(Buletinul “Rompres”, 11 octombrie 1994)

9. “La Ministerul de Externe a fost semnat astăzi un important document, prin care țara noastră beneficiază de asistență din partea ONU și a guvernului SUA. Asistența tehnică oferită României de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și de guvernul SUA, asistență referitoare la realizarea unei infrastructuri operative la punctul de frontieră Giurgiu, este un proiect, finanțat în cea mai mare parte dintr-o contribuție voluntară a Statelor Unite, alocată prin PNUD, în părți egale pentru România și Bulgaria, pentru amenajarea punctului de frontieră Giurgiu-Ruse”.

(Buletinul Rador, 19 ianuarie 1994)

10. “În cadrul turneului efectuat în șase țări din Europa de Est, un grup de experți americani în domeniul energiei, condus de dl. Robert Ichord, director pentru Europa și Orientul Apropiat la Agenția pentru Dezvoltare Internațională a Statelor Unite ale Americii -USAID- a vizitat România în perioada 15-17 decembrie 1990. Grupul de experți americani a avut convorbiri cu membri ai conducerii Ministerului Resurselor și Industrii, Departamentului Energiei Electrice și Termice, Departamentului Industrii Chimice și Petrochimice și Departamentului Industrii Metalurgice și a vizitat combinatul petrochimic și centrala termică Brazi.

(Buletinul “Rompres”, 19 decembrie 1990)

11. “Premierul Nicolae Văcăroiu a primit o delegație condusă de Stuart Fisher, vicepreședintele firmei General Electric. Corporația americană, având o cifră de afaceri de 60 miliarde dolari anual, participă la proiecte de cooperare și investiții în România ce însumează 28,7 milioane dolari. Prima sesiune a Consiliului de afaceri, ce a avut loc în aceste zile la București, a definitivat noi proiecte în special în domeniul sistemelor energetice. Premierul român a insistat asupra utilizării proiectelor de rețehnologizare a unor termocentrale din țara noastră, precum și a IMGB, cel mai mare producător autohton de utilaje energetice. De asemenea, este în curs de definitivare și un proiect de colaborare cu RENEL ce are ca scop reabilitarea rețelelor electrice, astfel încât sistemul energetic național să se încadreze în standardele europene de eficiență.

Oaspetele american a precizat că, în perioada următoare, General Electric va diversifica oferta sa de investiții și asistență către România”.

(“Vocea României”, 18 mai 1995)

12. “Marți, 4 aprilie, s-au semnat la București documentele privitoare la acordarea a două fonduri de ajutor nerambursabil de către Agenția pentru Comerț și Dezvoltare a SUA pentru sistemul românesc de transporturi (...) Directorul Agenției, dl. Joseph Grandmaison îl cita cu acest prilej pe președintele Clinton care a însoțit aceste programe cu cuvintele: «**Infrastructura căilor de transport este un element esențial în lărgirea posibilităților economice ale României și suntem bucuroși să fim parteneri la realizarea acestui scop**»”.

(cf. “Radio Europa Liberă”, 4 aprilie 1995, ora 18,00)

13. “Președintele Camerei Deputaților, Adrian Năstase, s-a întâlnit cu o delegație de oameni de afaceri din statul Florida (SUA). Delegația, compusă din specialiști în domeniul agriculturii și al industriei agroalimentare, și-a manifestat interesul deosebit pentru participarea la mai multe proiecte de cooperare”.

(Buletinul “Rompres”, 29 martie 1995).

14. Comtim, preluat de americani – Noul acționar majoritar al combinatului timișorean este numărul unu mondial în prelucrarea cărnii de porc.

Gigantul american Smithfield Foods Inc. A preluat de la firma italiană Agotolvis pachetul majoritar de acțiuni al combinatului Comtim Timișoara. Tranzacția, încheiată la începutul acestei luni, va aduce modificări importante pe piața cărnii de porc din România. Potrivit președintelui Asociației Române a Cărnii (ARC), Sorin Minea, efectul imediat va fi scăderea prețului cărnii după începerea producției. „Producătorii români trebuie să se alinieze la prețurile Smithfield, care sunt mai mici, sau vor ieși de pe piață. Cei care au motive să se teamă sunt cei care au făcut până acum speculații și presiuni pentru majorarea prețurilor la carne.

Dacă Smithfield va intra și pe piața preparatelor, pentru noi va fi o mare provocare”, susține președintele ARC. În strategia pe care Smithfield food a prezentat-o și guvernului, compania se angajează să dezvolte în următorii trei-patru ani capacitatea de producție a Comtim, într-o primă etapă, de la 1,2 milioane de capete – cât este în prezent – la două milioane capete de porci. Primele 60.000 de scroafe vor fi aduse în țară chiar în toamna acestui an. Ministrul agriculturii, Ilie Sârbu, spune că investițiile pe care Smithfield Food s-a angajat să le facă se ridică la 350 de milioane de dolari, sumă ce include și cheltuielile de mediu. „Pe lângă piața autohtonă, Comtim își poate vinde producția și în Asia, în special în Japonia și China”, explică Ilie Sârbu. Pe lângă popularea combinatului cu porci și pătrunderea pe piața preparatelor din carne, americanii intenționează să devină și furnizor de material genetic pentru crescătorii români de porci. Producătorii de cereale din zona Banatului vor avea și ei de câștigat pentru că americanii văr să cumpere furaje de pe piețele locale. „La două milioane de capete de porci, va fi un adevărat aspirator

pentru tot ce înseamnă producție vegetală în zonă”, declară ministrul agriculturii. Compania americană Smithfield, listată la bursa din New York este cel mai mare procesator mondial de carne de porc, cu operațiuni în Franța, Polonia, Mexic și Brazilia, precum și în SUA. Deține 15 la sută din compania multinațională Campofrio. Vânzările sale totale depășesc 8 miliarde de dolari pe an.

(Evenimentul Zilei, 14. iunie 2004)

Primul ministru al României, domnul Adrian Năstase, a declarat că țara sa a încheiat contractul de 2,5 miliarde dolari, pentru construirea unei autostrăzi, cu giganta companie Bechtel, și că proiectul va începe în luna iunie, așa cum s-a stabilit.

Uniunea Europeană, la care România, fostă țară comunistă dorește să adere în 2007, a comunicat săptămâna trecută că au fost monitorizate procedurile urmate de acordarea contractului fără licitație. (...)

Autostrada de 450 km (260 mile), pe 4 benzi – care va traversa Carpații, făcând legătura între orașul transilvănean, Brașov și granița vestică cu Ungaria – va fi finalizată în 2012.

Compania privată, Bechtel este una dintre companiile care joacă un rol important în reconstrucția Irakului. Năstase a declarat că această companie americană, a realizat totodată, autostrăzi de succes în Croația și Turcia.

Reprezentanții companiei Bechtel, dorind să susțină acest proiect, au declarat că acordarea directă, fără licitație a contractelor, reprezintă un fapt normal în sectorul industrial, și deseori o modalitate mai rapidă.

(Reuters, 12 februarie 2004)

Anexa 11

Declarația scrisă a Guvernului Statelor Unite ale Americii
în fața Curții Internaționale de Justiție de la Haga
în cazul Domnului Dumitru Mazilu,
Raportor special al Sub-Comisiei pentru Prevenirea
Discriminării și Protecția Minorităților
27 iulie 1989

**BEFORE THE
THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE**
The Hague
The Netherlands
Request by the
United Nations Economic and Social Council
for an Advisory Opinion on the Legal Question
of the Applicability of Article VI, Section 22
of the Convention on the Privileges and Immunities
of the United Nations of 13 February 1946,
in the Case of Mr. Dumitru Mazilu,
as Special Rapporteur of the Sub-Commission on the
Prevention of Discrimination and Protection of Minorities
**WRITTEN STATEMENT OF THE GOVERNMENT
OF THE UNITED STATES OF AMERICA**
Abraham D. Sofaer
Legal Adviser
Bruce C. Rashkow,
David A. Balton
Attorneys
Office of the Legal Adviser
Department of State
Washington, D.C.
JULY 27, 1989

CONTENTS

I. INTRODUCTION

A. The Court's Jurisdiction

B. The Court's Discretion

II. FACTUAL BACKGROUND

A. Appointment of Dumitru Mazilu as Special Rapporteur of the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities

B. Efforts by the Government of Romania to prevent Dumitru Mazilu from fulfilling his duties as Special Rapporteur

III. APPLICABILITY OF ARTICLE VI, SECTION 22 OF THE CONVENTION ON THE PRIVILEGES AND IMMUNITIES OF THE UNITED NATIONS

A. As a Special Rapporteur of the Sub-Commission, Dumitru Mazilu is an expert on a mission for the United Nations within the meaning of the Convention

B. The provisions of Article VI apply as between Romania and Mr. Mazilu, a Romanian resident national

V. CONCLUSION .

INTRODUCTION

By Resolution 1989/75 of May 24, 1989, the United Nations Economic and Social Council ("ECOSOC") has requested on a priority basis, pursuant to Article 96 of the Charter of the United Nations and in accordance with General Assembly Resolution 89(1) of December 11, 1946, an advisory opinion from the International Court of Justice ("Court") on the legal question of the applicability of Article VI, section 22 of Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations ("the General Convention") in the case of Mr. Dumitru Mazilu as special Rapporteur of the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities ("Sub-Commission").

Upon receiving this request, the Court decided that the United Nations and the States Parties to the General Convention are likely to be able to furnish information on the question submitted to the Court.

By its Order of June 14, 1989, the Court has fixed July 31, 1989, as the time limit within which written statements may be submitted to the Court, in accordance with Article 66 of the Statute of the Court, and August 31, 1989, as the time limit within which States and organizations having presented written statements may submit written comments on other written statements, in accordance with Article 66, paragraph 4 of the Statute of the Court. The present Statement will examine the facts and the legal issues to which this request for an advisory opinion gives rise.

The General Convention accords various privileges and immunities to the United Nations as an organization, to representatives of Members of the United Nations, to United Nations officials and to experts on missions for the United Nations. Article VI, section 22 of the General Convention specifically requires States Parties to accord to "experts (other than officials coming within the scope of article V) performing missions for the United Nations" such privileges and immunities as are necessary for the independent exercise of their functions, and sets out what those privileges and immunities are "in particular."

The question of the applicability of Article VI, section 22 of the General Convention to the case of Mr. Mazilu is one that is important not only to ECOSOC and the Sub-Commission, but also to the United Nations, to all of its subsidiary organs and to the Member States of the United Nations. The question arises in the context of the inability of Mr. Mazilu, a Romanian national resident in Romania, to fulfill his functions as an expert performing a mission for the Sub-Commission due to the actions of the Government of Romania, a State Party to the General Convention.

The question thus touches upon sensitive issues regarding the limits of a State's authority over its nationals (or residents) who serve as experts for the United Nations or its subsidiary organs. The United States believes that Article VI, section 22 applies to the case of Mr. Mazilu and obligates Romania to permit communications between Mr. Mazilu and the United Nations and to allow Mr. Mazilu to perform his mission as a special rapporteur for the Sub-Commission which, as the record in this case reflects, requires that he be permitted to travel to Geneva.

The United States believes that circumstances may arise under which a State may justifiably exercise jurisdiction over its nationals serving as experts of the United Nations in a way that may restrict the ability of such individuals to perform their mission.¹ In the circumstances of this case, however, the Court need not address difficult questions relating to the limits of a state's sovereign authority to assert jurisdiction over its resident nationals who are seeking to perform as United Nations experts. The Government of Romania has prevented the United Nations and Mr. Mazilu from even communicating with each other and has prevented Mr. Mazilu from traveling to Geneva to fulfill his mission as Special Rapporteur of the Sub-Commission on a ground that Mr. Mazilu contests -- that he is too ill to perform his mission. On this record, the Court need only determine that Mr. Mazilu, as a special rapporteur for the Sub-Commission, is entitled to the privileges and immunities set forth in Article VI, section 22, and that the Government of Romania must accordingly allow him to communicate with the United Nations and to travel to Geneva to fulfill his mission.

1. See pages 20-21, *infra*.

The Court's Jurisdiction

Article 65, paragraph 1 of the Statute of the Court authorizes the Court to give an advisory opinion "on any legal question at the request of whatever body may be authorized by or in accordance with the Charter of the United Nations ("Charter") to make such a request." The United Nations General Assembly, pursuant to Article 96, paragraph 2 of the Charter, authorized ECOSOC "to request advisory opinions of the International Court of Justice on legal questions arising within the scope of the activities of the Council." (2)

The Sub-Commission is a subsidiary organ of ECOSOC. Pursuant to ECOSOC resolution 9(II)(1946), the Commission on Human Rights ("Commission"), itself a functional commission of ECOSOC, established the Sub-Commission to undertake certain studies and to make recommendations to the Commission concerning the prevention of discrimination of any kind relating to human rights and fundamental freedoms and the protection of racial, national, religious and linguistic minorities, and to carry out any other functions entrusted to it by ECOSOC or by the Commission. Members of the Sub-Commission are nominated by Governments and are elected by the Commission, but serve in their personal capacity.

89(I)(1946).

2. G.A. Res.

In fulfilling its task to undertake studies on specific subjects, the Sub-Commission regularly appoints "special rapporteurs" to carry out the necessary research and to report his or her findings to the Sub-Commission. Legal questions relating to the privileges and immunities to which such a special rapporteur is entitled while engaged in these activities are accordingly legal questions arising within the scope of the activities of the Sub-Commission and its parent body, ECOSOC. The Court therefore has jurisdiction under Article 65, paragraph 1 of its Statute to render an advisory opinion on the question presented to it by ECOSOC. (3)

The Court's Discretion

The Court has repeatedly stated that, although its power

to give advisory opinions under Article 65 of its Statute is

(3)Section 30 of the General Convention provides for the referral of disputes between the United Nations and a Member State to the Court for an advisory opinion and that "the opinion of the Court shall be accepted as decisive by the parties." Romania has entered a reservation to the General Convention indicating that it does not consider itself bound by the provisions of Section 30. In the view of the United States, that reservation does not deprive the Court of jurisdiction to give an advisory opinion in response to a request from ECOSOC pursuant to Article 96 of the Charter. See Memorandum from The Legal Counsel, united Nations, to the Under-Secretary General for Human Rights, United Nations, August 30, 1988, entitled "Request for Legal Opinion on the Reservation made by Romania with respect to Section 30 of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations."

discretionary, only compelling reasons would justify refusal of such a request (4). This request for an advisory opinion, the first ever by ECOSOC, presents the Court with no compelling reason to refuse the request. Indeed, the humanitarian concerns underlying the request, as well as the necessity for the United Nations to ensure that its experts receive the privileges and immunities to which they are entitled, provide the Court with strong grounds to render the requested advisory opinion, and to render it on a priority basis in accordance with ECOSOC Resolution 1989/75.

FACTUAL BACKGROUND

A. Appointment of Dumitru Mazilu as Special Rapporteur of the Sub-Commission

Dumitru Mazilu was elected in 1984 by the Commission to serve as one of the 26 members of the Sub-Commission until December 31, 1986(5). During the second year of his term of

4. Legal Consequences for States of the

Continued

Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, p. 16, at P. 27; Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1962, p. 151 at p. 155; Judgments of the Administrative Tribunal of the ILO upon Complaints Made Against UNESCO, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1956, p. 77, at pp. 85-86.

5. Commission on Human Rights, Report on the Fortieth Session (6 February - 16 March 1984), pp. 192-3.

office, the Sub-Commission adopted a Resolution 1985/12 appointing Mr. Mazilu as a Special Rapporteur on human rights and youth, and requested him

to prepare a report on human rights and youth, analysing the efforts and measures for securing the implementation and enjoyment of human rights by youth, particularly the right to life, education and work, and to submit it to the Sub-Commission at its thirty-ninth [1987] session.

The Sub-Commission did not meet in 1986 due to financial constraints. On February 6, 1987, ECOSOC decided at its 1987 Organizational Session to extend the term of office of the current members of the Sub-Commission, including Mr. Mazilu, for one year (6).

Mr. Mazilu did not appear at the 39th (1987) Sub-Commission session. The Government of Romania informed the Sub-Commission that Mr. Mazilu had suffered a heart attack and that he would not be able to participate in the proceedings. In the absence of Mr. Mazilu, and with due knowledge of the fact that his term was to expire on December 31, 1987, the Sub-Commission adopted decision 1987/112 on September 4, 1987, by which it deferred until its 40th (1988) session consideration of the agenda item under which Mr. Mazilu was to have presented his report on human rights and youth. The

1987/102.

6. ECOSOC decision

Sub-Commission also included on its provisional agenda for its 40th session a reference to Mr. Mazilu's report, and included that report on a list of studies under preparation by members of the Sub-Commission to be submitted at the 40th session.

B. Actions by the Government of Romania to prevent Dumitru Mazilu from fulfilling his duties as Special Rapporteur

At the February-March 1988 session of the Commission, the Government of Romania did not nominate Mr. Mazilu for re-election to the Sub-Commission, but instead nominated Ion Diaconu, who was elected. Shortly after his election, Mr. Diaconu presented to the Chairman of the Sub-Commission a report on human rights and youth. The United Nations Secretariat refused to circulate this report, however, on grounds that Mr. Diaconu's election to the Sub-Commission had no bearing on the continuing appointment of Mr. Mazilu as the Special Rapporteur charged with preparing and presenting the report on human rights and youth (7).

7. See Memorandum of August 23, 1988, from the United Nations Office of Legal Affairs to the Director-General, United Nations Office at Geneva entitled, "Question of the applicability of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations to the situation of Mr. Dumitru Mazilu charged by the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and Protection of Minorities in its resolution 1985/12 with the preparation of a report on human rights and youth," p. 3.

In April and May 1988, Mr. Mazilu transmitted to the United Nations secretariat in Geneva a preliminary draft of his report on human rights and youth, and indicated that he wished to come to Geneva in August to present his finalized report at the 40th session of the Sub-Commission. At the beginning of its 40th session, the Sub-Commission invited all its special rapporteurs, including Mr. Mazilu, to attend.

In a letter dated August 11, 1988, delivered to the Chairman of the Sub-Commission by a personal intermediary, Mr. Mazilu described his situation as follows:

I would like to inform you that I am ready to come to the present session of the Sub-Commission any time. I have no personal problems which can prevent me to come to Geneva in order to finalize and to submit my report to the Sub-Commission. There is only one official problem: I need the approval of my authorities, which since 5 May '86 persistently have refused me permission to come to Geneva.

Dear Mr. Chairman, Dear Colleagues and Friends, please inform the Romanian authorities and their special expert to the Sub-Commission that to prepare and to submit a report on human rights and youth is an important international task, but in no case a political crime. In conformity with the provisions of the UN Charter, the pertinent resolutions of the General Assembly, of the Economic Human Rights [sic] and its Sub-Commission, every member State has the duty to facilitate the work of a United Nations special rapporteur and not to prevent it. Consequently, please ask the Romanian authorities to put an end to the repressive measures and police terror against my family. I am determined to do everything possible to fulfill to the best of my ability my task as a UN special rapporteur on human rights and youth. It is my firm conviction that this will serve the noble cause of human rights in our complex and contradictory world. So help me God.

The Government of Romania, however, did not permit Mr. Mazilu to appear at the 40th session of the Sub-Commission. In light of his absence, the Sub-Commission adopted Decision 1988/102 on August 15, 1988, by which it requested the United Nations Secretary-General

to establish contact with the Government of Romania and to bring the Government's attention the Sub-Commission's urgent need to establish personal contact with its ; Special Rapporteur, Mr. Dumitru Mazilu, and to convey the request that the Government assist in locating Mr. Mazilu and facilitate a visit to him by a member of the Sub-Commission and the secretariat to help him in the completion of his study on human rights and youth, if he so wishes.

In response to this decision, the Government of Romania

transmitted the following communication to the Sub-Commission on August 17, 1988:

Mr. Mazilu had been ill for some time and had retired from the Foreign Ministry, who had so informed the Commission and Sub-Commission in Geneva. He was thus unable to proceed with the preparation of the report on Human Rights and Youth. The Government had not presented him as a candidate for re-election to the Sub-Commission. The Secretariat had no juridical basis to intervene in a matter between a citizen and his Government. Moreover, there was no basis for any form of investigation in Bucharest, which would constitute interference in internal affairs. The Romanian Government rejected (sic) the request to allow a visit to Mr. Mazilu by a member of the Sub-Commission and the Secretariat for the reasons given above.

Two days later, Mr. Mazilu wrote a letter to Jan Martenson, Director-General of the United Nations Office at Geneva, in which he stated, ***"I would like to inform you that I am ready to come any time to Geneva to submit my report."***

In the opinion of August 23, 1988, requested by the Sub-Commission, the United Nations Office of Legal Affairs issued an opinion concerning the privileges and immunities to which

Mr. Mazilu is entitled as a special rapporteur of the Sub-Commission. In particular, this opinion concluded that: Mazilu appears to have a valid assignment from the Sub-Commission and, when working or attempting to work on that assignment, is therefore performing a task or mission for the United Nations. He should thus be considered an expert on a mission for the United Nations within the meaning of Article VI. Romania became a party to the General Convention on 8 July 1956 without any reservation to Article VI. Accordingly, Romania must accord to Mazilu privileges and immunities necessary for the independent exercise of his functions during the period of his assignment, including time spent on journeys in connection with his mission. He is also to be accorded immunity from legal process even after completion of his assignment.

On September 1, 1988, the Sub-Commission adopted

Resolution 1988/37 asserting that Mr. Mazilu, "in his continuing capacity of Special Rapporteur," continued to enjoy the privileges and immunities accorded under Article VI, and urging the Government of Romania to allow Mr. Mazilu to complete and present his report on human rights and youth to the Sub-Commission. In the event that the Government of Romania failed to do so, the resolution invited the Commission to urge ECOSOC to request an advisory opinion from the Court on the applicability of the relevant provisions of the General Convention to the present case.

The Government of Romania did not comply with this request of the Sub-Commission. On March 6, 1989, the Commission adopted Resolution 1989/37, in which it concurred with the view expressed by the Sub-Commission in its Resolution 1988/37 that, in his continuing capacity as a special Rapporteur, Mr. Mazilu enjoys privileges and immunities accorded under Article VI of the General Convention necessary for the performance of his duties. The resolution also recommended that ECOSOC adopt a resolution concluding that a difference has arisen between the United Nations and the Government of Romania and requesting an advisory opinion from the Court.

The Government of Romania continued to prevent Mr. Mazilu from fulfilling his functions as a special rapporteur. On May 24, 1989, ECOSOC acted upon with this recommendation of the Commission and adopted Resolution 1989/75 requesting the advisory opinion presently at issue.

APPLICABILITY OF ARTICLE VI, SECTION 22 OF THE CONVENTION ON THE PRIVILEGES AND IMMUNITIES OF THE UNITED NATIONS

A. As a Special Rapporteur of the Sub-Commission, Dumitru Mazilu is an Expert on a Mission for the United Nations within the meaning of Article VI

The first issue arising in regard to the applicability of Article VI, section 22 in the case of Mr. Mazilu is whether Mr. Mazilu is an expert on a mission for the United Nations within the meaning of Article VI of the General Convention. The General Convention without question applies to the Sub-Commission, a subsidiary organ of ECOSOC. ECOSOC, acting under authority granted to it by Article 68 of the Charter (8),

created the Commission on Human Rights and authorized the Commission to establish the Sub-Commission (9). The Sub-Commission is thus a body established by virtue of powers conferred by the Charter.

Article V of the General Convention applies to individuals specified by the United Nations Secretary-General, usually members of the Secretariat who represent the United Nations in their official capacity. Article VI, by contrast, may be read to apply to individuals who have been appointed or elected under the auspices of the United Nations or one of its organs to perform a specific mission, but who serve in their personal capacity and do not officially represent a Member State of the United Nations.

Special rapporteurs appointed by the Sub-Commission are similarly experts on missions for the United Nations. The Sub-Commission appoints individuals to be special rapporteurs to monitor worldwide compliance with human rights standards in that area or to collect data and produce reports on specialized topics within that area. While serving as Sub-Commission special rapporteurs, these individuals must act in their personal capacity, not as representatives of governments.

8. Article 68 of the Charter provides that ECOSOC "shall set up commissions in economic and social fields and for the promotion of human rights, and such other commissions as may be required for the performance of its functions."

9. ECOSOC resolution 9 (II) (1946).

As a member of the Sub-Commission, Mr. Mazilu was an "expert on a mission for the United Nations" within the meaning of Article VI of the General Convention by virtue of holding that office (10). The provisions of Article VI also applied to Mr. Mazilu from the time the Sub-Commission appointed him as a special rapporteur on the topic of human rights and youth in 1985. Although the term of Mr. Mazilu as Member of the Sub-Commission expired on December 31, 1987, his appointment as Special Rapporteur continued after that date. The decision of the Sub-Commission in September 1987 extending consideration of Mr. Mazilu's report until the Sub-Commission's 1988 session, with full knowledge that his term would expire before that time, effectively continued Mr. Mazilu's appointment as Special Rapporteur, and therefore as an expert on a mission for the

United Nations, beyond the expiration of his term as a Member of the Sub-Commission.

While some types of missions by their very nature are complete when a term of appointment expires, this is not the case in connection with missions involving the completion and submission of reports. In such cases, the expert involved may need additional time to complete the assignment, and the agency

United Nations Office of Legal Affairs to Director-General, United Nations Office at Geneva, supra note 7, at p. 1 ("members of the Sub-Commission, during their terms of office, are accorded the legal status of experts on mission for the United Nations within the meaning of Article VI of the 1946 Convention").

involved may -- as in this instance — require the expert's participation in the consideration of the report when it is completed.

In short, Mr. Mazilu became an expert on a mission for the United Nations within the meaning of Article VI from the beginning of his term of office as a member of the Sub-Commission in 1984. His status as an expert on a mission for the United Nations continues by virtue of his ongoing assignment as Special Rapporteur for the Sub-Commission on human rights and youth, which the Sub-Commission concluded was necessary in order to permit him to complete and present to report he was assigned.

B. The provisions of Article VI apply as between Romania and Mr. Mazilu, a Romanian resident National

Traditionally, the subjects of international law are States. The relationship between a State and its nationals has been viewed as an incident of the sovereignty of States, and accordingly outside the scope of international law. Certain exceptions, however, have been recognized, for example, in the area of human rights. An exception of particular relevance to this case has developed exclusively on the basis of the consent

of States and relates to the relationship between a State and its nationals employed by international organizations.

In the view of the United States, derogations of the sovereignty of the State over such nationals must be construed with appropriate respect for the sovereign rights of the State concerned as well as the objective of the fulfillment of the purposes of international organizations.

An analysis of the terms of Article VI, section 22, of its history and the practice under the General Convention demonstrate that its provisions specifically obligate Romania, in the circumstances of this case, to permit the United Nations and Mr. Mazilu to communicate regarding Mr. Mazilu's mission for the Sub-Commission and to allow Mr. Mazilu to travel to Geneva to complete that mission.

The General Convention was intended to implement Article 105 of the Charter, which provides that officials of the Organization shall enjoy such privileges and immunities as are necessary for the independent exercise of their functions in connection with the Organization.¹¹ Article VI, section 22

ensure

11. While the drafters of Article 105 intended to ensure the free functioning of the the organs of the United Nations and the independent exercise of the functions and duties of their officials, they intended that the General Assembly would clarify and define the privileges and immunities necessary to achieve that purpose. Article 105 specifically provides that the General Assembly "may make recommendations with a view to determining the details of the application of ... this Article or may propose a convention to the Members of the United Nations for this purpose."

The Preparatory Commission, in approving Article 105, recommended that the General Assembly take such action at its first session and provided in its Report not only its study on privileges and immunities, but also a draft convention for the consideration of the General Assembly. That draft served as the basis of the General Convention. Report of the Preparatory Commission of the United Nations, London, 1945, Ch. VII.

adds to those individuals who enjoy privileges and immunities

necessary for the independent exercise of their functions "experts (other than officials coming within the scope of article V) ... during the period of their missions, including time spent on journeys in connection with their missions." Section 22 enumerates the following specific privileges and immunities to which such experts are entitled:

(a) immunity from personal arrest or detention and from seizure of their personal baggage;

(b) in respect of words spoken or written and acts done by them in the course of the performance of their mission, immunity from legal process of every kind. This immunity from legal process shall continue to be accorded notwithstanding that the persons concerned are no longer employed on missions for the United Nations;

(c) inviolability for all papers and documents;

(d) for the purpose of their communications with the United Nations, the right to use codes and to receive papers or correspondence by courier or in sealed bags;

(e) the same facilities in respect of currency or exchange restrictions as are accorded to representatives of foreign governments on temporary official missions; and

(f) the same immunities and facilities in respect of their personal baggage as are accorded to diplomatic envoys.

The obligation to accord the specified privileges and immunities is unqualified. Section 22 makes no distinction between the privileges and immunities to be accorded experts who are nationals of a State Party and those to be accorded to other experts. Moreover, it is clear that where the drafters of the General Convention intended to make such a distinction, they did so. Section 15 of the General Convention makes inapplicable "as between a representative and the authorities of the State of which he is a national" the privileges and immunities accorded to representatives of Members. Section 22 contains no comparable provision.

A textual analysis of the General Convention therefore demonstrates that the obligation of states Party to the Convention to accord the privileges and immunities under Article VI, section 22 applies to their nationals who are experts on missions for the United Nations. The intention to make such privileges and immunities applicable in that situation is also reflected in the history of the Convention. With respect to the immunity of officials of the United Nations from suit or legal process, the United Nations Preparatory Commission stated in its study of privileges and immunities:

While it will clearly be necessary that all officials, whatever their rank, should be granted immunity from legal process in respect of acts done in the course of their official duties, whether in the country of which they are nationals or elsewhere, it is by no means necessary that all officials should have diplomatic immunity. . . . (12).

12. Report of the Preparatory Commission of the United Nations, *supra* Note 11, p. 62.

The subsequent practice of the parties to the General Convention also supports this view. At least eight States, including the United States, have become parties to the General Convention subject to reservations restricting or precluding the application of certain privileges and immunities as between those States and their nationals (13). The reservation of the United States, for example, provides that,

Paragraph (b) of section 18 regarding immunity from taxation and paragraph (c) of section 18 regarding immunity from national service obligations shall not apply with respect to United States nationals and aliens admitted to permanent residence.

The United Nations and at least one State Party to the General Convention informally expressed disagreement with the United States reservation and others like it. In their view, the obligation of States Parties to accord all privileges and immunities to qualified persons, including their own nationals, was so central to the proper functioning of the United Nations as to make those reservations inconsistent with the object and

purposes of the General Convention (14). Both the reservations

13. One of those States subsequently withdrew that reservation. Romania, a State Party to the General Convention, has entered no comparable reservation.

14. See, e.g., Note No. 3822 from the Permanent Representative of the Kingdom of the Netherlands to the United Nations to the Secretary-General of the United Nations, date October 13, 1970.

and the resulting responses, however, demonstrate the view that, in the absence of a reservation, the privileges and immunities accorded by the General Convention under Section 18 to officials apply as between a State Party and its nationals.

The same conclusion applies equally to experts under Section 22 of the General Convention.

It is clear from this analysis of the terms of Article VI, section 22, and of its history and the practice that has evolved over the past forty years, that States Parties must accord the privileges and immunities set forth in that provision to its nationals who are experts on missions for the United Nations.

The Privileges and immunities a State Party must accord to experts who are its nationals are, of course, qualified in accordance with the general principles which informed the drafting of the General Convention.

One such principle was that "no official can have, in the country of which he is a national, immunity from being sued in respect of his non - official acts and from criminal prosecution" (15).

Thus, for example, if an individual serving as an expert were convicted of a serious non-political crime unrelated to the United Nations mission in the State of which he was a

15. Report of the Preparatory Commission of the United Nations, supra Note 11, p. 62.

national, that State would retain a sovereign right to imprison him even if this restricted his ability to perform his mission for the United Nations.

In such a case, the State of nationality would be obligated to afford the expert as full an opportunity to perform his mission as the circumstances reasonably would allow, but travel outside the State's jurisdiction and custody would not necessarily be required.

Mr. Mazilu has not been prosecuted for, or even accused of, any crime.

Therefore, in the view of the United States, the refusal of the Government of Romania to allow Mr. Mazilu to travel to Geneva, in the circumstances of the instant case, violates subsection (a) of section 22, which obligates Romania to accord Mr. Mazilu immunity from detention for the purpose of performing his official acts, i.e., the preparation and presentation of his report.

The Government of Romania refuses to grant Mr. Mazilu the necessary official authorization to travel to Geneva to perform his mission for the United Nations.

In that respect, the Government of Romania continues to detain Mr. Mazilu in Romania.

In addition, the refusal of the Government of Romania to allow the United Nations and Mr. Mazilu to communicate, in the circumstances of the instant case, violates subsection (d) of Article VI, section 22, obligating the Government of Romania to accord Mr. Mazilu the right to communicate with the United Nations.

CONCLUSION

Article VI, section 22 of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations applies in the case of Dumitru Mazilu, as Special Rapporteur of the Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities. Pursuant to Article VI, section 22, the Government of Romania is obligated to permit communications between Mr. Mazilu and the United Nations and to allow Mr. Mazilu to travel to Geneva to perform his mission for the Sub-Commission.

CONTENT

INTRODUCTION

CHAPTER I: From Versailles, 1918, to Paris, 1947.

CHAPTER II: Relations of România with the United States during the Cold War.

CHAPTER III: The "Golden Period" (1967-1981).

CHAPTER IV: "The Absurd Conflict". The last years of Ceaușescu.

CHAPTER V: Romanian - American relations in the '90ies;

CHAPTER VI: Road from NATO REJECTION to NATO JOINING by România in 2002 and then on to privileged relationships with the United States.

CHAPTER VII: The new Geopolitical and Strategical Context after 1989.

CHAPTER VIII: United States of America - European Power.

CHAPTER IX: Stand of România in the new continental Geopolitical Equation and General Coordinates of Strategic Partnership between România and the US.

CHAPTER X: Conclusions
Notes and Bibliography

GENERAL BIBLIOGRAPHY

ANNEXES

RESUME

Romania - United States of America. From the Cold War to the Antiterrorist Coalition

RESUME

The first chapter is devoted to the debates and sessions of the Paris peace conference started in 1919 when România and the United States will be, literally, in the trenches of diplomacy, by alternating negotiations and pressure, confrontation and consultations in a genuine political, economic and diplomatic multilateral battle which resulted among other things in the consecration of the national desideratum of Greater România.

Ambiguity of bilateral relations will be continued in fact all along the inter-war period of time, marked by diverging interests of Romanian and American capital but also by exemplary international cooperation actions such as the adoption of the Briand - Kellogg Pact focused on renunciation of war in relations among the states of the world.

In **the second chapter** World War Two finds the two countries in two opposed camps while after the war the roles continue for about half a century during the "cold war" in the battle between capitalism and communism.

The third chapter is devoted to Romanian-American relations in the contemporary period and it is opened not by chance by what was called "the golden era" of those relations when România was the "best partner" of Washington and received the most favored nation treatment year after year while top level dialog is customary in the relations between the two states. Of course one's own interests are also called upon to play the main role this time as well. US on the one hand wanted to encourage "Romanian differentiation" inside the communist system seeking to open a larger wound inside the afore mentioned system. On the other hand România was seeking to strengthen domestic system and emancipation from under the Soviet leadership, the relations with the US together with the

most favored nation status having been a strategic objective for that stage, the treatment being seen as a political instrument in the first place.

The fourth chapter speaks about Ceausescu's last years. The worsening of Romanian - American relations alongside diverging interests and the start of activity of a major player on the stage of the world, Michail Gorbachev, have led to the "diplomacy of the absurd" which opposed the United States as a promoter of human rights engaged in diplomatic battle with a Stalinistic type communist regime in Bucharest.

The fifth's and the sixth chapters are devoted to the Romanian-American relations in the '90ies. As a follow-up the Revolutionary year 1989 finds România uncoupled and disconnected from the main power centers exactly when they tried and took action to transform contemporary world. Rebuilding relations with Washington by Romania, the extremely difficult road for getting back the most favored nation status - also seen as a political signal - as well as normalization of political relations is seen and depicted in the book step by step starting with the zero moment of the Revolution of 1989 and until the consecration of Strategic partnership with the US in 1997, to our country's NATO joining in 2002, as they have been fundamental political and diplomatic actions of new România.

Chapter VII is about the new geopolitical and strategical context after 1989. A new century and millennium has started. In this chapter it is demonstrated that in the new century and millennium by using scientific arguments that globalization is very powerful and as powerful is the integrational phenomenon over International Law and its institutions including the relations among and between contemporary states including the relations between Romania and the United States. Starting from the reconfiguration of the geopolitical and strategic context in the global sphere, especially in the European one, this chapter demonstrates how the great processes of integration which are now in motion - so to speak, such as the European Union, CIS, NAFTA and the Asia - Pacific Area - have brought about major re-orientation including for the United States, as the one and only global power now, and also for the small and medium sized states

România included, which must survive and even play first rank roles in the new international political structure.

For instance the United States as super-power and in the same time as an european power – **Chapter VIII** - must obey its own interests and hence build political, military and economic structures all having major strategic impact in South Eastern Europe, the exact area where Romania is placed and where we do play a front ranking role. In its turn Romania which is a national state situated at the outskirts, if we may use this notion, of the Western European system, must play its role of buffer area between the East and the West, and given this equation, it has the major interest to develop strategic partnership with the United States, as NATO member, also a EU member, thus placing itself in a new cycle of historical development.

Coordinates of development of political, commercial and strategic - military relations between Romania and the United States after 2000 are analysed in the sphaera of the new place of Romania in the present geopolitical and continental equation. **Chapter IX** is about all this coordinates.

The CONCLUSIONS Chapter is devoted to a review of the main elements of Romanian - United States relations along centuries and also deals with a number of thoughts regarding the nature of relations of the USA with the small and medium sized countries, placing US - Romanian relations in the focus.

Given the general tension generated by the necessity of following one's own interests and/versus the legal values freely accepted, meaning norms and principles of the International Law, we have written about the development of the general, political, economic and strategic relations between Romania and the United States. As always in the history of mankind the reaching of the goals of each party had to be assisted by dialog and cooperation so that mutual interest be observed. Romania and the United States have found a joint road toward the future, both staying the same course.